

Santa Cruz

23

UVA.BHSC

Biblioteca Universitaria

Estante.....

24

Tabla.....

9

Número.....

10402

BIBLIOTECA

DE LA UNIVERSIDAD DE VALLADOLID.

Estante n.º

84

Tabla

3

Número

2973

DESIDERII ERASMI
&
THOMÆ MORI
JOCO-SERIA,
id est
STULTITIÆ LAUDATIO
&
UTOPIA INSULA.

DE FIDELI ERASMO

THOMAS MORI

LOGO-SERIALA

STUTTIENSIS LAUDATIO

UTOPIA INSULA

Μ Ω Ρ Ι Α Σ
Ε Γ Κ Ω Μ Ι Ο Ν :
S T U L T I T I Æ
L A U D A T I O .

Desiderii ERASMI Declamatio :

EDITIO CASTIGATISSIMA.

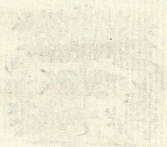
Denuo recognovit A. G. M. Q.

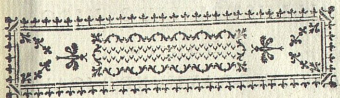
LONDINI,
& venit PARISIIS,
Apud BARBOU, via Mathurinensium.

M DCC LXXVII.

M. A. P. I. A. Z.
T. K. & M. I. O. N.
S. T. U. T. T. I. A.
L. A. U. D. A. T. I. O.
P. R. I. N. T. I. T. A. T. I. O.
E. R. I. C. C. A. S. T. I. G. A. T. I. S. S. I. M. A.
D. E. M. I. S. S. I. O. N. E. S. A. C. M. G.

L. O. N. D. O. N.
S. T. R. E. E. T.
P. R. I. N. T. E. D.
BY
S. H. A. R. P.

Q U A M,

E SOLO FERE PENU MEMORIÆ DITISSIMO,

RECENS EMISSAM,

GRAVISSIMO ILLI ANGLIÆ CANCELLARIO,

THOMÆ MORO,

ERASMUS AUTOR VOVERAT:

Q U Æ

JOANNI-BAPTISTÆ COLBERT;

[N O M E N A P P E L L A S S E , L A U S E S T]

A *CAROLO PATIN* INSCRIPTA:

LUDICRAM *MORIÆ* LAUDATIONEM,

TYPIS ELEGANTIORIBUS

NITIDISSIME RECUSAM,

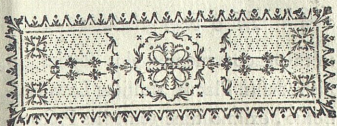
ACCURATE RECOGNITAM,

a ij

ILLUSTRISSIMO VIRO;
DOMINO
ANTONIO-RAYMUNDO-JOANNI
GUALBERTO-GABRIELI
DE SARTINE,
REGI AB INTIMIS CONSILIIIS ET MANDATIS,
SUPPLICUM LIBELLORUM MAGISTRO,
PRÆTORI URBANO,
REI LIBRARIÆ PRÆFECTO,
OB EXIMIUM EJUS IN LITERAS STUDIUM,
ET IMPENSAM VOLUNTATEM,

DICAT, NUNCUPAT

A. G. M. Q.

MONITUM

EDITORIS.

DECLAMATIONIS ERASMIANÆ
causam & rationem habes in Autoris
Præfatione, quæ mox ad libri caput
occurret: ideo pauca nobis hic disse-
renda supersunt.

ERASMUS huic operi scribendo,
renum dolore domi retentus & a gra-
vioribus inde studiis avocatus, sep-
tem, plus minus, dies impendit. De-
portatus in Galliam libellus, Parisiis
primum, juxta mendosum ac muti-
lum exemplar, vulgatus fuit; dein

a iv

viiij *M O N I T U M*

intra paucos menses plus septies typis recusus. Placuit Stultitiæ Laus Holbenio, eximio tunc temporis Pictori; & , ut *oblectaretur Erasmus* (sic fert Codex Basileensis), hanc digrammatis ornavit, quæ ab ipso decem diebus descripta tradunt.

AT, cum in eo libro plurima non nisi ab eruditis & attentis possent intelligi, partim ob Græcitatem passim admixtam, partim ob allusiones & crebras & tacitas, partim ob argutiam in jocando, quam non facile sentiat, nisi qui naris sit emunctissimæ, Gerardus Lystrius, cujus verba mox expressi, commentariis hunc illustravit. Qua duplici dote, scilicet Holbenii catagraphis & adnotationibus Lystrii, locupletatum opus,

EDITORIS. ix

anno 1676, Basileæ typis mandatum ac editum est a *Carolo Patin*, Medico, Rei Numismaticæ perito, & Holbeniarum Iconum non frigido æstimatore.

BIS versa Gallice Stultitiæ Laus, primum anno 1517 a *Georgio Hallowin*, ad quem extat Erasmi Epistola; verum quid de illa interpretatione sentiret Erasmus, aperte scribit ad *Lystrium*, his verbis: *MORIA sic Gallice versa est, ut alia scripserit, non solum aliter, & pleraque reliquit quæ non intellexit, quædam assequi non potuit.* Recentior conversio, manibus omnium trita, a *Nicolao Gueudeville* apud Batavos edita, & anno 1751 a me cursim emendata, paulo vix accuratior priore, imo tam indi-

X MONITUM

ligens est, ut quæ de prisca Interpretatione sensit Erasmus, & huic novissimæ accommodari sine injuria possint.

MORIÆ quidem (quam *sensum communem* false vocat Erasmus), apte Laudatio dicata Thomæ Moro, qui Morionibus inspiciendis adeo oblectabatur, ut ipsi Morio, dictus *Henricus Paterson*, quem Holbenius pingere non dedignatus, domi semper adefset.

HANC Erasmus scripserat tranquillis rebus, nempe ante motus Lutheri & Calvinii hæresibus in Europa concitatos: *Quum Mundus altum indormiret cæremoniis ac præscriptis hominum, haud quaquam scripturus* (ad-

E D I T O R I S. xj

dit), si horum temporum tempestatem exorituram præscisset (1); quanquam, ut alias ingerit (2), nec aliud agitur in *Moria* sub specie lusus, quam actum est in *Enchiridio*. Unde disertè subjungit: ADMONERE VOLUIMUS, NON MORDERE; PRODESSE, NON LÆDERE; CONSULERE MORIBUS HOMINUM, NON OFFICERE.

Is tamen *Moriæ* lusus bilem adeo splendidam Theologis & Monachis, stultissimè quidem animi conscientiam nudantibus, quibusdam movit, ut clamoribus Erasimum ad seriam sui defensionem adegerint (3). Hinc, tum ejusdem, tum Thomæ Mori, ad Dor-

(1) Epist. ad Amat. Verit. (2) Epist. ad Mart. Dorpium.
 (3) Exstat, inter alia, perrarum opus, nobis etiam nunc invisum, *Arii Barbosa*, Lusitani, *ANTIMORIA. Conimbrica* 1586. in-8°.

pium Theologum Epistolæ purgatoriae, quas in editione Caroli Patin adjunctas huic attexere superfedimus, eo quod hac ætate nostra, alienissima, ut arbitramur, a calumniandi lusum innocentem studio, supervacaneum purgare quod defensione non indigeat.

COMMENTARIA Lystrii etiam ab ea recidere visum est, quippe quæ prolixiora & pondus inutile factura libello, quem promptiorem ad manum & levissimæ molis esse voluimus. De verbosis igitur & sæpius otiosis Editionis Patinianæ Notis perpauca delibavimus, & ea tantum quæ ad explanationem operis historice vel grammaticæ conferre aliquatenus poterant.

Icones Holbenianas exprimere ,
 quod operosum , vel alias inducere ,
 quod magni dispendii foret , item
 abs re censuimus , ne plus æquo ,
 cum ipsa mole , libri pretium ac-
 cresceret.

PORRO Moriae Declamatio uno
 quasi contextu fusa , uno legenda te-
 nore , quidni fastidium parere & lec-
 turientis patientiæ capaciolem quem-
 vis defatigare valeat ? Verum nume-
 ros , leges , ordinem Stultitiæ defini-
 re , hujus ad amussim exigere sermo-
 nes , qui sustineat , næ profus aliam
 hanc indui personam eadem opera
 velit. Sedenim qui Encomium atten-
 tius legerit , is quidem animadver-
 tet totam dicendi rationem , ex per-
 sona Moriae , incompositam , pertur-

batam & quasi diffutam esse, quod artis Erasmiæ non minima pars. Attamen, cum in turba sermonis, quocuncta vitæ instituta & singulas conditiones Moria carpit aut ridet, speciem ordinis obtendat, mihi cogitatio subiit totum dispertire sermonem in numeros aut paragraphos, quorum ope, veluti stationibus, interquiescere lector & a continuo textu respirare subinde possit. Sic tota Declamationis ferie in apices distincta, nec tamen interrupta, mens oculique minus laborant, & Moria sibi constat.

INDICULUM adjunximus quo totum opus per eosdem apices analytice descriptum, & suis quæque locis investigandi ratio legentibus in promptu est.

QUOD autem ingeniosissimus alio-
 qui Vir nuperrimé scripsit (1), hunc
 nempe lusum Erasmi nil aliud esse
 quam *locum communem*, *eundemque*
sat inficetum, nihil moror : quippe
 redargutio facilis, *loci communis* no-
 men (si merito tamen iniustum) huic
 fecisse Scriptores non paucos ex re-
 centibus , qui Moriae scrinia tacite
 suppilantes, dicta ipsius plurima, tan-
 quam sua , vulgarunt. Ut multos e
 nostris omittam , decantatum Anglis
 æque ac Gallis Poetam, *Pope* illum,
 furti reum manifeste probat hæc Mo-
 riæ sententia , in carmine scriptoris
 Angli inscripto , *Essai sur l'Homme* ,
 usurpata :

Dictionn. Philos. verbo FOLIE.

XVJ MONIT. EDIT.

O singularem Naturæ sollicitudinem !
ubi dotibus suis nonnihil detraxit , ibi pluscu-
lum philantiæ solet addere. N. XXII. p. 42

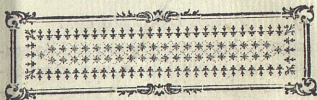
- » INEGALE en ses dons , la Nature équitable
- » Pour rendre à peu de frais tous les hommes contents
- » Leur donne en vanité ce qu'elle ôte en talens (2).

(2) Traduction de *Du-Resnel*.

STULTITIÆ laudem scripsisti primus , Erasme:
Indicat ingenium Stultitia ipsa tuum.

OWEN.

PRÆFATIO.

PRÆLOQUIUM EDITORIS.

CUM primum (anno 1765) lusum illum Erasmi, *Stultitiæ Laudatio*, inscriptum, typis elegantissimis mandari curavimus, mens erat huic addere sociam Thomæ Mori de UTOPIA fabulam. Et ea inter clarissimorum virorum opuscula, mirè quidem apta omnia profectò conveniebant: materies videlicet ac argumentum, quæ circa mores, instituta, variasque vitæ civilis aut politicæ conditiones, æquè versantur; tum synchronismus, seu ratio temporis quo prodire in lucem, auctorumque tandem ipsorum tanta quædam cognatio, ut Reipublicæ Utopiensis adhuc incerto conditore, tota hæc fabrica Erasmo, stylo licet repugnante, protinus adscripta fuerit (1). At re maturius expensa, metus incidit ne quid

(1) Erasmi Epist. ad Cardin. Thomam 15:8.

importunius ætati nostræ , id Literaturæ genus vixdum ferre non impatienti, obtrudere videremur; ideoque scripta perquam affinia, vel, ut aiunt, *homogeneia*, conjungere superfedimus, & Utopiam plures in annos premi decretum.

Nunc vero Declamationis Erasmiæ Editione nostrâ a decennio jamdudum omnino consumptâ, hanc denuo cum Utopia, vix apud nos latinè fatis cognita, quasi periculum facturi, repræsentare demum aggressi sumus.

Primus incumbere labor, antiquissimas Utopiæ editiones investigare, conferre. Regiam ideo Bibliothecam, nunquam antea paratiorem, aut literatis & studiosis commodioris usûs, mox e Bibliothecis publicis, vel privatis, eas omnes quas adire licuit, prima nobis stetit cura diligenter perscrutari.

Et hîc, sit locus aut non sit, non equidem distulerim quas habeo sincere grates Cl. U. *Desaunais*, Bibliothecæ Regiæ Custodi, qui quidquid Editionum aut Versionum Utopiæ ibi reperiit, mecum humanissime communicavit; tum rei bibliographicæ scrutatori solertissimo, D. *Bartholomæo Mercier*,

Abbati infulato sancti Leodegarii Suefionensis, & Bibliothecæ Sangenovefanæ olim præfecto, qui mihi, tanquam operis in partem ipse vocatus, multam operam præstitit.

Hæc summa disquisitionum. EDITIO PRIMARIA, ut ex epistola Erasmi ad Frobenium Lovanii data 1. Septemb. an. 1517. (quam inter *Parerga*, p. 22. legeris) fat liquido colligitur, est ejusdem *Frobenii Editio Basileensis anni 1518*, in-4°. Hanc proximè secuta, *Editio Parisiensis Ægidii de Gourmont*, quod liquet e Præfatiunculâ huic appositâ, ubi jam iterum sed multò correctius quàm prius, vulgatum opus memoratur. Earum, quæ succedere diversis in locis, Editionum, utcumque novisse mihi contigit, hæ scilicet indicandæ succurrunt.

Sermo Raphaelis Hythlodæi, viri eximii, de optimo Reipublicæ statu, per illustrem virum Thomam Morum, inclytæ Britanniarum urbis Londini & civem & Vicecomitem. Typis Theodorici Martini, (Marten's) in-4°. quadrato caractere. Annus Editionis non exstat in exemplari Bibliothecæ Regiæ, quod muti-

viiij P R Æ L O Q U I U M

lum est; at si *Prospero Marchand* (1) fides, *Theodorus Martini* typographiam in variis Belgii locis, usque ad an. 1520 excoluit, unde conjicere fas est hanc *Utopiæ* editionem anno 1520 non posteriorem.

De optimo Reipublicæ statu, deque nova Insula Utopia, libellus vere aureus, nec minus salutaris quàm festivus, clarissimi disertissimique viri Thomæ Mori, inclytæ civitatis Londinensis civis & Vicecomitis. Lovanii excudebat Servatius Sassenus impensis viduæ Arnoldi Birkmanni, anno salutis 1548. in-8°.

Th. Mori Utopia. Londini 1551, in-8°.

Th. Mori Utopia. Colonia 1555, in-8°.

Thomæ Mori Utopia. Basileæ 1563, in-4°.

Eadem Utopia, inter Thomæ Mori opera. Lovanii 1566. in-folio.

Illustrissimi Thomæ Mori, Regni Britanniarum Cancellarii, de optimo Reipublicæ statu, deque nova Insula Utopia, libri duo: scriptum verè aureum, nec minus salutare quàm festivum, quod ex Erasmi Roterodami, Guilielmi Budæi, aliorumque magnorum virorum commendationibus, quæ

(1) *Dictionnaire historique & critique.*

Epistolis præfixis continentur, liquidum dubitantibus evadet. Hanoviæ 1613. in-12.

Thomæ Mori Utopia. Amstelodami, 1631. in-24.

Eadem Oxoniæ, 1663. in-8º.

Dé optimo Reipublicæ statu, deque nova Insula Utopia, libri duo: autore Thoma Moro Equite, Angliæ Cancellario. Glasguæ excudebant Robertus & Andræas Foulis, 1750. in-12.

Versa Italicè Utopia & impressa Venetiis anno 1548. in-4º.

Eadem Anglicè versa & bis edita sub hoc titulo: Tom. Mor's Utopia translated into English, by Raph (Radulphus) Robinson. London, in-4º. Editio recentior, est anni 1556.

Gallicæ Versiones quas mihi videre datum, hæ sunt:

La Description de l'Isle d'Utopie, où est compris le miroer des Républiques du monde & l'exemplaire de vie heureuse, rédigé par escript en style très-élégant de grand'hautesse & majesté par illustre, bon & savant personnage, Thomas Morus, Citoyen de Londres & Chancelier d'Angleterre: avec l'Epître liminaire composé par M. Budé, Maître des Requêtes du feu Roi François

a iij

premier de ce nom. A Paris au Palais, chez Charles Langelier, 1550. in-8°. Autor Versionis hujus (quæ vetustior & figuris in ligno incisus distincta est), Johannes le Blond, Ebroicensis.

Alterâ sic inscripta se habet: *La République d'Utopie par Thomas Maure, Chancelier d'Angleterre: Œuvre grandement utile & profitable, démontrant le parfait état d'une bien ordonnée politique, traduite nouvellement de latin en françois, par M. B. A. (Barthelemy Aneau). Lyon, Jean Saugrain, 1559. in-16.*

FURTA literaria non insoliti neque novi apud nos usûs. Hæ Versiones Utopiæ Gallicæ duæ, una eademque ferè sunt, & plagii seu plagiti reus manifestè Bartholomæus Aneau; quippe qui non tantum partes recognitoris hîc agat, sed dissimulato vel penitus omisso, quem ponè gradatimque sequitur interprete, versionem ejus expolire tantisper, paucissimis immutatis, ad furtum occultandum, fat esse ratus, extremæ conspectu auriculæ proditus, hoc ipsemet reteggit. Etenim dum e genuinâ Johan. le Blond versione recisa epistola Budæi ad Lupsetum, pauca in Monito (*Ad-*

vertissement déclaratif de l'Œuvre) de Budæana ſcriptione perſtringit, nec hiſcit quidem de Interprete Gallico, cuius retractatam ab eo verſionem, exami- nanti, exſcriptorem ſeſe ipſum arguit. Quod, per ſe jam perſpicuum, eviden- tiſſimè demonſtrant Indices duo capi- tum & argumentorum ab Indicibus Joh. le Blond ad verbum expreſſi. At no- mina locorum, populorum, hominum e Græco ficta interpretatus, ad calcem verſionis explicata ſubjunxit, & hoc dun- taxat ab eo verſioni primariæ additum.

Tertia Utopiæ Verſio Gallica eru- dito *Samueli de Sorbiere* accepta refer- tur: *L'Utopie de Thomas Morus. Am- ſterdam, 1640. in-12.* Hæc trium, et- ſi recentior, rariffima forte occurrit.

Reſtat Verſionum noſtrarum, ut no- viſſima, ſic & infideliffima, quæ Nico- lai Gueudeville nomen & genium præ- fert. *IDÉE d'une République heureuſe, ou l'Utopie de Thomas Morus, Chan- cellier d'Angleterre, contenant le plan d'une République, dont les Loix, les Uſages & les Coutumes tendent uniquement à ren- dre heureuſes les ſociétés qui les ſuivront: traduite en françois par M. Gueudeville.*

a iv

xij PRÆLOQUIUM

Amsterdam 1717, 1730, &c. avec figures en taille-douce.

Interpretem hunc recentiorem, nec sincerum, nec fidum haud temerè renuntio : habemus fatentem reum, qui nempe ultro declarat se Thomæ Mori libellum liberrimè interpretatum, plurimæque in eo sibi difficillima occurriffe, quæ literulis imbutos non longum fane morantur *. Unde liquet hac ætate nostrâ versionum omne genus apprimè feraci, campum Interpretibus haud inglorium adhuc patere, si quis Utopiam latinè castigatius expressam, fide eadem gallicè repræsentare studuerit; si notis utilibus, sed parcissimis, nec inani Philosophia turgidis, contrâ rationem ipsam ac institutum Philosophiæ, instruxerit; si nulli sophorum hæresi addictus, merum Interpretem, non loquacem sophistam, agere sustinuerit; si.

UT primis emissa typis orbi literario innotuit Utopia, virorum doctissimorum testimoniis & laudibus commendata, iterum atque iterum versari prælis & in ore omnium. Hinc collectæ ad libri frontem, titulo communi, PARERGA,

* Addenda vide ad calcem.

(tanquam instrumenta quædam ad ipsum opus pertinentia) *Epistolæ G. Budæi , P. Ægidii , Joan. Paludani , R. Buslidii , D. Erasmi* , non ini subsellii Virorum , nec apud Literatos incertæ famæ , si *Paludanum* excipias , quem Erasmus Pseudonymum alicubi suspicatur , sed quem Interpres Gallicus (*Gueudeville*) Rhetoricæ tunc Professore Lovanii fuisse docet.

Budæus , horum antesignanus , notior , ut cujus vel nomen ipsum ad laudem abundè sit. *Petrum Ægidium* , Antuerpiensem , Erasmo familiarem , multis Morus ipse laudibus ornat *Utopiæ Lib. 1. pag. 37* , & is partes in fabulâ suas agit. *Buslidius* (vernaculè *Busleiden*) supplicum libellorum Magister , e *Maliniæ* (*Malines*) Consilio Supremo , & Præpositus Ariæ apud *Atrebates* , (*Prévôt d'Aire en Artois*) , notissimus est , tum Legationum muniis quibus , à *Carolo quinto* , functus Orator apud *S. P. Julium II* , *Franciscum I* , *Galliæ Regem* , *Angliæ Henricum VIII* , tum *Literatorum sui temporis consuetudine & institutione Collegii Lovaniensis Triumlinguarum* , *Hebraicæ* , *Græcæ* , *Latinæ*.

Eorum vero testimonia, cum adjunctis Thomæ Mori ad Petrum Ægidium literis, omnia ferè composita ad jocum (1), eodemque ingenio quo Utopia, nisi fortè fidem aliquam factura credulis fabularum helluonibus, quod e conjectura mox ibit in rem: nam quod Utopiæ commentum enixè tueri videntur, ut autoritatem ei concilient, fat rationis in argumenti gravitateprehenditur. Hujusmodi nugamentum, in Epistolæ Ægidii ad Buslidium cunctis fere Editionibus, præter Glasgvanam, quæ locum istum eliminavit (& quam nos in hoc secuti) sic expressè legitur: *TETRASTICHUM vernacula Utopiensium lingua scriptum, quod a Mori discessu fortè mihi ostendit Hythlodæus, apponendum curavi, præfixo ejusdem gentis Alphabeto, & adjunctis ad marginem aliquot annotatiunculis.* Et hinc Alphabetum Utopiense rem seriam & extra jocum forsan autumans Godofredus Tory, Bituricensis, autor operis typographici, cui titulus: *Le Champ fleuri, ou l'Art & Science de la vraie proportion des*

(1) Excepto videlicet Erasmi ad Frobenium epistolo.

Lettres Attiques, qu'on dit autrement Lettres Antiques, & vulgairement Lettres Romaines, proportionnées selon le corps & visage humain (1), id ibi delineavit folio LXXVIII, sub hac Inscriptione, *Lettres Utopiques & volontaires.*

Tetraſtichum autem omiſſum in editionibus plerisque & cunctis in verſionibus quæ mihi cognitæ, ſolus, ut videtur, Interpres Anglus, Radulphus (*Raoul*) Robinſon, Anglicè repræſentavit octo verſibus, quos Latinis ego totidem, nullo quidem cultu, verti, tantum ut innotescant (2).

(1) Paris, 1529. in-4°.

(2) En Tetraſtichum Utopianum.

UTOPOS ka boccas peula chama polta chamaan
 Bargol he maglomi Baccan soma gymnoſophaon
 Agrana Gymnoſophon labarem bacha bodanilomin
 Volvala barchin eman la la volvala dramme plagoni.

Hæc anomala glossemata, quæ fabricatum Ægidium suspicio est, divins Interpres Anglus ex ingenio pensavit Oſtaſtycho, quod legendum apud Mich. Mettaire, *Annal. Typograph. Tom. II. part. 2. p. 554.*

Mi King and conquerous Utopus by name, &c.

Ex Anglica Proſopopæia hunc ſenſum extudimus.

Rex meus & domitor, qui dictus nomine Utopus,
 Ingens cui virtus famam dedit immortalem,
 Inſula ego ut fierem, quæ non prius inſula, fecit.
 Fœtam opibus, bona me circumdant omnia latè.
 Tot nimirum aſophas miſeratus Jupiter urbes,
 Me condens, unam Sophiæ ſecrevit aſylum.
 Quid bona partiri metuam, nihil inde recifa
 Quæ creſcant magis, in medium ſimul atque reponam!

a vj

QUOD Erasmo, Latinitatis exactori fanè non incurioso, attributa sit Utopia, eam non ideo proposuerim, ut scriptionis latinæ politioris aut purioris exemplar imitabile: nam quid de Moro generatim ac de tota ejus scribendi ratione sentiret idem Erasmus, sat persentiscere licet in Epistola ad Frobenium, p. 22. Exstat præterea in *Morum Germani Brixii* (de Brie) Altissiodorensis (1), viri è turba Literatorum, sæculo XVI ineunte, apud nos non ignobilis & Erasmo notissimi, asperrima insectatio mordaci carmine, nec non oratione solutâ constans, & ANTIMORUS inscripta (2).

Origo dissidii, Brixii carmen (*Cordigeræ Navis conflagratio* ab Anglis) cujus acerbior censura a Thoma Moro facta in Epigrammatis, Poetæ nostrati bilem adeo movit, ut quasi suam ulturus (eques ac pedes) injuriam, Satyram hanc versibus elegiacis, & subjunctam de Mori stylo censuram, simul effuderit. Tota contentio narratur in Ana-

(1) Is Francisci primi Eleemosinarius fuit.

(2) *Dentatum libellum* Erasmus vocat; hæc, *Sylva* nomine, vulgata Parisiis anno 1519 videtur.

lectis quæ dicta vulgo *Menagiana*, Tom. 1. p. 130. Edit. Paris. 1715. *Ex ungue Leonem* Lector ut hic æstimet (rarissimum quippe carmen), id hujus exordium est.

ME nimium veteres dicis redolere Poetas :

Nimirum hoc de te dicere nemo potest.

Nam quæ effutisti, nisi fallor, carmina Vates

Hos redolent, tua quos protulit *Utopia*.

Hoc tantum ibi de *Utopia*. Mox ipsi Moro carminum duritiam ac barbariem, solæcismos, aliaque styli vitia, longè durius exprobrat. Et postquam Morus toto carmine discerptus, ut Orpheus a Bacchis, vix sufficit ad plagas, ne quid indignationi desit, sub sylvæ finem addit tam lymphaticè, quàm emphaticè :

HÆC mihi distanti adstabant Diræ auribus omnes,

Et Furiaë infernis concita turba vadis ;

Alesto, & sacris caput irretita colubris

Tisiphone, & terrens ore Megæra truci.....

Nec his stat Poetæ furentis ira : si pax non esset, inquit, inter Franciscum I & Henricum VIII,

PAX mihi non tecum, nisi cum balantibus agnis ;

Dum premit arcta fames, quæ solet esse lupis.

EA sæculi sexti decimi urbanitas &

humanitas, quæ, viginti circiter ab annis, penè revocata apud nos, pro pudor! etiamnum viget (1).

Æquius ac moderatius hypercriticus hic Cenfor, jus hostimenti (scilicet injuriæ repensandæ) sibi vindicans, hæc ce Moro objectat,

PROIN de me, quia quæ voluisti, dixi: age, de te hic

Quæ nolis, audi, si potes, & patere;

Ut quæ te subiit, male dum loquerere, voluptas,

Illam eadem te, audis dum male, destituat.

Ast ea nunc, iisdem verbis, quam opportunius retorqueantur in quosdam obtrectatores, levis armaturæ sciolos & literarios agyras, qui ne primoribus quidem Critices elementis imbuti, hanc tamen, ut temerè, sic ineptè, tantaque fide tractant, ut penè jam infamarint (2)!

Brixii carmen excipit de Mori Versi-

(1) Non opus factis id evincere, quod adeo conspicuum vel in plurimis Literaturæ Gallicæ principum scriptis.

(2) Hos digito monstrare promptum cuilibet; at his apprimè se dant agnosci signis: hinc videlicet immodici laudum & in adulationum omne genus, ad ludibrium usque & ad nauseam effusi; illinc, natura mordaces, æmulatione perciti, impotentes invidia, quæ vulturi Promethæum exagitantis simillima, cor intus edit, & calumniandi cacœthæ vel, œstro semper parati dentes figere vel in adamantem.

ficatione & Latinitate censura pedestri sermone scripta. Ibi perpauca in Utopiam : quæ tota tamen, ut Censor infat, manifestariis solæcismis ac barbarismis scatet.

Quædam nimirum in ea hujusmodi menda corripit, quæ præcipuè versantur circa pronomina quædam præposterè usurpata ; sed id viderint Grammatici, quibus præterea de stylo, & de tota Thomæ Mori scriptione Latina, judicium faciliè libensque permitto.

MIHI res cum Utopiæ repertore ingenioso, cum ejusdem conditore callidissimo, & consultissimo Legislatore ; cum narratione non politula, sed plena roboris ac sensûs, plena mentis & consilii, plena Philosophiæ moratæ, non speciosè moralis, vividæ, non inertis aut otiosæ, ut quæ factis, non sententiis, habitu, non tantum intellectu, agendo, non differendo, se probet. Quæ complexus omnia in hexasticho, Editioni Parisiensi Ægidii de Gourmont affixo, *Cornelius Grapheus*, Typographus ejus ætatis, de quo mentio fit in *Annal. Typogr. Mich. Maittaire*, ad an. 1530.

Vis nova monstra, novo dudum nunc orbe reperta?

Vivendi variâ vis ratione modos?

Vis qui virtutum fontes? Vis unde malorum

Principia, & quantum rebus inane latet?

Hæc lege quæ vario Morus dedit ille colore,
Morus Londinæ nobilitatis honos.

UTOPIA Insula, quam nullibi terrarum exstantem (1) & fictitium omnino locum, satis superque nomen ipsum indicat, est mera Reipublicæ, simplicissimis institutis, & ad civium felicitatem tum publicam, tum privatam, omnino moderatæ, ac perelegans Icon, diligentissimè descripta. Hæc humanæ rationi problema quoddam proponit simul ac solvit, dum gentem philosophicam aut philosophicè agentem, sub Æquatore sitam, exhibet, apud quam vivendi conditio, labor, fortuna, inter omnes & singulos, justo æquilibrio, commodissimè coæquata; cui affatim cuncta bona supersunt, nec corruptores, aut *Dii gentium*, ipsa desunt auri & argenti metalla, at nullius huic pretii; quæ demum intra naturæ fines ultro volensque coercita, a natura sola

(1) At cujus exstat Tabula Topographica a studio quo-
dam adornata, descripta, quæ cognita nobis ope viri æque
humani ac eruditi D. *Barbeau de la Bruere*

pendet. Id operis argumentum.

Si quid autem Utopia de veterum Atlantide, vel de Republica Platonicâ, referre cuiquam fortasse visa, quot a Thomæ Mori fabula identidem fluxere hoc genus commenta philosophica, seu politica, & ab ea pleraque, proh Deus ! quam nequissimè dissimilia ! *L'histoire des Sevarambes dans la terre Australe ; les Aventures de Jacques Sadeur, ou Voyage à la terre Australe, &c. &c ;* tum recentius ac decentius *, *Histoire ou Police du Royaume de Gala, traduite de l'Italien, par M. l'Abbé de Brancas, an. 1754.* Et, ut hîc plura non congeram, immortalis ille *Telemachidis* autor, dum condit a fundamentis & instituit Idomenæi Salentum (lib. 12 & 22), næ Utopiam Insulam aliquantulum salutasse videtur.

OPUS partitum in libros aut sermones duos, quibus tota conficitur libelli summa. Sermo primus, manè habitus, quem congressum, instar Erasmi colloquiorum, melius ac verius dixeris, apparatus est ad alterum, quo nempe, *velut tractu*, transitus ad Utopiam. Ibi

* *Addenda vide ad calcem.*

scilicet Insulæ inventum sat leviter perstringitur, & de rebus politicis varia differuntur ab adstantibus. Quæ potissimum in eo leguntur de causis furti vulgaribus, & pœnâ mortis simplici furto irrogatâ, paucis optimè definiunt quod autor Italus libri recentis, apud nos adeo decantati, *Traité des Délits & des Peines*, vix in toto volumine fatis dimit. Hic & de fabulosis quibusdam populis, Polyleritis, Achoriis & Macarenfibus agitur. Scena congressûs, Antuerpia: Collocutores, ipse Morus, Petrus Ægidius, & Raphael Hythlodæus. Sermo secundus, post meridiem actus, unde *pomeridianus* inscribitur, Hythlodæi totam de Utopia narrationem continet. Indiculus huic Præloquio annexus rerum utriusque sermonis seriem per quosdam apices descriptam mox oculis subjiciet.

Jam quod laboris hîc contulimus, si vocetur ad calculum, id in tenui profecto versatur. Textus plurimos recognoscere & disceptare; mendis, quam potui, purgatissimum nostrum huncce proferre; tum notulis aliquot illustrare quidquid legendo forte morari nonnihil

institutum poterat, eisdemque rarò vel otiosis, vel ad eruditionem adscitis: his opella nostra constat, quam æquibonique consulens Lector, quod fecerim, quod omiserim, ut spero, facillè condonabit.

At verò, de fabulâ Mori dum fortè prolixius ago, Autorem ipsum prætermittere, Editoris incuriosi, vel etiam oscitantis, omnino foret. Itaque res Th. Mori præcipuas attexere cogitanti, fatius mihi visum (exemplo Nicolai Gueudeville) historicum Elogium, quod vivens Morus ipse sibi condidit, disertæ loco narrationis, simpliciter transcribere; id enim elogium vitæ fere totius compendium est, usque ad tempus quo Cancellarius Angliæ, Henrici octavi gratiâ dejectus, mox capite plexus è vivis excessit.

THOMÆ MORI EPITAPHIUM.

« THOMAS MORUS urbe Londinen-
» si, familiâ non celebri, sed honestâ
» natus (1), in literis utcumque ver-
» satus, cum & causas aliquot annos

(1) Anno 1480.

» juvenis egisset, in foro & in urbe
 » sua pro Sbyreno jus dixisset, ab in-
 » victissimo Rege Henrico VIII, cui
 » uni Regum omnium gloria prius in-
 » audita contigit, ut *Fidei defensor*,
 » qualem & gladio se & calamo (1)
 » verè præstitit, merito vocaretur,
 » ascitus in aulam est, delectusque in
 » consilium; & creatus eques, Pro-
 » quæstor primum, post Cancellarius
 » Lancastræ, tandem Angliæ, miro
 » Principis favore factus est. Sed inte-
 » rim in publico Regni Senatu lectus
 » est Orator populi, præterea Legatus
 » Regis nonnunquam fuit, aliàs alibi,
 » postremo vero Cameraci, comes &
 » collega junctus Principi Legationis,
 » Guthberto Tunstallo, tum Londinen-
 » si, mox Dunelmensi (2) Episcopo,
 » quo viro vix habet orbis quicquam
 » eruditius, prudentius, melius; ibi in-
 » ter summos orbis Monarchas rursus

(1) Henricus VIII. D. Thomæ & totâ Scholasticorum do-
 ctrinâ satis imbutus, contra Lutherum scripsit, operâ sane
 ipsi præstita à doctis viris, *Volsy, Gardiner*, & ipso Moro.
 Opus Leoni decimo dicatum, & Regis manu subscriptum Ro-
 mæ asservatur in Bibliothecâ Vaticanâ, ubi Mich. Mon-
 tanus id invisit, ut legitur in ipsius scripto recens inven-
 to: *Voyage de Michel Montaigne en Italie*. Tom. 2, pag.
 148. edit. in-12.

(2) De *Durham*, in Angliâ septentrionali.

» refecta fœdera , redditamque mundo
 » diu defideratam pacem , & lætiffimus
 » vidit & legatus interfuit :

Quam Superi pacem firment faxintque perennem.

» In hoc officiorum vel bonorum cursu
 » cum ita verfaretur , ut neque Prin-
 » ceps optimus operam ejus improba-
 » ret , neque nobilibus effet invisus ,
 » neque injucundus populo , furibus
 » autem , homicidis , hæreticisque mo-
 » leftus ; Pater ejus tandem Johannes
 » Morus (*Moor*) Eques , & in eum
 » ordinem judicum a Principe coopta-
 » tus , qui regni confessus vocatur ,
 » homo civilis , innocens , mitis , mife-
 » ricors , æquus & integer , annis qui-
 » dem gravis , fed corpore plus quàm
 » pro ætate vivido , postquam eo per-
 » ductum fibi vidit , ut filium videret
 » Angliæ Cancellarium , fatis in terra
 » jam fe moratum ratus , libens migra-
 » vit in cœlum. At filius , defuncto
 » patre , cui quamdiu supererat com-
 » paratus , & *Juvenis* vocari confueve-
 » rat , & ipse quoque fibi videbatur
 » amiffum jam patrem requirens , &
 » editos ex fe liberos quatuor & ne-

» potes undecim respiciens, apud ani-
 » mum suum cœpit perfenescere. Au-
 » xit hunc affectum animi subsecuta
 » statim, velut adpetentis senii signum,
 » pectoris valetudo deterior. Itaque
 » mortalium harum rerum satur, quam
 » rem a puero ferè semper optaverat,
 » ut ultimos aliquot suæ ætatis annos
 » obtineret liberos, quibus hujus vitæ
 » negotiis, paulatim se subducens, fu-
 » turæ possit immortalitatem meditari.
 » Eam rem tandem (si cœptis annuat
 » Deus) indulgentissimi Principis in-
 » comparabili beneficio, resignatis ho-
 » noribus (1) impetravit, atque hoc
 » sepulchrum sibi, quod mortis eum
 » nunquam cessantis adrepere quotidie
 » commonefaceret, translatis huc prio-
 » ris uxoris (2) ossibus, extruendum
 » curavit. Quod ne superstes frustra

(1) *Inde mali labes.*

(2) Bis ergo, quantumvis Philosophus, sacra jugalia Mo-
 rus inuit; unde forsitan mireris quod de conjugii casu, for-
 tunâ (*de la chance du mariage*), ancipiti quidem & sat lu-
 bricâ, idem ille sentiebat: " QUÆRIS uxorem, dicebat?
 » Finge coram adeste saccum plenum viperis ac serpentibus,
 » quos inter una tantum Anguilla. Si manum mittas in sac-
 » cum, potest quidem accidere ut Anguillam primâ vice
 » capias; at centies & millies eludet, manumque toties
 » receperis novo morsu tentatam ». Hoc vero plus comicè
 ad *Energeian*, aut rei vim, quam exactè vel seriò dictum
 habe.

» sibi fecerit , neque ingruentem tre-
 » pidus mortem horreat , sed desiderio
 » Christi libens oppetat , mortemque ,
 » ut sibi non omnino mortem , sed ja-
 » nuam vitæ felicioris , inveniat , pre-
 » cibus eum piis , Lector optime , spi-
 » rantem , precor , defunctumque pro-
 » sequere ».

Hocce velut Epicedio , mortem quam aliquot post annos , jure iniquo , eamdemque cruentam , oppetiit Morus , augurari visus est. Securi percussus obiit die septimâ Julii 1535. Miserrimi casûs adjuncta , & totam viri fortunam disces cum apud clarum Historiæ Britannicæ Scriptorem , Paulum *Rapin de Thoyras* , ad regnum Henrici VIII , tum ab Interprete Gallico in Vita Thomæ Mori Utopiæ versione præfixâ.

Stephanus ille *Doletus* , qui sibi certe nomen aliquod tam in literis quam inter typographos , Lexico præcipuè non in-erudito , fecit , nisi morte funestissimâ paulò famosior esset (1) , Thomæ Mori appositius Epitaphium , at Ænigmatis

(1) Is nempe Atheismi reatum , jure quidem aut injuriâ (quod æternæ veritatis judicio permittendum) , igne piavit Parisiis , an. 1546 , annos autem ipse natus triginta septem.

specie, ad mortem ejus alludens, hexasticho circumscripsit, quod hîc nec abs re proferam.

*Reginæ Utopiæ falso adulterii crimine
damnatae & capite mulctatae*

EPITAPHIUM.

QUID ! quod tyrannus crimine falso damnatus
Me jussit occidi, minus me jam laudas,
Nec non velut turpi maledicta suffundis ?
Nullâ notâ turpis sum ob acceptum vulnus :
Nimirum honesta turpido est, sine culpa
MORI, & innocentem cedere aliquando fatis

Nihil addimus, ne de Lectoris intellectu
vel captu diffidere videamur.

E dictis Mori sententiosis, quorum
plura referuntur ab Interprete superius
appellato, istud, tanquam religiosi &
christianè sentientis viri symbola, pro
clausulâ nobis esto : « RES operosior,
» æternùm malis addictam sortem sibi
» comparare, quam animæ suæ salu-
» tem, bonorum vestigiis, assequi ».

PARERGA

P A R E R G A
A D U T O P I A M .

I.

GUIL. BUDÆUS

THOMÆ LUPSETO

A N G L O S .

GRATIAM sane ingentem a nobis iniisti, Lupsete adolescentum doctissime, qui me porrecta mihi UTOPIA (1) Thomæ Mori, ad jucundissimæ simul & usui futuræ lectionis intentionem avertisti. Nam cum a me dudum precibus id contendisses (id quod meapte ipse sponte magnopere exoptaturus eram), ut Thomæ Linacri medici, utraque lingua præstantissimi, libros sex de sanitate tuenda legerem, quos ille ex Galeni monumentis latinitate nuper ita donavit, vel quibus ipse potius latini-

(1) *Utopia*, nomen fictum à particula seu diphtongo ου, non, quæ versa Latine in liquidam U, & à τόπος, locus.

A

tatem, ut si omnia ejus auctoris opera (quæ ego instar omnis medicinæ esse puto) latina tandem fiant, non magnopere tum medicorum schola Græcæ linguæ cognitionem desideratura videatur: eum librum ex schedis Linacri tumultuaria lectione ita percurri (quarum mihi usum tantisper a te indultum summi loco beneficii dūco), ut ea lectione multum me profecisse existimem, sed ex libri editione, quæ nunc a te sedulo procuratur in officinis hujus urbis, ego majorem etiam profectum mihi spondeam. Hoc nomine cum me tibi obstrictum esse satis crederem, ecce tu mihi, velut prioris beneficii vel appendicem vel auctarium, Utopiam illam Mori donasti, hominis in primis acris, ingenioque ameno, & in rerum humanarum æstimatione veteratoris. Eum librum cum ruri in manibus cursitando, fatagendo, operis imperitando, haberem (partim enim nosti, partim audisti, villaticis me negotiis alterum jam hunc annum multum operæ impendisse), usque adeo ejus lectione affectus sum, cognitis & perpensis Utopianorum moribus & institutis, ut pene rei familiaris procurationem intermiserim, atque etiam abjecerim, cum nugas esse viderem artem omnem industriamque œconomicam, omnino curam censûs ampliaticem: qua tamen ipsa omne genus mortaliū, velut œstro quodam intestino & congenito, exagitari, nemo est qui non videat & intelligat; ut legitimarum, prope dixerim, & civilium artium ac disciplinarum eum esse scopum, fateri necesse sit, ut tam livida quam

accurata solertia alter ab altero , quicum ci-
 vilitatis jus & interdum gentilitatis interce-
 dit , quippiam semper abducatur , abstrahatur , ab-
 radatur , abjuretur , exprimat , extundatur , excul-
 pat , extorqueatur , excutiat , excudatur , subdu-
 cat , suffuretur , suppilet , involet , legibus-
 que partim conniventibus , partim autoribus ,
 auferatur & intervertatur . Id adeo magis in iis
 gentibus , apud quas jura quæ civilia & pon-
 tificia vocantur , amplius in utroque foro va-
 lent : quorum moribus & institutis eam in-
 valuisse opinionem nemo non videt , ut ho-
 mines cautionum prudentes , vel captionum
 potius , & inconsultorum civium aucupes , &
 formularum , id est , excipularum opifices ,
 ac pactilis juris callentissimi , & litium con-
 cinnatores jurisque contraversi , perversi , in-
 versi , consulti , antistites esse justitiæ æqui-
 tatisque existimentur , solique digni qui de
 æquo bonoque responsitent , atque etiam (quod
 majus est multo) qui cum imperio ac potes-
 tate statuant , quid unumquemque habere ,
 quid non habere , quatenus , quamdiuque li-
 ceat , allucinantis id utique sensus communis
 judicio . Quippe cum plerique hominum cras-
 sis ignorantia lembis cœcutientes , tam æquis-
 simam fere causam unumquemque putemus
 habere , quam maxime jus postulat , aut jure
 subnixus est ; cum , si ad veritatis normam ,
 & ad simplicitatis evangelicæ præscriptum
 exigere jura velimus , nemo sit tam stupi-
 dus quin intelligat , nemo tam vecors quin
 fateatur , si urgeas , tam jus & fas hodie ac

jam diu in sanctionibus Pontificiis , & jus atque æquum in legibus civilibus & principum placitis dissidere , quam Christi rerum humanarum conditoris instituta , ejusque discipulorum ritus , ab eorum decretis & placitis , qui Cræsi & Midæ acervos bonorum finem esse putant , & felicitatis cumulum. Adeo si justitiam finire nunc velis , quomodo priscis auctoribus placuit , quæ jus suum unicuique tribuat , vel nullibi eam in publico invenias , vel (si dicere id mihi permittam) culinariam quandam dispensatricem esse ut fateamur , necesse sit , sive nunc imperitantium mores spectes , sive civium inter se & popularium affectus : nisi vero a germana mundique æquali justitia (quod jus naturale vocant) manasse jus id contenderint , ut quo quisque plus polleat , eo etiam plus habeat ; quo autem plus habeat , eo plus eminere inter cives debeat. Quo fit ut jam jure gentium receptum esse videamus , ut qui nec arte nec industria memorabili juvare cives suos & populares possunt , si modo pactiles illos & contractiles nodos teneant , nexus queis hominum patrimonia obstringuntur , quosque vulgus ignarum , hominesque literis humanioribus dediti ac procul foro , animi causa aut veritatis indagandæ ergo agentes , partim Gordii vincula effe ducunt , partim circulatoria , nec magnopere miranda , ii millenorum civium censum , & sæpe singularum civitatum , aut etiam amplio- rem habeant : iidemque tum locupletes , tum frugi homines , tum magnifici conquisitores

honorifice vocitentur. Quippe iis seculis, iis institutis, iis moribus, in iis gentibus, quæ id jus esse statuerunt, ut tam summa fide atque autoritate quisque sit, quam maximis opibus penates suos architectatus est, ipse hæredesque ejus: idque eo magis atque magis, quo eorum ad nepotes horumque rursus abnepotes patrimonia a majoribus parta luculentis certatim accessionibus cumulaverint, id est, quo longius latiusque confines, affines, cognatos, consanguineosque summovent. At vero Christus, possessionum conditor & moderator, Pythagoricam communionem & charitatem inter affectas suos relictam, luculento sanxit exemplo, damnato capitis Anania obtemperatam communionis legem: quo certe instituto, Christus omnia juris istius civilis pontificiique adeo recentioris argumentosa volumina, inter suos quidem abrogasse mihi videtur. Quod ipsum jus hodie arcem tenere prudentiæ videmus, ac fata nostra regere. Utopia vero insula, quam etiam *Udepotiam* (1) appellari audio, mirifica utique sorte (si credimus) Christianos vero ritus ac germanam ipsam sapientiam publice privatimque hausisse perhibetur, intemperatamque ad hunc usque diem servasse, utpote quæ tria divina instituta, hoc est, honorum malorumque inter cives æqualitatem, seu malis civilitatem, numeris

(1) *Udepotiam* unde Budæus extuderit & quid ibi falsi lateat, prorsus ignoro: nisi vocem hanc finxerit ex adverbio Græco *οὐδέποτε*, *nunquam*, ut *Utopia nusquam*, *nullibi*, sonat.

omnibus suis absolutam, & pacis ac tranquillitatis amorem constantem ac pertinacem, & auri argentique contemptum, confertis (ut aiunt) manibus retinent: tria (ut ita loquar) everticula omnium fraudum, imposturarum, circumscriptionum, versutiarum, & planicarum (1) improbitatum. Superi suo nomine facerent, ut hæc tria Utopianæ legis capita trabalibus clavis firmæ ac statæ persuasionis in sensibus omnium mortalium figerentur! Protinus superbiam, cupiditatem, contentionem vesanam, atque alia pene omnia vulnifica Stigii adversarii tela considerare languereque videres, jurisque illam voluminum vim immensam, tot eximia solidaque ingenia ad libitinam usque detinentia, ut cassa & vacantia teredinibus permitti, aut involucris officinarum dicari. Prô divi immortales quænam Utopianorum sanctitas eam divinitus beatitudinem emereri potuit, ut avaritia & cupiditas in eam unam insulam irrupere, aut irrepere tot seculis non potuerint, nec inde justitiam cum pudore, protervitate sua impudentiaque explodere & exigere? Deus nunc optimus maximus tam benigne cum iis provinciis egisset, quæ ab ejus sacratissimo nomine cognomen tum retinent & amplectuntur: certe avaritia tot mentes alioquin egregias arduasque depravans & pessundans, semel hinc facefceret, & aureum seculum Saturniumque rediret! Hic

(1) *Planicarum*, vox insolens, nec Latina, quam à Græco *πλανός*, *vasser*, *astutus*, Græciffandi libidine, confasse Budæus videtur.

enimvero periculum esse quispiam autumarit, ne forte Aratus & Poetæ prisci, opinione falsi fuerint, qui Justitiam e terris discedentem in signifero circulo collocaverunt: restitisse enim eam in Utopia insula necesse est, si Hythlodæo credimus, nec dum in cœlum pervenisse. Verum ego Utopiam extra mundi cogniti fines sitam esse percunctando comperi, insulam nimirum fortunatam, Elysiis fortasse campis proximam. Nam Hythlodæus nondum situm ejus finibus certis tradidit, (ut Morus ipse testatur), multas quidem ipsam in urbes distractam, sed unam in civitatem coeuntes, aut conspirantes, nomine Hagnopolin (1), suis utique ritibus bonisque acquiescentem, innocentia beatam, cœlestem quodam modo vitam agentem, ut infra cœlum, sic supra mundi hujus cogniti colluvionem, quæ in tot mortalium studiis, ut acribus & incitatis, sic inanibus & irritis, turbide & æstuose in præcipitium rapitur. Ejus igitur insulæ cognitionem Thomæ Moro debemus, qui beatæ vitæ exemplar, ac vivendi præscriptum ætate nostra promulgavit, ab Hythlodæo, ut ipse tradit, inventum, cui omnia fert accepta; qui, ut Utopianis civilitatem architectatus sit, ritusque illis & instituta condiderit, id est, beatæ vitæ argumentum nobis inde mutuatus sit, & importarit. Morus certe insulam & sancta instituta stilo orationeque illustravit, ac civitatem ipsam Hagnopolitano-

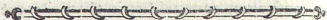
(1) Id est, *Urbem inculpabilem.*

rum ad normam regulamque expolivit, omniaque ea addidit, unde operi magnifico decor venustasque accedit, & auctoritas: etiamsi in ea opera navanda sibi tantum partes structoris vendicavit. Videlicet religio fuit majores sibi partes in eo opere sumere, ne Hythlodæus jure queri posset gloriam sibi a Moro præscriptam, præfloratamque relinquere, si quando suos ipse labores literis mandare constituisset: *Εὐλαβεμένου δὴθεν αὐτῷ, μὴ ὕθλόδαιος, αὐτὸς ὁ τῆς Οὐδεπολίας γε νήσῳ ἐμφιλοχωρῶν, ἐπιφανεῖς ποτε δυσχεράνειε καὶ βαρύνοιτο ταύτην ἀγνωμοσύνην αὐτῷ, τὴν γε ἐγκαταλιπόντος αὐτῷ τὸ προαπηνηθισμένον τὸ κλέος, τῷ εὐρέματιος τέτου. οὕτω γὰρ πεπεισθαι, πρὸς ἀνδρῶν ἐστὶν ἀγαθῶν τε καὶ σοφῶν.* (1) Moro autem homini per se gravi, & autoritate magna subnixo, fidem plane ut habeam, efficit Petri Ægidii Antuerpiensis testimonium, quem virum nunquam coram a me cognitum (mitto nunc doctrinæ morumque commendationem), eo nomine amo, quod Erasmi clarissimi viri, ac de literis sacris, profanis, omneque genus meritissimi, amicus est juratissimus; quicum etiam ipso jamdiu societa-

(1) Græca hæc omisit Metaphrastes Gallicus, quorum hic sensus est: "QUI PRÆ verenti ne Hythlodæus, cui
 " Udepotiæ Insulæ adeo grata commoratio, indignaretur &
 " ægrè ferret, ut quoddam fraudis genus, quod sibi tantum
 " hujus inventi laus à Moro relicta, & ea quidem ab ipso
 " jam delibata; nam & hoc sentire non alienum a viris æque
 " bonis ac sapientibus."

tem amicorum contraxi literis ultro citroque
 obsignatis. Vale , Lupsete mi dilectissime ,
 & Linacrum Britannici nominis columen (quod
 quidem ad literas bonas attinet) non magis
 jam vestrum , ut spero , quam nostrum , ver-
 bis meis saluta vel coram vel epistola inter-
 nuncia , idque primo quoque tempore. Is
 enim unus est paucorum , quibus me perlu-
 bens approbarim , si possim , cum & ipse co-
 ram hic agens mihi se summè , Joannique
 Ruellio amico meo , studiorumque conscio ,
 probaverit , & ejus excellentem doctrinam ,
 exactamque diligentiam in primis suspiciam ,
 æmularique contendam. Velim etiam ut Moro
 salutem unam & alteram mandato meo , vel
 mittas , ut dixi , vel dicas : quem virum in
 Minervæ sacratius album jamdiu , opinio-
 ne mea , fermoneque meo relatum , de Uto-
 pia , novi orbis insula , summe & amo & vene-
 ror. Ejus enim historiam ætas nostra , poste-
 ræque ætates habebunt velut elegantium uti-
 liumque institutorum seminarium , unde trans-
 latitios mores in suam quisque civitatem im-
 portent & accommodent. Vale. Parisiis , pri-
 die Calendas Augusti.

I I.

CLARISSIMO D.

*HIER. BUSLIDIO*PRÆPOSITO ARIENSI(1), CATHOLICI REGIS
CAROLI A CONSILIIS,

PETRUS ÆGIDIUS

ANTUERP. S. D.

SUPERIORIBUS hisce diebus, ornatissime Buslidi, misit ad me Thomas ille Morus, te quoque teste, cui notissimus est, eximium hujus ætatis nostræ decus, Utopiam insulam, paucis adhuc mortalibus cognitam, sed dignam in primis, quam ut plusquam Platoniam omnes velint cognoscere, præsertim ab homine facundissimo sic expressam, sic depictam, sic oculis subjectam, ut quoties lego, aliquanto plus mihi videre videar, quam cum ipsum Raphaelem Hythlodæum (nam ei sermoni æque interfui, ac Morus ipse) sua verba sonantem audirem. Etiam si vir ille haud vulgari præditus eloquentia, sic rem exponeret, ut facile appareret eum non a referre, quæ narrantibus aliis didicisset,

(1) Prevôt d'Aire, en Flandre.

sed quæ cominus hausisset oculis, & in quibus non exiguum tempus effet versatus: homo mea quidem sententia, regionum, hominum, & rerum experientia vel ipso Ulyffe superior, & qualem octingentis hisce annis nusquam arbitrer natum, ad quem collatus Vespucius nihil vidisse putetur. Jam præterquam quod visa quam audita narramus efficacius, aderat homini peculiaris quædam ad explicandas res dexteritas. Attamen eadem hæc quoties Mori penicillo depicta contemplor, sic afficior, ut mihi videar nonnunquam in ipsa versari Utopia. Et hercle crediderim Raphaelem ipsum minus in ea insula vidisse per omne quinquennium quod illic egit, quam in Mori descriptione videri liceat. Tantum hic occurrit undique miraculorum, ut ambigam quid primum aut potissimum admirer: felicissimæ memoriæ fidem, quæ tot res auditas duntaxat, pæne ad verbum reddere potuerit: an prudentiam, qui vulgo ignotissimos fontes, unde omnia reipublicæ vel oriuntur mala vel oriri possent bona, sic animadvertit: an orationis vim ac facultatem qua tanta sermonis Latini puritate, tantis dicendi nervis, tot res complexus est, præsertim unus in tot publica simul & domestica negotia distractus. Verum hæc omnia tu minus admiraris, doctissime Bullidi, qui familiari etiam consuetudine penitus habes cognitum, homine majus ac prope divinum hominis ingenium. Nam quod de insulæ situ laborat Morus, ne id quidem omnino tacuit Raphael, quanquam paucis admo-

dum, ac velut obiter attigit, velut hoc alii fervans loco. Atque id sane nescio quo modo casus quidam malus utrique nostrum invidit: siquidem cum ea loqueretur Raphael, adierat Morum e famulis quispiam, qui illi nescio quid diceret in aurem, ac mihi quidem tanto attentius auscultanti, comitum quispiam, clarius, ob frigus opinor navigatione collectum, tussiens, dicentis voces aliquot interceptit. Verum non conquiescam donec hanc quoque partem ad plenum cognovero, adeo ut non solum situm insulæ, sed ipsam etiam poli sublationem sim tibi ad unguem redditurus, si modo incolumis est noster Hythlodæus: nam varius de homine rumor adfertur. Alii affirmant periisse in itinere, rursus alii reversum in patriam, sed partim suorum mores non ferentem, partim Utopiæ desiderio sollicitatum, eo remigrasse. (1) Nam quod hujus insulæ nomen nusquam apud Cosmographos reperitur, pulchre dissolvit Hythlodæus ipse: si quidem fieri potuit, inquit, ut nomen quo veteres sunt usi, postea sit commutatum, aut etiam illos hæc fugerit insula, quando & hodie complures oriuntur terræ, priscis illis Geographis intactæ. Quamquam quorsum attinet hic argumentis astruere fidem, cum Morus ille sit autor? Cæterum quod is ambigit de edi-

(1) Hæc ad jocum dicta, nemo non videt. Morus ipse in Epistola secunda ad Pet. Ægidium agens de incredulis, addit: *HYTHLODÆUM* adeant ipsum licet; neque enim mortuus est, &c. Vid. pag. 33.

tione, equidem laudo & agnosco viri modestiam. At visum mihi est opus modis omnibus indignum quod diu premeretur, & cum primis dignum, quod exeat in manus hominum, idque tuo potissimum nomine commendatum orbi, vel quod Mori dotes tibi præcipue sint perspectæ, vel quod nemo magis idoneus, qui rectis consiliis juvet rempublicam, in qua jam annis compluribus summa cum laude versaris, tum prudentiæ, tum integritatis. Bene vale studiorum Mæcenas, & hujus seculi decus. Antuerpiæ. An. M. D. XVI. Calend. Novemb.

III.

JOH. PALUDANUS

CASSILETENSIS (1)

M. PETRO ÆGIDIO

S. D.

U^TOPIAM Mori tui, simulque epigrammata legi; nec satis scio majorene cum voluptate an admiratione. Felicem Britanniam! quæ nunc ejusmodi floreat ingeniis, ut cum ipsa possint antiquitate certare: nos stupidos ac plusquam plumbeos, si ne tam vicinis quidem exemplis ad eam laudem capessendam expergefieri possumus! *Αἰσχρὸν σιωπᾶν* (2) inquit Aristoteles, loquente Isocrate. At nobis turpe sit lucris tantum ac voluptatibus vacare, cum apud ultimos orbis Britannos, favore & benignitate Principum sic vigeat eruditio. Quanquam hæc laus Græcorum & Itolorum pæne fuit propria, tamen habet & Hispania veterum aliquot splendida nomina, quibus se jactat; habet Anacharsides suos effera Scythia; habet suum Dania Saxonem; habet suum Gallia Budæum. Tot habet Germaniæ

(1) De Montcaffel.

(2) Turpe tacere.

celebres viros, tam multos insignesque habet Anglia. Nam quid de ceteris conjectandum est, si tantum præstat Morus, primum juvenis, deinde publicis ac domesticis negotiis adeo distractus, postremo quidvis profitens citius, quam literas? Et soli nobis sat beati videmur, si probe prospectum sit cuticulæ & arcæ? Quin ipsi quoque excusso veterno ad hoc pulcherrimum certamen accingimur, in quo nec vinci turpe sit & vincere pulcherrimum? Provocant huc tot undique exempla, provocat huc optimus princeps Carolus, penes quem nulli rei amplius est præmium, quam eruditæ virtuti. Provocat huc unicus ille rerum omnium bonarum Mæcenas, Joannes Sylvagius, Burgundiæ Cancellarius. Majorem in modum te rogo, doctissime Petre Ægidi, ut, cum primum licebit, Utopiam evulgandam cures, quod quicquid ad Rempublicam bene instituendam pertinet, in hac velut in speculo, liceat cernere. Utinam fiat, ut quemadmodum illi nostram religionem accipere cœperunt, ita nos ab illis administrandæ Reip. rationem mutuemur! id fortasse facile fieret, si Theologorum aliquot insignes & invicti in eam insulam se conferant, Christi fidem jam suppullulantem provecturi, simulque ejus gentis mores & instituta ad nos deportaturi. Multum debet Utopia Hythlodæo, per quem innotuit, indigna quæ nesciretur: plus eruditissimo Moro, cujus penicillo nobis tam scite depicta est. Porro quod utrique debetur gratiæ, ejus non minima pars tibi expectandæ

est, qui & illius sermonem, & hujus scriptum, in lucem emiseris, non mediocri delectamento futurum omnibus, majori fructui, si modo diligenter expenderint singula. Meum animum sic excitavit Utopia, ut jam olim à Musis defuetus, denuo Musas lacessiverim; quam feliciter, tu judicabis. Bene vale, Petre Ægidi, candidissime honorum studiorum & fautor & Myfsta. Lovanii ex ædibus nostris, Cal. Decemb.

I V.

HIER. BUSLIDIUS

THOMÆ MORO

S. D.

NON fat fuit , ornatissime More , olim omnem curam , operam , studium intuliffe in rem & commodum singulorum , nisi vel ea (quæ tua pietas & liberalitas est) conferres in univerfum , ratus hoc (tuum qualecunque foret) beneficium , eo majorem hinc mereri favorem , venari gratiam , aucupari gloriam , quanto illud & latius propagatum , & in plures distributum , pluribus esset profuturum . Quod & si alias semper præstare contenderis , tamen id maxime es nuper mira felicitate adsecutus , scilicet pomeridiano illo fermone abs te in literas relato , quem de recte & bene constituta (ab omnibus expetenda) Utopiensium Rep. edidisti . In cujus pulcherrimi instituti felici descriptione nihil est , in quo vel summa eruditio , vel absoluta rerum humanarum peritia desiderari possit . Quando ea quidem ambo in illo tanta paritate & æquabili congressu concurrunt , ut neutro alteri herbam porrigente , utrumque æquo Marte de gloria contendat . Tam siquidem multifaria

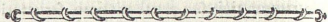
polles doctrina, rursus tam multa, eaque certa, rerum peritia, ut prorsus expertus affirmes quicquid scripseris, doctissime scribas, quicquid affirmandum destinaveris. Mira profecto, raraque felicitas, ac plane eo rarior, quo magis ipsa sese invidens plurimis, non præbet nisi raris: maxime iis, qui sicut candore velint, ita eruditione sciant, fide queant, auctoritate possint tam pie, recte, provide in commune consulere, sicut tu jam facis probe; qui, quod non solum tibi, verum etiam toti te genitum orbi existimas, operæ præmium duxeris hoc tuo pulcherrimo merito, vel totum ipsum orbem demereri. Quod præstare alia ratione neque rectius neque melius potuisses, quam ipsis mortalibus ratione polentibus, eam Reip. ideam, eam morum formulam, absolutissimumque simulacrum præscribere, quo nullo unquam in orbe visum sit vel salubrius institutum, vel magis absolutum, vel quod magis expetendum videatur, utpote multo quidem præstante atque longo post se intervallo relincente, tot celebratissimas, tantopere decantatas Lacedæmoniorum, Atheniensium, Romanorum respublicas. Quæ si iisdem essent auspiciis auspicate, iisdem, quibus hæc tua Respublica, institutis, legibus, decretis, moribus moderatæ, profecto hæc nondum labefactatæ & solo æquatæ, jam prohi dolor! citra spem omnem instaurationis, extinctæ jacerent; sed contra, incolumes adhuc, beatæ, felices, fortunatissimæ agerent, interim rerum dominæ, suum late imperium terra

marique fortitæ. Quarum quidem Rerum publicarum tu miserandam miseratus fortem, ne aliæ itidem (quæ hodie rerum potitæ summum tenent) parem sustinerent vicem, prospicere voluisti, scilicet hac tua absolutissima republica: quæ non tam in condendis legibus, quam vel pro beatissimis magistratibus formandis maxime elaboravit. Nec id quidem ab re, quando alioqui sine illis omnes, vel optimæ, leges, si Platoni credimus, mortuæ censerentur. Præsertim ad quorum magistratuum simulacrum, probitatis specimen, exemplar morum, justitiæ imaginem, totus status, & rectus tenor cujusvis absoluta Reip. sit effingendus. In quo in primis concurrant, prudentia in optimatibus, fortitudo in militibus, temperantia in singulis, justitia in omnibus. Quibus quum tua (quam tantopere celebras) Respublica sit tam pulcherrime, ut liquet, composita, non mirum si hinc veniat, non solum multis timenda, sed & cunctis gentibus veneranda, simul omnibus seculis prædicanda. Idque eo magis, quod in ea omnis proprietatis contentione sublata, nulli sit quippiam proprii. Cæterum in rem ipsam communem, communia sunt omnibus omnia. Adeo ut omnis res, quævis actio seu publica, seu privata, non ad multorum cupiditatem, non ad paucorum libidinem spectet, sed ad unam justitiam, æquabilitatem, communionem sustinendam (quantulacunque sit) tota referatur. Quo illa integre relata, omnis materies, fax & fomes ambitus, luxus, invidentiæ, in-

juria faceffat , neceffe eft. In quæ nonnunquam
 aut privata rerum poffeffio , aut ardens ha-
 bendi fitis , omniumque miferima rerum am-
 bitio , mortales (vel reluctantes) protrudit,
 maximo fuo , idque incomparabili malo. Quan-
 do hinc sæpenumero diffenfiones animorum ,
 motus armorum , & bella plusquam civilia
 derepente oriantur. Quibus non folum floren-
 tiffimus ftatus beatiffimarum Rerumpub. fun-
 ditus pefundatur , verum illarum olim parta
 gloria , acti triumphi , clara trophæa , toties-
 que opima fpolia , devictis hoftibus relata ,
 penitus obliterantur. Quod fi in his hæc noftra
 pagina minorem , forte ac velim , fidem fece-
 rit , certe in promptu aderunt testes , ad quos
 te relegem , locupletiffimi , videlicet tot. &
 tantæ olim vafatæ urbes , dirutæ civitates ,
 profratæ Resp. incenfi & confumpti vici ,
 quorum uti hodie vix ullæ tantæ calamitatis
 reliquiæ , aut veftigia vifuntur , ita nec no-
 mina illorum ulla , quantumvis vetus & lon-
 ge deducta hiftoria , fat probe tenet. Quas
 quidem infignes clades , vafationes , everfio-
 nes , ceterafque belli calamitates , noftre (fi
 quæ fint) Resp. facile evaferint , modo ad
 unam Utopienfium reipublicæ normam feffe
 ad amuffim componentes , ab ea ne tranf-
 verfum quidem , ut aiunt , unguem recedant.
 Quod fic demum præftantes tandem re ipfa
 cumulatiflime agnofcent , quantum hoc tuum
 in fe collatum beneficium profuerit , maxime
 quo accedente didicerint , fuam Remp. fal-
 vam , incolumem , triumphantem fervare. Pro-

inde tantum tibi suo præsentissimo fervatori
debituræ , quantum is haud injuriâ promere-
tur , qui non tantum aliquem è republica
civem , sed vel totam Rempub. fervarit. In-
terea vale , ac feliciter perge nonnihil usque
meditari , agere , elaborare , quod in Rem-
pub. collatum , illi perpetuitatem , tibi im-
mortalitatem addat. Vale doctissime , & idem
humanissime More , tuæ Britanniaë , ac nostri
hujus orbis decus. Ex ædibus nostris Mechli-
niaë. Anno M. D. XVI.

V.

D. ERASMUS

ROTTERODAMUS

JOANNI FROBENIO

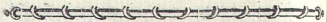
COMPATRI SUO CHARISSIMO

S. D.

CUM antehac omnia Mori mei mihi supra modum semper placuerint, tamen ipse meo iudicio non nihil diffidebam, ob arctissimam inter nos amicitiam. Cæterum ubi video doctos uno ore omnes meo subscribere suffragio, ac vehementius etiam divinum hominis ingenium suspicere, non quod plus cernant, serio plaudo meæ sententiæ; nec verebor post hac, quod sentio, palam eloqui. Quid tandem non præstitisset admirabilis ista naturæ felicitas, si hoc ingenium instituisset Italia? si totum musarum sacris vacaret? si ad iustam frugem, ac velut autumnum suum maturuisset? Epigrammata lusit adolescens admodum, ac pleraque puer. Britanniam suam nunquam egressus est, nisi semel atque iterum, principis sui nomine legatione fungens apud Flandros. Præter rem uxoriam, præter curas

domesticas , præter publici muneris functionem & caufarum undas , tot tantisque regni negotiis diftrahitur , ut mireris effe otium vel cogitandi de libris. Proinde mifimus ad te progymnafmata illius , & Utopiam , ut fi videtur , tuis excufa typis orbi pofteritatique commendentur : quando ea eft tuæ officinæ auctoritas , ut liber vel hoc nomine placeat eruditis , fi cognitum fit e Frobenianis ædibus prodiffe. Bene vale cum optimo focero , conjugè fuaviffima , ac mellitiffimis liberis. Eraſmum filiolum mihi tecum communem , inter literas natum , fac optimis literis inſtituendum cures. Lovanii. VIII. Calend. Sept. Ann. M. D. XVII.

V I.

T H O M A S M O R U S

P E T R O Æ G I D I O

S. D.

PUDET me propemodum, charissime Petre Ægidi, libellum hunc de Utopiana republica, post annum ferme ad te mittere, quem te non dubito intra sesquimensem expectasse: quippe quum scires mihi demptum in hoc opere inveniendi laborem, neque de dispositione quicquam fuisse cogitandum, cui tantum erant ea recitanda, quæ tecum una pariter audiui narrantem Raphaelem. Quare nec erat, quod in eloquendo laboraretur, quando, nec illius sermo potuit exquisitus esse, quum esset primum subitarius atque extemporalis, deinde hominis, ut scis, non perinde Latine docti quam Græce; & mea oratio quando accederet propius ad illius neglectam simplicitatem, tanto futura sit propior veritati, cui hac in re soli curam & debeo & habeo. Fateor, mi Petre, mihi adeo multum laboris his rebus paratis detractum, ut pene nihil fuerit relictum. Alioquin hujus rei vel excogitatio, vel œconomia potuisset ab ingenio neque infimo, neque prorsus indocto

docto, postulare, tum temporis nonnihil; tum studii; quod si exigeretur, ut disertè etiam res, non tantum verè, scriberetur, id vero a me præstari, nullo tempore, nullo studio potuisset. Nunc vero quum ablatiis curis his, in quibus tantum fuit sudoris exhauriendum, restiterit tantum hoc, uti sic simpliciter scriberentur audita, nihil erat negotii. Sed huic tamen tam nihilo negotii peragendo, cætera negotia mea minus fere quam nihil temporis reliquerunt: dum causas forenses assidue alias ago, alias audio, alias arbiter finio, alias iudex dirimo; dum hic officii causa visitur, ille negotii; dum foris totum ferme diem aliis impartior, reliquum meis: relinquo mihi, hoc est, literis, nihil. Nempe reverso domum, cum uxore fabulandum est, gariendum cum liberis, colloquendum cum ministris: quæ ego omnia inter negotia numero, quando fieri necesse est, (necesse est autem, nisi velis esse domi tuæ peregrinus), & danda omnino opera est, ut quos vitæ tuæ comites, aut natura providit, aut fecit casus, aut ipse delegisti, his ut te quam jucundissimum compares, modo ut ne comitate corrumpas, aut indulgentia ex ministris dominos reddas. Inter hæc, quæ dixi, elabitur dies, mensis, annus: quando ergo scribimus? Nec interim de somno quicquam sum loquutus, ut nec de cibo quidem, qui multis non minus absument temporis, quam somnus ipse, qui vitæ absument ferme dimidium. Ac mihi hoc solum temporis adquire, quod somno cibo-

B

que suffuror ; quod quoniam parcum est , lente , quia tamen aliquid , aliquando perfecti , atque ad te , mi Petre , transmisi Utopiam , ut legeres ; & si quid effugisset nos , uti tu admoneres . Quanquam enim non hac parte penitus diffido mihi , (qui utinam sic ingenio atque doctrina aliquid essem , ut memoria non usquequaque destituor) non usque adeo tamen confido , ut credam , nihil mihi potuisse excidere . Nam & Joannes Clemens , puer meus , qui adfuit , ut scis , unà , ut quem a nullo patior sermone abesse , in quo aliquid esse fructus potest , quoniam ab hac herba , qua & Latinis literis & Græcis cœpit evirescere , egregiam aliquando frugem spero , in magnam me conjecit dubitationem . Siquidem quum quantum ego recordor , Hythlodæus narraverit Amauroticum illum pontem , quo fluvius Anydrus infernitur , quingentos habere passus in longum , Joannes meus ait , detrahendos esse ducentos , latitudinem fluminis haud supra trecentos ibi continere : ego te rogo , rem ut revoces in memoriam . Nam si tu cum illo sentis , ego quoque adfentiar , & me lapsum credam : si ipse non recolis , scribam , ut feci , quod ipse recordari videor mihi . Nam ut maxime curabo , ne quid sit in libro falsi , ita si quid sit in ambiguo , *potius mendacium dicam , quam mentiar* , quod malim bonus esse quam prudens . Quanquam facile fuerit huic mederi morbo , si ex Raphaele ipso , aut præsens scisciteris , aut per literas : quod necesse est facias , vel ob alium scrupulum , qui nobis in-

cidit, nescio mea-ne culpa magis, an tua, an Raphaelis ipsius. Nam neque nobis in mentem venit quærere, neque illi dicere, qua in parte novi illius orbis *UTOPIA* sita sit (1). Quod non fuisse prætermissum sic, vellem profecto mediocri pecunia mea redemptum; vel quod subpudet me nescire quo in mari sit insula, de qua tam multa recenseam; vel quod sunt apud nos unus & alter, sed unus maxime, vir pius & professione Theologus, qui miro flagrat desiderio adeundæ Utopiæ, non inani & curiosa libidine collustrandi nova, sed uti religionem nostram, feliciter ibi cœptam, foveat atque adaugeat. Quod quo faciat rite, decrevit ante curare, ut mittatur a Pontifice, atque adeo, ut creetur Utopiensibus Episcopus, nihil eo scrupulo retardatus, quod hoc antistitium sit illi precibus impetrandum: quippe sanctum ducit ambitum, quem non honoris aut quæstûs ratio, sed pietatis respectus peperit. Quamobrem te oro, mi Petre, uti aut præsens, si potes commode, aut absens per epistolam compelles Hythlodæum, atque efficias, ne quicquam huic operi meo aut insit falsi, aut veri desideretur. Atque haud scio, an præstet ipsum ei librum ostendi: nam neque alius æque sufficit, si quid est erratum, corrigere; neque is ipse aliter hoc præstare potest, quam

(1) Quippè in nullâ: quod sat adstruit nomen ipsum *Utopia*, Latine, non locus.

si quæ sunt a me scripta , perlegerit. Ad hæc , fiet ut hoc pacto intelligas , accipiatne libenter , an gravatim ferat hoc operis a me conscribi. Nempe si suos labores decrevit ipse mandare literis , nolit fortasse me , neque ego certe velim , Utopiensium per me vulgata republica , florem illi gratiamque novitatis historiæ suæ præripere. Quanquam , ut vere dicam , nec ipse mecum satis adhuc constitui , an sim omnino editurus. Etenim tam varia sunt palata mortalium , tam morosa quorundam ingenia , tam ingrati animi , tam absurda judicia , ut cum his haud paulo felicius agi videatur , qui jucundi atque hilares genio indulgent suo , quam qui semet macebant curis , ut edant aliquid , quod aliis aut fastidientibus , aut ingratis , vel utilitati possit esse , vel voluptati. Plurimi literas nesciunt , multi contemnunt. Barbarus ut durum rejicit , quicquid non est plane barbarum ; sciolli aspernantur ut triviale , quicquid obsoletis verbis non scatet ; quibusdam solum placent vetera , plerisque tantum sua. Hic tam tetricus est , ut non admittat jocos : hic tam insulsus , ut non ferat sales. Tam simi quidam sunt , ut nasum omnem , velut aquam ab rabido morsus cane , reformident : adeo mobiles alii sunt , ut aliud sedentes probent , aliud stantes. Hi sedent in tabernis , & inter pocula de scriptorum judicant ingeniis , magnaque cum autoritate condemnant utcunque lubitum est , suis quemque scriptis , veluti capillicio vellicantes , ipsi interim tuti , & quod dici solet ,

ἔξω βέλκας ; (1) quippe tam leves & abrasī undique , ut ne pilum quidem habeant boni viri , quo possint apprehendi. Sunt præterea quidam tam ingrati , ut quum impensè delectentur opere , nihilo tamen magis ament autorem : non absimiles inhumanis hospitibus , qui quum opiparo convivio prolixè sint excepti , saturi demum discedunt domum , nullis habitis gratiis ei a quo sunt invitati. I nunc & hominibus tam delicati palati , tam varii gustûs , animi præterea tam memoris & grati , tuis impensis epulum instrue. Sed tamen , mi Petre , tu illud age , quod dixi , cum Hythlodæo ; postea tamen integrum erit hac de re consultare denuo. Quanquam si id ipsius voluntate fiat , (quandoquidem scribendi labore defunctus , nunc fero sapio) quod reliquum est de edendo , sequar amicorum consilium , atque in primis tuum. Vale , jucundissime P. Ægidi , cum optima conjugè ; ac me , ut soles , ama , quando ego te amo , etiam plus quam soleo.

(1) Extrà tela

VII.

THOMAS MORUS

EIDEM P. ÆGIDIO

IMPENDIO me, charissime Petre, delectavit hominis illius acutissima censura quam nosti, qui in Utopiam nostram usus est hoc dilemmate: » SI RES, ut vera, prodita est, vi-
 » deo ibi quædam subabsurda; sin ficta, tum
 » in nonnullis exactum illud Mori iudicium
 » requiro ». Huic ego, mi Petre, viro, quis-
 quis is fuit (quem & doctum suspicor, &
 amicum video), multas, magnas habeo gra-
 tias. Tantum etenim mihi iudicio hoc suo
 tam ingenuo, quantum nescio an quisquam
 alius ab edito libello gratificatus est. Nam
 primum sive mei studio, sive ipsius operis
 illectus, non laboris videtur fuisse pertæsus,
 quominus totum perlegeret, neque id qui-
 dem defunctorie ac præcipitanter, quomodo
 sacerdotes horarias preces solent (videlicet
 ii qui solent) sed ita sensim ac sedulo, ut in-
 terim singula solerter expendere; deinde no-
 tatis quibusdam, idque etiam parce, declarat
 cætera se non temere, sed iudicio compro-
 baste. Postremo his ipsis verbis quibus me
 suggillat, tantum tamen attribuit laudis quan-

tum non ii qui de industriâ laudavere. Indicat enim facile quam sentiat de me magnifice, qui, si quid non fatis exactum legerit, ibi queritur spe se suâ destitui; quum mihi interim supra spem accidat si vel e multis aliqua saltem edere non prorsus absurda possim. Quanquam (ut ipse quoque vicissim non minus ingenue agam cum illo) non video cur sibi tam oculatus, & quod Grœci dicunt *ὄξυ δερχης* (1), videri debeat, qui aut absurda quædam in Utopiensium institutis deprehenderit, aut me in republicâ formanda quædam non fatis utiliter excogitasse: quasi alibi nihil usquam gentium sit absurdi, aut quisquam unquam Philosophorum omnium Rempublicam, Principem, aut domum denique privatam, sic ordinaverit, ut nihil instituerit quod præstet immutari. Qua in re, nisi sancta esset apud me præstantissimorum virorum consecrata vetustate memoria, possem profecto e singulis aliqua proferre in quibus damnandis universorum calculos essem haud dubie relaturus. Jam quum dubitet vera ne res an commentitia sit, hic vero exactum ipsius judicium requiro. Neque tamen inficias eò, si de Republica scribere decrevissem, ac mihi tamen venisset in mentem talis fabulæ, non fuisse fortassis abhorriturum ab ea fictione, qua velut melle circumlitum suaviuscule influeret in animos verum. At certe sic temperassem tamen, ut si vulgi abuti igno-

(1) Acute cernens.

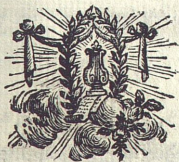
ratione vellem, literatioribus saltem aliqua præfixissem vestigia quibus institutum nostrum facile pervestigarent. Itaque, si nihil aliud, at nomina saltem Principis, fluminis, Urbis, Insulæ, posuisssem talia, quæ peritiores admonere possent: *Insulam nusquam esse, urbem evanidam, sine aquâ fluvium, sine populo esse principem* (1): quod neque factu fuisset difficile, & multo fuisset lepidius quam quod ego feci. Qui, nisi me fides coegisset historiæ, non sum tam stupidus, ut barbaris illis uti nominibus & nihil significantibus, *Utopiæ, Anydri, Amauroti, Ademi*, voluissse. Cæterum, mi Ægidi, quandoquidem aliquos esse video tam cautos, utque nos, homines simplices & creduli, Hythlodæo (2) referente, perscripsimus, ea homines circumspecti ac sagaces ægre adducuntur ut credant, ne pariter mea fides apud eos, cum historiæ fide, periclitari possit, gaudeo licere mihi, pro meo partu, dicere quod Terentiana Mysis (3) ait de Glycerii puero, qui ne suppositus haberetur: *Diis pol, inquit, habeo gratias, quod pariundo aliquot adfuere liberæ!* Etenim hoc mihi quoque accidit per quam commodè, quod Raphael non mihi modo ac tibi illa, sed multis præterea honestissimis viris atque gravissimis, nescio an plura adhuc & majora, certe neque pau-

(1) Hæc totam ferè clavem, ut aiunt, operis (saltem ad nomina) dat ipse Morus: quod Lectori non excidat.

(2) HYTHLODÆUS, nugarum artifex, a Græco Ἰθλοῦς, ὁ Νυγᾶ, & δαίος, peritus.

(3) In Andriâ. Act. IV. Scæ. 5.

ciora narravit neque minora, quam nobis. Quod si ne iis quidem increduli isti credant, Hythlodæum adeant ipsum licet: neque enim adhuc mortuus est. Accepi modo e quibusdam recens è Lusitania venientibus, calendis Martiis proximis, tam incolumem ac vegetum fuisse hominem quam unquam alias. Exciscentur ergo ab ipso verum, aut quæstionibus, si liber, exsculpant; modo mihi intelligant operam tantum meam, non alienam etiam fidem esse præstandam. Vale, mi charissime Petre, cum uxore lepidissima & scita filiola, quibus uxor mea longam præcatur salutem.

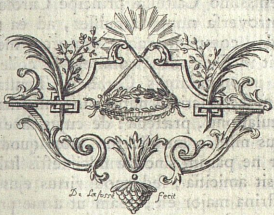
B v

HEXASTICHON
ANEMOLII POETÆ LAUREATI,
HYTHLODÆI EX SORORE NEPOTIS,
IN INSULAM UTOPIAM.

UTOPIA priscis dicta ob infrequentiam,
Nunc civitatis æmula Platonicæ,
Fortasse victrix (nam quod illa literis
Delineavit, hoc ego una præstiti
Viris & opibus, optimisque legibus):
Eutopia (1) merito sum vocanda nomine.

(1) Nempe, *felix locus.*

DE OPTIMO REIPUBLICÆ

STATU,

ET INSULA

UTOPIA

LIBER seu SERMO PRIMUS.

QUUM non exigui momenti negotia
quædam invictissimus Angliæ rex, Henricus
ejus nominis octavus, omnibus egregii
principis artibus ornatissimus, cum

B 6

ferenissimo Castellæ principe Carolo (1) controversa nuper habuisset, ad ea tractanda, componendaque oratorem me legavit in Flandriam, comitem & collegam viri incomparabilis Cuthberti Tunstalli, quem sacris scriniis nuper, ingenti omnium gratulatione, præfecit: de cujus sane laudibus nihil a me dicetur, non quod verear ne parum sinceræ fidei testis habenda sit amicitia, sed quod virtus ejus, ac doctrina major est, quam ut a me prædicari possit, tum notior ubique, atque illustrior, quam ut debeat, nisi videri velim solem lucerna, quod aiunt, ostendere. Occurrerunt nobis Brugis (sic enim convenerat) hi quibus a Principe negotium demandabatur, egregii viri omnes. In his præfectus Brugensis, vir magnificus, princeps & caput erat; cæterum os & pectus, Georgius Temsicius, Cassiletanus (2) Præpositus, non arte solum, verum etiam natura facundus, ad hæc jure consultissimus, tractandi vero negotii cum ingenio, tum assiduo rerum usu eximius artifex. Ubi semel atque iterum congressi, quibusdam de rebus non satis consentiremus, illi in aliquot dies vale nobis dicto,

(1) Carolo quinto.

(2) De Montcaffel.

Bruxellas profecti sunt, Principis oraculum sciscitaturi: ego me interim (sic enim res ferebat) Antuerpiam confero. Ibi dum versor, sæpe me inter alios, sed quo non alius gratior, inuisit PETRUS ÆGIDIUS, Antuerpiæ natus, magna fide, & loco apud suos honesto, dignus honestissimo; quippe juvenis haud scio doctior ne, an moratior. Est enim & optimus & literatissimus; ad hæc animo in omnes candido, in amicos vero tam propenso pectore, amore, fide, adfectu tam sincero, ut vix unum aut alterum usquam invenias, quem illi sentias omnibus amicitiae numeris esse conferendum. Rara illi modestia; nemini longius abest fucus, nulli simplicitas inest prudentior. Porro sermone tam lepidus, & tam innoxie facetus, ut patriæ desiderium, ac laris domestici, uxoris & liberorum, quorum studio revifendorum nimis quam anxie tenebar (jam tum enim plus quatuor mensibus abfueram domo) magna ex parte mihi dulcissima consuetudine sua, & mellitissima confabulatione levaverit. Hunc quædam die quadam in templo divæ Mariæ, quod & opere pulcherrimum, & populo celeberrimum, rei divinæ interfuissem, atque peracto sacro, pararem inde in hospitium redire, forte colloquentem video cum hospite quodam,

vergentis ad senium ætatis, vultu adusto, promissa barba, penula neglectim ab humero dependente, qui mihi ex vultu atque habitu nauclerus esse videbatur. At Petrus ubi me conspexit, adit ac salutatur; respondere conantem seducit paululum, & vides, inquit, hunc? simul designabat eum cum quo loquentem videram: eum, inquit, jam hinc ad te recta parabam ducere. Venisset, inquam, pergratus mihi tua causa. Imo, inquit ille, si nosset hominem, sua: nam nemo vivit hodie mortalium omnium, qui tantum tibi hominum, terrarumque incognitarum, narrare possit historiam, quarum rerum audiendarum scio avidissimum esse te. Ergo, inquam, non pessime conjectavi; nam primo aspectu protinus sensi hominem esse nauclerum. Atqui, inquit, aberrasti longissime; navigavit quidem, non ut Palinurus, sed ut Ulysses; imo velut Plato. Nempe RAPHAEL iste, sic enim vocatur, gentilitio nomine HYTHLODÆUS (1), & Latinæ linguæ non indoctus, & Græcæ doctissimus, cujus ideo studiosior quam Romanæ fuit, quoniam totum se addixerat philosophiæ; qua in re nihil quod alicujus momenti sit, præter Senecæ quædam ac Ciceronis, extare latine

(1) Vid. Superius inter *Parerga ad Utopiam*, pag. 32.

cognovit, relicto fratribus patrimonio, quod ei domi fuerat (est enim Lusitanus), orbis terrarum contemplandi studio, Americo Vesputio se adjunxit, atque in tribus posterioribus illarum quatuor navigationum, quæ passim jam leguntur, perpetuus ejus comes fuit, nisi quod in ultima cum eo non rediit: curavit enim atque adeo extorsit ab Americo, ut ipse in his XXIV. esset, qui ad fines postremæ navigationis in Castella (1) relinquebantur. Itaque relictus est, uti obtemperaretur animo ejus, peregrinationis magis quam sepulchri curioso, quippe cui hæc assidue sunt in ore: *Cælo tegitur qui non habet urnam* (2), & *undique ad superos tantumdem esse viæ*; quæ mens ejus, nisi Deus ei propitius adfuisset, nimio fuerat illi constatura (3). Cæterum postquam digresso Vesputio multas regiones cum quinque Castellanorum comitibus emensus est, mirabili tandem fortuna Taprobanem delatus, inde pervenit in Calicut, ubi repertis commode Lusitanorum navibus, in patriam denique præter spem revehitur. Hæc ubi narravit Petrus, actis ei gratis, quod tam officiosus in me fuisset, ut cujus viri colloquium mihi

(1) Dans la nouvelle Castille.

(2) *Lucan. Pharsal. L. 7. V. 819.*

(3) Nempe ab Inquisitione.

gratum speraret, ejus uti sermone fruerer, tantam rationem habuisset, ad Raphaelem me converto. Tum ubi nos mutuo salutassemus, atque illa communia dixissemus, quæ dici in primo hospitem congressu solent: inde domum meam digredimur, ibique in horto considentes, in scamno cespitibus herbeis constrato confabulamur.

NARRAVIT ergo nobis, quo pacto, postquam Vespucius abierat, ipse sociique ejus, qui in Castella remanserant, conveniendo atque blandiendo, cœperint se paulatim ejus terræ gentibus insinuare, jamque non innoxie modo apud eas, sed etiam familiariter versari; tum Principi cuidam (cujus & patria mihi & nomen excidit) grati, charique esse. Ejus liberalitate narrabat com meatum atque viaticum ipsi & quinque ejus comitibus affatim fuisse supeditatum cum itineris, quod per aquam ratibus, per terram curru peragebant, fidelissimo duce, qui eos ad alios Principes, quos diligenter commendati petebant, adduceret. Nam post multorum itinera dierum, oppida atque urbes aiebat reperisse se, ac non pessime institutas, magna populorum frequentia, respublicas. Nempe sub Æquatoris linea, tum hinc atque inde, ab utroque latere, quantum fere spatii solis orbita complectitur, vastas objacere

solitudines perpetuo fervore torridas. Squalor undique & tristis rerum facies, horrida atque inculta omnia, feris habitata serpentibusque, aut denique hominibus neque minus efferis quam sint belluæ, neque minus noxiis. Cæterum ubi longius evectus sis, paulatim omnia mansuescere, cælum minus asperum, solum virore blandum, mitiora animantium ingenia, tandem aperiri populos, urbes, oppida, in his assidua, non inter se modo ac finitimos, sed procul etiam dissitas gentes, terra marique commercia. Inde sibi natam facultatem, multas ultro citroque terras invivendi, quod nulla navis ad iter quodlibet instruebatur, in quam non ille, comitesque ejus libentissime admittebantur. Naves quas primis regionibus conspexerunt, carina plana fuisse narrabat; vela confutis papyris aut viminibus intendebantur, alibi coriacea; post vero acuminatas carinas, canabea vela repererunt, omnia denique nostris similia; nautæ maris ac cæli non imperiti. Sed miram se narrabat iniisse gratiam, tradito magnetis usu, cujus antea penitus erant ignari; ideoque timide pelago consuevisse sese, neque alias temere, quam æstare credere. Nunc vero ejus fiducia lapidis contemnunt hyemem, *securi magis, quam tuti*: ut periculum sit, ne

quæ res magno eis bono futura putabatur, eadem per imprudentiam magnorum causa malorum fiat. Quid quoque in loco se vidisse narravit, & longum fuerit explicare, neque hujus est operis institutum. Et alio fortasse loco diceretur a nobis, præsertim quicquid ex usu fuerit non ignorari: qualia sunt in primis ea, quæ apud populos usquam civiliter conviventes animadvertit, recte prudenterque provisâ. His enim de rebus & nos avidissime rogabamus, & ille libentissime differebat, omiſſa interim inquisitione monstrorum, quibus nihil est minus novum. Nam Scyllas & Celenos rapaces, & Lestrigonas populivoros, atque ejuscemodi immania portenta, nusquam fere non invenias; at sane ac sapienter institutos cives haud reperias ubilibet. Cæterum ut multa apud novos illos populos adnotavit perperam consulta, sic haud pauca recensuit, unde possint exempla sumi corrigendis harum urbium, nationum, gentium ac regnorum erroribus idonea: alio, ut dixi, loco a me commemoranda. Nunc ea tantum referre animus est, quæ de moribus atque institutis narrabat Utopiensium, præmissis tamen eo sermone, quo velut tractu quodam ad ejus mentionem reipublicæ deventum est.

NAM quum Raphael prudentissime

recensuisset , alia hic , alia illic errata , utrobique certe plurima , tum quæ apud nos , quæve item sunt apud illos cauta sapientius ; quum uniuscujusque populi mores atque instituta sic teneret , tanquam , in quemcunque locum divertisset , totam ibi vitam vixisse videretur , admiratus hominem Petrus : » **MIROR** profecto , mi Raphael , inquit , cur te Regi cuiquam non adjungas , quorum neminem esse , fatis scio , cui tu non sis futurus vehementer gratus , utpote quem hac doctrina , atque hac locorum hominumque peritia non oblectare solum , sed exemplis quoque instruere , atque adjuvare consilio sis idoneus ; simul hoc pacto & tuis rebus egregie consulueris , & tuorum omnium commodis magno esse adjumento possis » .

QUOD ad meos attinet , inquit ille , non valde commoveor , nempe in quos mediocriter opinor me officii mei partes implevisse . Nam quibus rebus alii non nisi senes & ægri cedunt , imo tum quoque ægre cedunt , quum amplius retinere non possunt , eas res ego , non sanus modo ac vegetus , sed juvenis quoque cognatis , amicisque dispartivi ; quos debere puto hac mea esse benignitate contentos , neque id exigere atque expectare præterea , ut met eorum causa regibus in servitium

dedam. « BONA verba, inquit Petrus, mihi visum est non ut servias regibus, sed ut infervias. » HOC est, inquit ille, una syllaba plus quam servias. « AT ego sic censeo, inquit Petrus, quoquo tu nomine rem appelles, eam tamen ipsam esse viam, qua non aliis modo & privatim & publice possis conducere, sed tuam quoque ipsius conditionem reddere feliciorum. » FELICITATEM, inquit Raphael, ea via facerem, a qua abhorret animus? Atqui nunc sic vivo ut volo: quod ego certe suspicor paucissimis purpuratorum contingere. Quin satis est eorum, qui potentum amicitias ambiunt (ne magnam putes jacturam fieri), si me atque uno aut altero mei similibus sint carituri. « TUM ego, perspicuum est, inquam, te, mi Raphael, neque opum esse neque potentiae cupidum; atque ego profecto hujus tuæ mentis hominem non minus veneror ac suspicio, quam eorum quemvis, qui maxime rerum sunt potentes. Cæterum videberis plane rem te atque isthoc animo tuo tam generoso, tam vere philosopho, dignam facturus, si te ita compares, ut vel cum aliquo privatim incommodo ingenium tuum atque industriam publicis rebus accommodes, quod nunquam tanto cum fructu queas, quanto si a consiliis fueris magno alicui Principi,

eique (quod te facturum certe scio) rec-
ta atque honesta persuaseris. Nempe a Prin-
cipe bonorum malorumque omnium tor-
rens in totum populum , velut a perenni
quodam fonte , promanat. In te vero tam
absoluta doctrina est , ut vel citra magnum
rerum usum , porro tanta rerum peritia ,
ut sine ulla doctrina , egregium consilia-
rium cuivis regum sis præstiturus ». Bis
erras , inquit ille , mi More , primum in
me , deinde in re ipsa. Nam neque mihi
ea est facultas , quam tu tribuis ; & , si
maxime esset , tamen quum otio meo ne-
gotium facefferem , publicam rem nihil pro-
moveam. Primum enim principes ipsi ple-
rique omnes militaribus studiis (quorum
ego neque peritiam habeo , neque deside-
ro) libentius occupantur , quam bonis pa-
cis artibus , majusque multo studium est ,
quibus modis per fas ac nefas nova sibi
regna pariant , quam uti parta bene admi-
nistrent. Præterea quicumque regibus a con-
silio sunt , eorum nemo est , qui non aut
vere tantum sapit , ut non egeat , aut
tantum sibi sapere videtur , ut non libeat
alterius probare consilium , nisi quod ab-
surdissimis quibusque dictis assentiuntur &
supparasitantur eorum , quos , ut maximæ
apud principem gratiæ , student assentatio-
ne demereri sibi. Et certe sic est natura

comparatum, ut sua cuique inventa blandiantur: sic & corvo suus arridet pullus, & suus simiæ catulus placet. Quod si quis in illo cœtu, vel alienis invidentium, vel præferentium sua, aliquid afferat, quod aut aliis temporibus factum legit, aut aliis fieri locis vidit, ibi qui audiunt, perinde agunt, ac si tota sapientiæ suæ periclitaretur opinio, & post illa pro stultis plane sint habendi, nisi aliquid sufficienter invenire, quod in aliorum inventis vertant vitio. Si cætera destituant, tum huc confugiunt: hæc nostris, inquit, placere majoribus, quorum prudentiam utinam nos æquaremus; itaque hoc dicto, veluti egregie perorata re, considunt. Tanquam magnum sit periculum, si quis ulla in re deprehendatur majoribus suis sapientior, a quibus tamen ut quidque optime consultum est, ita æquissimo animo valere sinimus; at si qua de re potuit consuli prudentius, eam protinus ansam cupide arreptam mordicus retinemus. Itaque in hæc superba, absurda, ac morosa judicia, cum sæpe alibi, tum semel in Anglia quoque incidi. « OBSECO, inquam, fuisti apud nos? FUI, inquit, atque aliquot menses ibi sum versatus, non multo post eam cladem, qua Anglorum Occidentalium civile adversus regem bellum, miseranda ipso-

rum strage compressum est. Interea multum debui reverendissimo patri Joanni Mortono, Cantuariensi Archiepiscopo & Cardinali, ac tum quoque Angliæ Cancellario: viro, mi Petre, (nam Moro cognita sum narraturus) non autoritate magis, quam prudentia ac virtute venerabili. Etenim statura ei mediocris erat, nec ætati quanquam feræ cedens; vultus quem reverere, non horreas; in congressu non difficilis, serius tamen & gravis. Libido erat, asperius interdum compellendo supplicantes, experiri, sed sine noxa, quid ingenii, quam animi præsentiam quisque præ se ferret; qua, velut cognata sibi virtute, modo abesset impudentia, delectabatur, & ut idoneam ad res gerendas amplectebatur. Sermo politus & efficax, juris magna peritia, ingenium incomparabile, memoria ad prodigium usque excellens. Hæc enim natura egregia, discendo atque exercendo provexit. Hujus consiliis rex plurimum fidere, multum respública niti, cum ego aderam, videbatur: quippe qui ab prima fere juventa protinus a schola conjectus in aulam, maximis in negotiis per omnem versatus ætatem, ac variis fortunæ æstibus assidue jactatus, prudentiam rerum (quæ sic recepta non facile elabatur) multis magnisque cum periculis didicerat.

FORTE fortuna quum die quodam in ejus mensa essem, Laicus quidam legum vestratum peritus aderat. Is, nescio unde nactus occasionem, cœpit accurate laudare rigidam illam justitiam, quam illic exercebatur in fures, quos passim narrabat nonnunquam suspendi viginti in una cruce; atque eo vehementius dicebat se mirari, cum tam pauci elaberentur supplicio, quo malo fato fieret, uti tam multi tamen ubique grassarentur (1). Tum ego, ausus enim sum libere apud Cardinalem loqui: «NIHIL mireris, inquam, nam hæc punitio furum & supra justum est, & non ex usu publico. Est enim ad vindicanda furta nimis atrox, nec tamen ad refrænanda sufficiens. Quippe neque furtum simplex tam ingens facinus est, ut capite debeat plecti; neque ulla pœna est tanta, ut ab latrociniis cohibeat eos, qui nullam aliam artem quærendi victus habent. Itaque hac in re non vos modo, sed bona pars hujus orbis imitari videtur malos præceptores, qui discipulos verberant libentius, quam docent. Decernuntur enim furanti gravia atque horrenda supplicia, cum potius multo fuerit providendum, uti aliquis esset proventus vi-

(1) Digressio, de Pœnis.

tæ, ne cuiquam tam dira sit furandi primum, dehinc pereundi necessitas ». EST, inquit ille, satis hoc provisum. Sunt artes mechanicæ, est agricolatio: ex his tueri vitam liceat, ni sponte mali esse mallent. » At non sic evades, inquam. Nam primum omittamus eos, qui sæpe vel ab externis bellis, vel civilibus mutili redeunt domum, ut nuper apud vos e Cornubiensi prælio, & non ita pridem e Gallico; qui vel reipublicæ impendunt membra, vel regi, quos neque pristinas artes exercere debilitas patitur, neque ætas novam discere: hos, inquam, omittamus, quando bella per intermissas vices commeant. Ea contemplemur, quæ nullo die non accidunt*.

TANTUS est ergo nobilium numerus, qui non ipsi modo degant otiosi, tamquam fuci laboribus aliorum, quos, puta suorum prædiorum colonos, augendis redditibus, ad vivum usque radunt, (nam eam solam frugalitatem novere, homines alioquin ad mendicitatem usque prodigi); verum immensam quoque otiosorum stipatorum turbam circumferunt, qui nullam unquam quærendi victûs artem didicere. Hi simul atque herus obierit, aut ipsi ægrotaverint, ejiciuntur illico; nam &

* De Latrocinii causis.

otiosos libentius quam ægrotos alunt, & sæpe morientis hæres non protinus alendæ sufficit paternæ familiæ. Interim illi esuriunt strenue, nisi strenue latrocinentur. Nam quid faciant? siquidem ubi errando paululum vestes ac valetudinem attrivere, morbo jam squalidos, atque obsitos panis, neque generosi dignantur accipere, neque audent rustici, non ignari eum, qui molliter educatus in otio ac deliciis, solitus sit, accinctus acinace ac cetra, (1) totam viciniam vultu nebulonico despiciere, & contemnere omnes præ se, haudquaquam idoneum fore, qui cum ligone ac marra, (2) maligna mercede ac victu parco, fideliter inserviat pauperi ». Ad hæc ille: « Atqui nobis inquit, hoc hominum genus in primis fovendum est. In his enim, utpote hominibus animi magis excelsi ac generosioris, quam sunt opifices aut agricolæ, consistunt vires ac robur exercitûs, si quando sit confligendum bello. » « PROFACTO, inquam ego, eadem opera dicas licet, belli gratia fovendos esse fures, quibus haud dubie nunquam carebitis, dum habebitis hos. Quin neque latrones sunt instrenui milites, neque milites ignavissimi latronum: adeo inter has artes belle convenit. At hoc vitium tamen frequens est vobis,

(1) Cuirasse, propriè Scutum corio obductum.

(2) Vinitoris instrumentum.

non proprium ; est enim omnium fere gentium commune. Nam Gallias infestat alia præterea pestis pestilentior. Tota patria stipendiariis in pace quoque (si illa pax est) oppleta atque obsessa est militibus , eadem persuasione inductis , qua vos otiosos hic ministros alendos esse censuistis : nempe quod Morosophis visum est , in eo sitam esse publicam salutem , si in promptu semper adsit validum firmumque præsidium , maxime veteranorum . Neque enim confidunt inexercitatis quicquam : ut vel ideo quærendum eis bellum sit , ne imperitos habeant milites , & homines jugulandi ignaros ; ne (ut habet facete Sallustius) manus aut animus incipiat per otium torpescere. At quam sit perniciosum hujusmodi belluas alere , & Gallia suo malo didicit , & Romanorum , Carthaginiensium , ac Syrorum , tum multarum gentium exempla declarant , quorum omnium non imperium modo , sed agros quoque , atque adeo urbes ipsas , parati ipsorum exercitus aliis atque aliis occasionibus , everterunt. Quam vero non magno opere necessarium , vel hinc elucescit , quod ne Galli quidem milites armis ab unguiculis exercitatissimi cum evocatis comparati vestris , admodum sæpe gloriantur superiores sese discessisse , ut ne quid dicam

amplius, ne præsentibus videar adblandiri vobis. Sed nec vestri illi vel opifices urbici, vel rudes atque agrestes agricolæ, otiosos generosorum stipatores creduntur valde pertimescere, nisi aut hi quibus ad vires atque audaciam corpus contigit ineptius, aut quorum animi vis inopia rei familiaris infringitur. Adeo periculum nullum est, ne quorum valida & robusta corpora, neque enim nisi selectos dignantur generosi corrumpere, (nunc vel elanguescunt otio vel negotiis prope muliebribus emolliuntur), iidem bonis artibus instructi ad vitam, & virilibus exercitati laboribus effoementur. Certe utcunque sese hæc habet res, illud mihi nequaquam videtur publicæ rei conducere in eventum belli, (quod nunquam habetis, nisi quum vultis), infinitam ejus generis turbam alere, quod infestat pacem, cujus tanto major haberi ratio, quam belli debeat, Neque hæc tamen sola est furandi necessitas; est alia magis, quantum credo, peculiaris vobis. QUÆNAM est ea, inquit Cardinalis». OVES, inquam, vestræ, quæ tam mites esse, tamque exiguo solent ali, nunc (uti fertur) tam edaces atque indomitæ esse cœperunt, ut homines devorent ipsos, agros, domos, oppida vastent ac depopulentur. Nempe quibuscunque regni partibus nas-

citur lana tenuior, atque ideo pretiosior, ibi nobiles & generosi, atque adeo Abbates aliquot, sancti viri, non his contenti redditibus fructibusque annuis, qui majoribus suis solebant ex prædiis crescere, nec habentes satis, quod otiose ac laute viventes nihil in publicum prosint, nisi etiam obsint, arvo nihil relinquunt; omnia claudunt pascuis, demoliuntur domos, diruunt oppida, templo duntaxat stabulandis ovibus relicto. Et tanquam parum soli perderent apud vos ferarum saltus ac vivaria, illi boni viri habitationes omnes, & quicquid usquam est culti, vertunt in solitudinem. Ergo ut unus helluo inexplebilis ac dira pestis patriæ, continuatis agris, aliquot millia jugerum uno circumdet septo, ejiciuntur coloni quidam suis etiam, aut circumscripti fraude, aut vi oppressi exuuntur, aut fatigati injuriis ad venditionem. Itaque quoquo pacto emigrant miseri, viri, mulieres, mariti, uxores, orbi, viduæ parentes cum parvis liberis, & numerosa magis quam divite familia, ut multis opus habet manibus res rustica: emigrant, inquam, e notis atque assuetis laribus, nec inveniunt quo se recipiant; suppellectilem omnem haud magno vendibilem, etiam si manere possit emptorem, quum extrudi necesse est,

minimo venundant. Id quum brevi er-
 rando insumpserint, quid restat aliud de-
 nique quam uti furentur, & pendeant
 iuste scilicet, aut vagentur atque mendi-
 cent. Quanquam tum quoque velut erro-
 nes conjiciuntur in carcerem, quod otiosi
 obambulent, quorum operam nemo est
 qui conducat, quum illi cupidissime offe-
 rant. Nam rusticæ rei cui assueverunt,
 nihil est quod agatur, ubi nihil feritur. Si-
 quidem unus opilio atque bubulcus suffi-
 cit ei terræ depascendæ pecoribus, in cu-
 jus cultum, ut sementi faciendæ suffice-
 ret, multæ poscebantur manus. Atque hac
 ratione fit ut multis in locis annona multo
 sit carior. Quin lanarum quoque adeo in-
 crevit pretium, ut a tenuioribus, qui pan-
 nos inde solent apud vos conficere, pror-
 fus emi non possint, atque ea ratione
 plures ab opere ablegantur in otium. Nam
 post aucta pascua infinitam ovium vim ab-
 sumpsit tabes, velut eorum cupiditatem
 ulciscente Deo, immissa in oves lue, quam
 in ipsorum capita contortam esse fuerat
 justius. Quod si maxime increscat ovium
 numerus, pretio nihil decrescit tamen;
 quod earum, si *monopolium* appellari non
 potest quod non unus vendit, certe *oli-
 gopolium* est: reciderunt enim fere in
 manus paucorum, eorundemque divitum,

quos nulla necessitas urget ante vendendi quam libet, nec ante libet quam liceat quanti libet. Jam cætera quoque pecorum genera, ut æque cara sint, eadem ratio est; atque hoc etiam amplius, quod dirutis villis, atque imminuta re rustica, non sint qui foeturam curent. Neque enim divites illi, ut ovium, sic etiam armentorum foetus educant; sed aliunde macra empta vili, posteaquam suis pascuis pinguerint, magno revendunt. Ideoque, sicuti reor, nondum sentitur totum hujus rei incommodum; nempe adhuc his modo locis reddunt cara, ubi vendunt. Cæterum ubi aliquandiu celerius extulerint, illinc, quam nasci possint, tum demum ibi quoque paulatim decrescente copia, ubi coemuntur, necesse est hic insigni laboretur inopia. Ita qua re vel maxime felix hæc vestra videbatur insula, jam ipsam paucorum improba cupiditas vertit in perniciem. Nam hæc annonæ caritas in causa est, cur quisque quam possit plurimos e familia dimittat, quò, quæso, nisi mendicatum, aut, quod generosis animis persuadeas facilius, latrocinatum? Quid quò ad miseram hanc egestatem atque inopiam adjungitur importuna luxuries; nam & ministris nobilium, & opificibus, & ipsis propemodum rusticis, & omnibus

denique ordinibus, multum est insolentis apparatus in vestibus, nimius in victu luxus. Jam ganea, lustra, lupanar, & aliud lupanar tabernæ vinariæ, cervisiariæ; postremo tot improbi ludi, alea, charta, fritillus, pila, sphæra, discus, an non hæc celeriter exhausta pecunia recta suos mystas mittunt aliquò latrocinatum? Has perniciosas pestes ejcitate: statuite, ut villas atque oppida rustica, aut hi restituant, qui diruere, aut ea cedant reposituris, atque ædificare volentibus. Refrænate coemptiones istas divitum, ac velut monopolii exercendi licentiam. Pauciores alantur otio, reddatur agricolatio, lanificium instauretur, ut sit honestum negotium, quo se utiliter exercent otiosa ista turba, vel quos hætenus inopia fures fecit, vel qui nunc erronei, aut otiosi sunt ministri, fures nimirum utrique futuri. Certe nisi his malis medemini, frustra jactetis exercitam in vindicanda furta justitiam, nempe speciosam magis, quam aut justam, aut utilem. Siquidem quum pessime sinitis educari, & mores paulatim ab teneris annis corrumpi, puniendos videlicet, tum demum, quum ea flagitia viri designent, quorum spem de se perpetuam a pueritia usque præbuerant, quid aliud quæso, quam facitis fures, & iidem plectitis?

JAM me hæc loquente, Juris ille consultus interim se ad dicendum composuerat, ac statuerat secum, modo illo solemniter disputantium uti, qui diligentius repetunt quam respondent; adeo bonam partem laudis ponunt in memoria. « BELLE, inquit, dixisti profecto, quum sis videlicet hospes, qui magis audire his de rebus aliquid potueris, quam exacte quicquam cognoscere: id quod ego paucis efficiam perspicuum. Nam primum ordine recensebo quæ tu dixisti, deinde ostendam, quibus in rebus imposuit tibi nostrarum rerum ignoratio; postremo rationes tuas omnes diluam atque dissolvam. Igitur ut a primo, quod sum pollicitus, exordiar, quatuor mihi visus es... TACE, inquit Cardinalis, nam haud responsurus paucis videris, qui sic incipias. Quamobrem levabimus in præsentem te hac respondendi molestia, servaturi tamen integrum id munus tibi in proximum congressum vestrum; quem, nisi quid impediatur aut te, aut Raphaelem hunc, crastinus dies velim referat. Sed interim abs te, mi Raphael, perquam libenter audierim, quare tu furtum putes ultimo supplicio non puniendum, quamque aliam poenam ipse statuas, quæ magis conducat in publicum; nam tolerandum ne tu quidem sentis. At si nunc per

mortem quoque, tamen in furtum ruitur; proposita semel vitæ securitate, quæ vis, quis metus posset abstergere maleficos, qui mitigatione supplicii, velut præmio quodam, ad maleficium se invitatos interpretarentur?

* OMNINO mihi videtur, inquam, pater benignissime, homini vitam eripi propter ereptam pecuniam prorsus iniquum esse; siquidem cum humana vita ne omnibus quidem fortunæ possessionibus paria fieri posse arbitror. Quod si læsam justitiam, si leges violatas, hac rependi pœna dicant, haud pecuniam: quidni merito *summum* illud *jus*, *summa* vocetur *injuria*? Nam neque legum probanda sunt tam Manliana imperia (1), ut sicubi in levissimis parum obtemperetur, illico stringant gladium; neque tam Stoica scita, ut omnia peccata adeo existiment paria, uti nihil judicent interesse, occidatne aliquis hominem, an nummum ei surripiat, inter quæ, si quicquam æquitas valet, nihil omnino simile aut affine. Deus vetuit occidi quemquam(2),

* *De Pœnâ mortis furto decretâ.*

(1) Tit. Liv. L. VIII. n. 7.

(2) Immo, post fratricidium, Cain a Domino damnatus ad vitam errabundam & vagam procul à facie suâ degen-
dam, ad hujuscemodi pœnæ deprecationem inclamat: *Omnis igitur qui invenerit me, occidet me. NEQUAQUAM ita fiet, dicit Dominus; sed omnis qui occiderit Cain, septuplum punietur.*

& nos tam facile occidimus ob ademptam pecuniolam? Quod si quis interpretetur, illo Dei jussu interdictam necis potestatem, nisi quatenus humana lex declaret occidendum, quid obstat quominus homines eodem modo constituent inter se, quatenus stuprum admittendum sit, adulterandum, pejerandum? Siquidem quum Deus non alienæ modo, verum etiam suæ cuique mortis jus ademerit, si hominum inter se consensus, de mutua cæde certis placitis consentientium, adeo debet valere, ut illius præcepti vinculis eximat suos satellites: qui sine ullo exemplo Dei eos interemerint, quos humana sanctio jussit occidi, an non hoc pacto præceptum illud Dei tantum juris est habiturum, quantum humana jura permiserint? Ac fiet nimirum, ut ad eundem modum omnibus in rebus statuant homines, quatenus divina mandata convenient observari. Denique lex Mosaica, quanquam inclemens & aspera, nempe in servos & quidem obstinatos lata, tamen pecunia furtum haud morte multavit. Ne putemus Deum in nova lege clementiæ, qua pater imperat filiis, majorem indulisse nobis invicem sævienti licentiam: hæc sunt cur non licere putem. Quam vero sit absurdum, atque etiam perniciosum reipublicæ, furem atque ho-

micidam ex æquo puniri, nemo est, opinor, qui nesciat. Nempe quum latro conficiat non minus imminere discriminis duntaxat furti damnato, quam si præterea convincatur homicidii, hac una cogitatione impellitur in cædem ejus, quem alioquin fuerat tantum spoliaturus; quippe præterquam quod deprehenso nihil sit plus periculi, est etiam in cæde securitas major, & major celandi spes, sublato facinoris indice. Itaque dum fures nimis atrociter studemus perterrefacere, in bonorum incitamus perniciem. Jam quod quæri solet, quæ punitio possit esse commodior, hoc meo judicio haud paulo facilius est repertu, quam quæ possit esse deterior. Cur enim dubitemus eam viam utilem esse castigandis sceleribus, quam scimus olim tamdiu placuisse Romanis, administrandæ reipublicæ peritissimis? Nempe hi magnorum facinorum convictos in lapidicinas, atque ad fodienda metella damnabant, perpetuis adservandos vinculis. Quanquam ego quod ad hanc rem attinet, nullius institutum gentis magis probo, quam id quod, interea dum peregrinabar, in Perside observatum apud vulgo dictos *Polyleritas* (1), adnotavi.

(1) *Valdè fabulosos.*

populum neque exiguum, neque impru-
denter institutum, & nisi quod tributum
quotannis Persarum pendit regi, cætera
liberum ac suis permissum legibus. Cæte-
rum, quoniam longe ab mari, montibus
fere circumdati, & suæ terræ nulla in re
maligne contenti fructibus neque adeunt
alios sæpe, neque adeuntur, tamen ex
vetusto more gentis, neque fines proro-
gare student, & quos habent, ab omni
facile injuria & montes tuentur, & per-
sio quam rerum potenti persolvunt. Im-
munes prorsus ab militia, haud perinde
splendide, atque commode, felicesque
magis quam nobiles aut clari, degunt;
quippe ne nomine quidem, opinor, præ-
terquam conterminis, admodum satis no-
ti. Ergo apud hos furti qui peraguntur,
quod sustulere domino reddunt, non,
quod alibi fieri solet, principi: utpote cui
tantum juris esse censent in rem furtivam,
quantum ipsi furi. Sin res perierit, pre-
tio ex bonis furum confecto ac persoluto,
tum reliquo uxoribus eorum atque liberis
integro, ipsi damnantur in opera; ac ni-
si atrociter commissum furtum est, neque
clauduntur ergastulo, neque gestant com-
pedes, sed liberi ac soluti in publicis oc-
cupantur operibus. Detrectantes ac lan-
guidius gerentes sese, non tam vinculis

coercēt quam excitant verberibus, strenuam navantes operam absint a contumeliis; noctu tantum nominatim censiti cubiculis includuntur; præter assiduum laborem, nihil incommodi est in vita. Aluntur enim haud duriter, qui publicæ rei serviunt, e publico: alibi aliter. Si quidem alicubi quod impenditur in eos, ex eleemosyna colligitur; atque ea via, quanquam incerta tamen, ut est ille populus misericors, nulla reperitur uberior: alibi redditus quidam publici ad id destinantur. Est ubi certum in eos usus tributum viritim conferunt. Quin aliquot in locis nullum publicum opus faciunt, sed ut privatus quisque eget mercenariis, ita illorum cujuscumque in eum diem operam, stata mercede, conducit apud forum, paulo minoris quam quanti liberam fuerat conducturus. Præterea fas est servilem ignaviam flagris corripere. Sic fit, uti nunquam opere careant, & præter victum aliquid quoquo die ab singulis publico inferatur ærario. Uno quodam colore vestiuntur & omnes & soli, capillo non abrafo, verum paulo supra auriculas attonso, e quarum altera paululum præscinditur. Cibum cuique ab amicis dari, potumque, ac sui coloris vestem licet: pecuniam datam esse, danti pariter atque accipienti capitale. Neque

minus periculosum etiam homini libero, quacunq̄ue de causa, nummum a damnato recepisse, & *servos* item (sic enim damnatos vocant) arma contingere. Suos quæque regio propria distinguit nota, quam abjecisse capitale est, ut vel extra suos conspici fines, vel cum alterius regionis servo quicquam esse collocutum. At neque tutior fugæ meditatio quam ipsa est fuga. Quin conscium talis fuisse consilii in servo nex est, in libero servitus. Contra indici præmia decreta sunt, libero pecunia, servo libertas, utrique vero venia atque impunitas conscientiæ, ne quando persequi malum consilium quam pœnitere sit tutius. Hujus rei hæc lex atque hic ordo est, quem dixi, qui quantum habeat humanitatis & commodi facile patet: quando sic irascitur, ut vitia perimat servatis hominibus, atque ita tractatis, ut bonos esse necesse sit, & quantum ante damni dederunt, tantum reliqua vita refarciant. Porro ne ad pristinos relabantur mores, adeo nullus est metus, ut viatores quoque quibus iter aliquò institutum est, non aliis viæ ducibus sese tutiores arbitrentur, quam servis illis ad quamque regionem subinde commutatis. Nempe ad perpetrandum latrocinium nihil habent usquam non importunum: ma-

nus inermes, pecunia tantum sceleris index, deprehenso parata vindicta neque spes ulla prorsus fugiendi quoquam. Quoniam enim pacto falleret ac tegeter fugam homo nulla vestium parte populo similis, nisi abeat nudus? Quin sic quoque fugientem proderet auricula. At ne inuito saltem consilio conjurent in rempublicam, id demum scilicet periculum est; quasi in tantam venire spem ulla possit vicinia non tentatis ac sollicitatis ante multarum regionum servitiis, quæ tantum absunt a facultate conspirandi, ut ne convenire quidem, & colloqui, aut salutare se mutuo liceat; ut credantur interim id consilium intrepide credituri suis, quod reticentibus periculosum, prodentibus maximo esse bono sciant. Quum contra nemo sit prorsus exspes, obediendo ac perferendo, bonamque de se præbendo spem emendationis in posterum vitæ, posse his modis fieri, ut libertatem aliquando recuperet; quippe nullo non anno restitutis aliquot commendatione patientiæ ». HÆC quum dixissem, atque adjecissem, nihil mihi videri causæ, quare non hic modus haberi vel in Anglia possit multo majore cum fructu, quam illa justitia, quam juris ille peritus tantopere laudaverat, sub hæc ille, nempe Jureconsultus: « NUNQUAM, inquit,

istud sic stabiliri queat in Anglia, ut non in summum discrimen adducat rempublicam; & simul hæc dicens, commovit, caput, ac distorsit labrum, atque ita conticuit. Et omnes qui aderant, pedibus in ejus ibant sententiam. Tum Cardinalis »: NON est, inquit, proclive divinare, commodene an secus res cessura sit, nullo prorsus facto periculo. Verum si pronunciata mortis sententia, differri executionem jubeat princeps, atque hunc experiatur morem, cohibitis asyloꝝ privilegiis, tum vero si res comprobetur eventu esse utilis, rectum fuerit eam stabiliri; alioqui tunc quoque afficere supplicio eos, qui sunt ante damnati, neque minus e republica fuerit, neque magis injustum, quam si nunc idem fieret. Nec ullum interea nasci ex ea re potest periculum: quin mihi certe videntur erroneos quoque ad eundem posse modum non pessime tractari, in quos hæctenus tam multis editis legibus, nihil promovimus tamen ». Hæc ubi dixit Cardinalis, quæ me narrare contempserant omnes, eadem nemo non certatim laudibus est prosequutus: maxime tamen illud de erroneis, quoniam hoc ab ipso adjectum est. Nescio an quæ sunt secuta, silere præstiterit, erant enim ridicula; sed narrabo tamen, nam non erant mala, & aliquid ad hanc rem pertinebant.

ADSTABAT forte Parasitus quidam; qui videri volebat imitari morionem, sed ita simulabat, ut propior vero esset, tam frigidis dictis captans risum, ut ipse sapius, quam dicta sua, rideretur. Excidebant homini tamen interdum quædam, adeo non absurda, ut fidem adagio facerent *crebro jactu jaci aliquando Venerem*. Is ergo dicente quodam e convivis, jam meo sermone bene provisum esse furibus, atque a Cardinale etiam cautum de erronibus, restare nunc uti his præterea consuleretur publicitus, quos ad egestatem morbus aut senectus impulisset, atque ad labores, unde vivi possit, reddidisset impotes*.

“SINE, inquit, me, nam ego & hoc recte ut fiat, videro. Etenim hoc genus hominum misere cupio aliquò e conspectu amoliri meo, ita me male vexarunt sæpe, cum querulis illis opplorationibus flagitarent pecuniam, quas nunquam tamen tam commode potuerunt occinere ut nummum a me extorquerent. Quippe semper alterum evenit, ut aut non libeat dare, aut ne liceat quidem, quando nihil est quod detur. Itaque nunc cœperunt sapere; nam ne perdant operam, ubi me præterire vident, prætermittunt taciti; ita

* *De Miseris & Senibus.*

nihil a me sperant amplius, non hercule magis quam si essem sacerdos. Sed illos ego mendicos omnes lata lege distribui ac dispartiri jubeo in Benedictinorum cœnobia, & fieri laicos, ut vocant, Monachos: mulieres moniales esse impero ». Subrisit Cardinalis & approbat joco, cæteri etiam serio. Cæterum Theologus quidam frater hoc dicto in sacerdotes ac monachos adeo est exhilaratus, ut jam ipse quoque cœperit ludere, homo alioqui prope ad torvitatem gravis. « AT ne sic quidem, inquit, extricaberis a mendicis, nisi nobis quoque prospexeris fratribus ». « ATQUI, inquit Parasitus, hoc jam curatum est; nam Cardinalis egregie prospexit vobis, quum statueret de coercendis atque opere exercendis erroribus, nam vos estis erronei maximi. Hoc quoque dictum, quum conjectis in Cardinalem oculis, eum viderent non abnuere, cœperunt omnes illibenter arripere, excepto fratre; nam is (neque equidem miror), tali *perfusus aceto* (1), sic indignatus est, atque incanduit, ut nec a conviciis quidem potuerit temperare: hominem vocavit nebulonem, detractorem, susurronem, & filium perditionis, minas interim ter-

(1) *Vox Persiana.*

ribiles citans e scriptura sacra. Jam scurræ ferio scurrari cœpit, & erat plane in sua palæstra. « NOLI, inquit, irasci, bone frater; scriptum est, *in patientia vestra possidebitis animas vestras.* » Rursum frater, (referam enim ipsius verba), « NON irascor, inquit, furcifer, vel saltem non pecco; nam Psalmista dicit, *irascimini & nolite peccare.* » Admonitus deinde frater a Cardinale suaviter, ut suos affectus compesceret: « NON, domine inquit, ego loquor nisi ex bono zelo, sicut debeo; nam viri sancti habuerunt bonum zelum, unde dicitur, *zelus domus tuæ comedit me.* ET canitur in ecclesiis, *Irrisores Helizei, dum conscendit domum Dei, zelus (1) calvi sentiunt,* sicut fortasse sentiet iste derisor, scurræ, ribaldus. « FACIS, inquit Cardinalis, bono fortassis affectu; sed mihi videris facturus, nescio an sanctius, certe sapientius, si te ita compares ne cum homine stulto & ridiculo ridiculum tibi certamen instituas ». « NON, domine, inquit, non facerem sapientius, nam Salomon ipse sapientissimus dicit: *Responde stulto secundum stultitiam ejus, sicut ego nunc facio & demonstro ei fo-*

(1) Pro *Zelum*, ad notandam imperitiam Fratris voce *Zelus* abutentis neutro genere, ut verbo *seclus*.

veam in quam cadet, nisi bene præcaveat. Nam si multi irrisores Helizei, qui erat tantum unus calvus, senserunt *zelus* calvi, quanto magis sentiet unus derisor multorum fratrum, in quibus sunt multi calvi? Et etiam habemus Bullam Papalem, per quam omnes qui derident nos, sunt excommunicati». Cardinalis, ubi vidit nullum fieri finem, nutu ablegato Parasito, ac aliam in rem commodam verso sermone, paulo post surgit e mensa, atque audiendis clientum negociis dedit se, nosque dimisit.

EN, mi More, quam longo te sermone oneravi: quod tamdiu facere plane pudisset me, nisi tu & cupide flagitasses, & sic videreris audire, tanquam nolles quicquam ejus confabulationis omitti. Quæ quanquam aliquanto perstrictius, narranda tamen mihi fuit omnino propter eorum judicium qui, quæ me dicente spreverant, eadem rursus e vestigio non improbante Cardinale, etiam ipsi comprobant: usque adeo assentantes ei, ut parasiti quoque ejus inventis quæ dominus per jocum non aspernabatur, adblandirentur, & serio propemodum admitterent. Ut hinc possis æstimare, quanti me ac mea consilia aulici forent æstimaturi.» Profecto, mi Raphael, inquam, magna me affecisti voluptate, ita sunt abs te dicta

prudenter simul & lepide omnia. Præterea
 visus mihi interim sum non solum in pa-
 tria versari, verum etiam repuerascere quo-
 dammodo, jucunda recordatione Cardina-
 lis illius, in cujus aula puer sum educa-
 tus: cujus viri memoriæ, quod tu tam
 impense faves, non credas, mi Raphael,
 quanto mihi sis effectus hoc nomine cha-
 rior, cum esses alioqui charissimus. Cæ-
 terum non possum adhuc ullo pacto meam
 demutare sententiam, quin te plane pu-
 tem, si animum inducas tuum, uti ne ab
 aulis principum abhorreas in publicum pos-
 se te tuis consiliis plurimum boni conferre:
 quare nihil magis incumbit tuo, hoc est,
 boni viri officio. Siquidem cum tuus cen-
 seat Plato, *Respublicas ita demum futuras
 esse felices, si aut regnent philosophi, aut
 reges philosophentur*, quam procul aberit
 felicitas, si philosophi regibus nec dignen-
 tur saltem suum impartiri consilium?”
 “NON sunt, inquit ille, tam ingrati,
 quin id libenter facerent; imo multi
 libris editis jam fecerunt, si hi, qui
 rerum potiuntur, essent parati bene con-
 sultis parere. Sed bene haud dubie præ-
 vidit Plato, nisi reges philosophentur ip-
 si, nunquam futurum, ut perversis opi-
 nionibus a pueris imbuti atque infecti, pe-
 nitus philosophantium comprobent consi-

lia: quod ipse quoque experiebatur apud Dionysium. An non me putas, si apud aliquem regum decreta sana proponerem, & pernicioſa malorum ſemina conarer illi evellere, protinus aut ejiciendum aut habendum ludibrio? Age: finge me apud regem eſſe Gallorum, (1) atque in ejus conſiderare conſilio, dum in ſecretiſſimo ſeceſſu, præſidente rege ipſo, in corona prudentiſſimorum hominum magnis agitur ſtudiis, quibus artibus ac machinamentiſ Mediolanum retineat, ac fugitivam illam Neapolim ad ſe retrahat; poſtea vero evertat Venetos, ac totam Italiam ſubjiciat ſibi; deinde Flandros, Brabantos, totam poſtremo Burgundiam ſuæ faciat ditionis, atque alias præterea gentes, quarum regnum jam olim animo invaſit. Hic dum alius ſuadet feriendum cum Venetiſ fœdus tantisper duraturum dum ipſi fuerit commodum, cum illis communicandum conſilium, quin deponendam quoque apud eoſdem aliquam prædæ partem, quam, rebus ex ſententia peractis, repetat; dum alius conſulit conducendos Germanos; alius pecunia demulcendos Helvetios; alius adverſum numen imperatoriæ majeſtatis, auro, velut anathe-

(1) Totum hoc pertinet ad Franciſci primi tempora.

mate, propitiandum; dum alii videtur cum Arragonum rege componendas esse res, & alieno Navarræ regno, velut pacis authoramento, cedendum; alius interim censet Castellæ principem aliqua spe affinitatis irretiendum, atque aulicos nobiles aliquot in suam factionem certa pensione esse pertrahendos. Dum maximus omnium nodus occurrit, quid statuendum interim de Anglia sit; cæterum de pace tractandum tamen, & confringenda firmissimis vinculis semper infirma societas; amici vocentur, suspiciantur ut inimici; habendos igitur paratos, velut in statione, Scotos, ad omnem intentos occasionem, si quid se commoveant Angli, protinus immittendos; ad hæc fovendum exulem nobilem aliquem occulte, (namque id aperte ne fiat prohibent fœdera), quid id regnum sibi deberi contendat, ut ea velut ansa contineat suspectum sibi principem. Hic, inquam, in tanto rerum molimine, tot egregiis viris ad bellum sua certatim consilia conferentibus, si ego homuncio surgam, ac verti jubeam vela, omittendam Italiam censeam, & domi dicam esse manendum; unum Galliæ regnum fere majus esse, quam ut commode possit ab uno administrari, ne sibi putet rex de aliis adjiciendis

ciendis esse cogitandum. Tum si illis proponerem decreta Achoriorum (1) populi, Utopiensium insulæ ad Euronoton oppositi, qui quum olim bellum gessissent, ut regi suo aliud obtinerent regnum, quod affinitatis antiquæ causa sibi contendebat hereditate deberi, consequuti tandem id, ubi viderunt nihilo sibi minus esse molestius in retinendo, quam in quærendo pertulerunt, verum assidua pullulare semina, vel internæ rebellionis, vel externæ incursionis in deditos, ita semper aut pro illis, aut contra pugnandum, nunquam dari facultatem dimittendi exercitus, compilari interim se, efferri foras pecuniam, alienæ gloriolæ suum impendi sanguinem, pacem nihilo tutiorem, domi corruptos bello mores, imbibitam latrocinandi libidinem, confirmatam cædibus audaciam, leges esse contemptui, quod rex in duorum curam regnorum distractus minus in utrumvis animum posset intendere: cum viderent alioqui tantis malis nullum finem fore, in toto tandem consilio, regi suo humanissime fecerunt optionem retinendi utrius regni vellet, nam utriusque non fore potestatem; se plures esse, quam qui a dimidiato pos-

(1) *Achorii*, vel *Acorii*, sine liberis ac posteris, a Græco *ἄχος*, *filius*, *puer*, *ramus*.

D

sint rege gubernari, quum nemo sit libenter admissurus milionem sibi cum alio communem. Ita, coactus est ille bonus princeps, novo regno cuiquam ex amicis relicto (qui brevi etiam post ejectus est), antiquo esse contentus. Præterea, si ostenderem omnes hos conatus bellorum, quibus tot nationes ejus causa tumultuarentur, quum thesauros ejus exhausissent, ac destruxissent populum, aliqua tandem fortuna frustra cessuros tamen; proinde avitum regnum coleret, ornaret quantum posset, & faceret quam florentissimum; amet suos & ametur a suis; cum his una vivat, imperetque suaviter, atque alia regna valere sinat, quando id quod nunc ei contigisset, satis amplum superque esset: hanc orationem quibus auribus, mi More, putas excipiendam? « Profecto non valde pronis, inquam ». Pergamus ergo, inquit. Si consiliariis cum rege quopiam tractantibus, & comminiscantibus quibus technis ei queant coacervare thesauros, dum unus intendendam consulit æstimationem monetæ, quum ipsi sit eroganda pecunia, dejiciendam rursus infra justum, quum fuerit corroganda; uti & multum æris parvo dissolvat, & pro parvo multum recipiat. Dum alius suadet ut bellum simulet, atque eo prætextu, coacta

pecunia, cum visum erit, faciat pacem sanctis ceremoniis, quo plebeculæ oculis fiat præstigiū, miseratus videlicet humanum sanguinem princeps pius. Dum alius ei suggerit in mentem, antiquas quasdam & tineis adefas leges, longa desuetudine antiquatas, quas quod nemo latas meminisset, omnes sint transgressi, earum ergo multas jubeat exigi, nullum uberio rem proventum esse, nullum magis honorificum, utpote qui justitiæ præ se personam ferat. Dum ab alio admonetur, uti sub magnis multis multa prohibeat, maxime talia, quæ ne fiant in rem sit populi, post pecunia cum illis dispenset, quorum commodis obstat interdictum; sic & a populo gratiam iniri, & duplex adferri compendium, vel dum hi multantur, quos quæstus cupiditas pellexit in casses, vel dum aliis vendit privilegia tanto plaris quanto scilicet fuerit melior princeps, utpote qui gravatim quicquam contra populi commodum privato cuiquam indulgeat, & ob id non nisi magno pretio. Dum alius ei persuadet obstringendos sibi iudices, qui quavis in re pro regio jure disceptent; accersendos præterea in palatium, atque invitandos, uti coram se de suis rebus differant, ita nullam causam ejus tam aperte iniquam fore, in qua

non aliquis eorum vel contradicendi studio, vel pudore dicendi eadem, vel quo gratiam ineant, apud eum aliquam reperiant rimam, qua possit intendi calumnia. Sic dum iudicibus diversa sentientibus, res per se clarissima disputatur, & veritas in quæstionem venit, ansam commodam regi dari pro suo commodo jus interpretandi, cæteros aut pudore accessuros aut metu. Sic intrepide fertur postea pro tribunali sententia; neque enim deesse prætextus potest pronuntianti pro principe. Nempe cui satis est aut æquitatem a sua parte esse, aut verba legis, aut contortum scripti sensum, aut, quæ legibus denique omnibus præponderat, apud religiosos iudices, principis indisputabilem prærogativam. Dum omnes in Crassiano illo consentiunt atque conspiciunt, nullam auri vim satis esse principi, cui sit alendus exercitus (1); nihil iniuste regem facere, ut maxime etiam velit, posse; quippe omnia omnium ejus esse, ut homines etiam ipsos; tantum vero cuique esse proprium, quantum regis benignitas ei non ademerit: quod ipsum ut quam minimum sit, principis multum referre, ut cujus tutamentum in eo situm

(1) *Cic. de Offic. L. I. N. 26.*

sit, ne populus divitiis ac libertate lasciviat, quod hæ res minus patienter ferant dura atque injusta imperia, quum contra egestas atque inopia retundat animos, ac patientes reddat, adimatque pressis generosos rebellandi spiritus. Hic si ego rursus adfurgens contendam, hæc consilia omnia regi & inhonesta esse & perniciofa, cuius non honor modo, sed securitas quoque in populi magis opibus sita sit quam suis. Quos si ostendam, regem sibi deligere sua causa, non regis, videlicet uti eius labore ac studio ipsi commode vivant, tutique ab injuriis, eoque magis ad principem eam pertinere curam ut populo bene sit suo, quam ut sibi: non aliter ac pastoris officium est, oves potius quam semet pascere, quatenus opilio est. Nam quod populi egestatem censeant pacis præsidium esse, longissime aberrare eos, ipsa res docet. Nempe ubi plus rixarum comperias, quam inter mendicos? Quis intentius mutationi rerum studet, quam cui minime placet præfens vitæ status? aut cui denique audacior impetus ad conturbanda omnia spe alicunde lucrandi, quam cui jam nihil est quod possit perdere? Quod si rex aliquis adeo aut contemptus esset, aut invisus suis ut aliter eos continere in officio non possit, nisi

contumeliis , compilatione , & sectione
 grassetur , eosque redigat ad mendicita-
 tem , præstiterit illi profecto regno se ab-
 dicare , quam his retinere artibus : quibus ,
 quanquam imperii nomen retineat , certe
 amittit majestatem. Neque enim regiæ di-
 gnitatis est , imperium in mendicos exer-
 cere , sed in opulentos potius , atque feli-
 ces. Quod ipsum sensit certe vir erecti
 ac sublimis animi Fabricius , cum responde-
 ret : *malle se imperare divitibus , quam divi-
 tem esse.* Et profecto unum aliquem volup-
 tate ac deliciis fluere , gementibus undique
 ac lamentantibus aliis , hoc non est regni ,
 sed carceris esse custodem. Denique , ut
 imperitissimus medicus est , qui morbum
 nescit nisi morbo curare , ita qui vitam
 civium non novit alia via corrigere quam
 ademptis vitæ commodis , is se nescire
 fateatur imperare liberis , quin aut iner-
 tiam potius mutet suam , aut superbiam ;
 nam his fere vitiis accidit ut populus eum
 vel contemnat , vel habeat odio. Vivat
 innocuus de suo , sumptus ad reditus ac-
 commodet , refrænet maleficia , & recta
 institutione suorum , præveniat potius ,
 quam sinat increfcere , quæ deinde puniat.
 Leges abrogatas consuetudine , haud te-
 mere revocet , præsertim quæ diu desitæ
 nunquam desideratæ sunt ; neque unquam

commissi nomine ejusmodi quicquam capiat, quale privatam quempiam judex velut iniquum, ac vafrum non pateretur accipere. Hic si proponerem illis Macarensium (1) legem, qui & ipsi non longe admodum absunt ab Utopia: quorum rex, quo primum die auspiciatur imperium, magnis adhibitis sacrificiis, jurejurando adstringitur, nunquam se uno tempore supra mille auri pondo in thesauris habiturum, aut argenti, quantum ejus auri pretium æquet. Hanc legem ferunt ab optimo quodam rege institutam, cui majori curæ fuit patriæ commodum, quam divitiæ suæ, velut obicem acervandæ pecuniæ tantæ quanta faceret inopiam ejus in populo. Nempe eum thesaurum videbat suffecturum, sive regi adversus rebelles, sive regno adversus hostium incursiones esset configendum: cæterum minorem esse, quam ut animos faciat invadendi aliena, quæ potissima condendæ legis causa fuit. Proxima, quod sic prospectum putavit, ne desit pecunia, quæ in quotidiana civium commutatione versetur, & quum regi necesse est erogare quicquid thesauro supra legitimum accrevit modum, non quæsiturum censuit occasiones injuriæ. Talis rex

(1) *Beatorum*, a Græco μάκρῳ, vel μακάριος, felix.

& malis erit formidini, & a bonis amabitur. Hæc ergo atque hujusmodi, si ingererem apud homines in contrariam partem vehementer inclinatos, quam furdus essem narraturus fabulam »! « SURDISSIMIS, inquam, haud dubie: neque hercule miror, neque mihi videntur, ut vere dicam, hujusmodi sermones ingerendi, aut talia danda consilia, quæ certus sis nunquam admissum iri. Quid enim prodesse possit, aut quomodo in illorum peccatus influere sermo tam insolens, quorum præoccupavit animos, atque infedit penitus diversa persuasio? Apud amiculos in familiari colloquio non insuavis est hæc philosophia scholastica: cæterum in consiliis principum, ubi res magnæ magna autoritate aguntur, non est his rebus locus ». « Hoc est, inquit ille, quod dicebam, non esse apud principes locum philosophiæ ». « IMO, inquam, est verum, non huic scholasticæ, quæ quidvis putet ubivis convenire; sed est alia philosophia civilior, quæ suam novit scenam, eique sese accommodans, in ea fabula quæ in manibus est, suas partes concinne & cum decoro tutatur. Hac utendum est tibi. Alioquin dum agitur quæpiam Plauti comœdia, nugantibus inter se vernulis, si tu in proscenium prodeas habitu philoso-

phico, & recenseas ex Octavia (1) locum in quo Seneca disputat cum Nerone, nonne præstiterit egisse mutam personam, quam aliena recitando talem fecisse tragicomœdiam? Corrueris enim perverterisque præsentem fabulam, dum diversa permisces, etiam si ea quæ tu affers, meliora fuerint. Quæcunque fabula in manu est, eam age quam potes optime; neque ideo totam perturbes, quod tibi in mentem venit alterius, quæ sit lepidior. Sic est in republica, sic in consultationibus principum. Si radicitus evelli non possint opiniones pravæ, nec receptis usu vitiis mœderi queas ex animi tui sententia, non ideo tamen deserenda Respublica est, & in tempestate navis destituenda, quoniam ventos inhibere non possis. At neque insuetus & insolens sermo inculcandus, quem scias apud diversa persuasos pondus non habiturum; sed obliquo ductu conandum est atque adnitendum tibi, uti pro tua virili omnia tractes commode, & quod in bonum nequis vertere, efficias saltem, ut sit quam minime malum. Nam ut omnia bene sint, fieri non potest, nisi omnes boni sint, quod ad aliquot abhinc annos adhuc non

(1) Tragœdiâ, non citrà controversiam, adscripta Senecæ:
Adi. locum, Act. 2. Scen. 2.

expecto ». « HAC, inquit, arte nihil fieret aliud, quam ne, dum aliorum furori mēderi studeo, ipse cum illis insaniam. Nam si vera loqui volo, talia loquar necesse est: cæterum falsa loqui, sitne philosophi nescio, certe non est meum. Quanquam ille meus sermo, ut fuerit fortasse ingratus illis atque molestus, ita non video, cur videri debeat usque ad ineptias insolens. Quod si aut ea dicerem, quæ fingit Plato in sua republica, aut ea quæ faciunt Utopienses in sua, hæc quanquam essent (ut certe sunt) meliora, tamen aliena videri possint, quod hic singulorum privatæ sunt possessiones, illic omnia sunt communia. Meus vero sermo, nisi quod ad eos qui statuissent secum ruere diversa via præcipites, jucundus esse non potest, qui revocet ac præmonstret pericula; alioqui, quid habuit, quod non ubivis dici vel conveniat, vel oporteat? Equidem si omit-tenda sunt omnia, tanquam insolentia atque absurda, quæcunque perversi mores hominum fecerunt, ut videri possint aliena, dissimulemus oportet apud Christianos ple-raque omnia, quæ Christus docuit, ac dissimulari usque adeo vetuit, ut ea quoque quæ ipse in aures infusurasset suis, palam in tectis jusserit prædicari: quorum maxima pars ab istis moribus longe est

alienior, quam mea fuit oratio. Nisi quod concionatores, homines callidi, tuum illud consilium secuti, puto, quando mores suos homines ad Christi normam gravatim paterentur aptari, doctrinam ejus, velut regulam plumbeam, accommodaverunt ad mores, ut aliquo saltem pacto conjungerentur scilicet. Qua re nihil video quid profecerint, nisi ut securius liceat esse malos: atque ipse profecto tantumdem proficiam in consiliis principum. Nam aut diversa sentiam, quod perinde fuerit ac si nihil sentiam, aut eadem, & ipsorum adjutor sim, ut inquit Mitio Terentianus (1), infantiæ. Nam obliquus ille ductus tuus non video quid sibi velit, quo censes adnitendum, si non possint omnia reddi bona, tamen ut tractentur commode, fiantque, quoad licet, quam minime mala. Quippe non est ibi dissimulandi locus, nec licet connivere: approbanda sunt aperte pessima consilia, & decretis pestilentissimis subscribendum est. Speculatoris vice fuerit, ac pene proditoris, etiam qui improbe consulta maligne laudaverit. Porro nihil occurrit, in quo prodesse quicquam possis, in eos delatus collegas, qui vel optimum virum facilius corruperint, quam

(1) In Adelphis, Act. I. Scen. 2.

ipsi corrigantur; quorum perversa consuetudine vel depravaberis, vel ipse integer atque innocens, alienæ malitiæ stultitiæque prætexeris, tantum abest ut aliquid possis in melius obliquo illo ductu convertere. Quamobrem pulcherrima similitudine declarat Plato, cur merito sapientes abstinant a capeffenda republica. Quippe quum populum videant in plateas effusum assiduis imbribus perfundi, nec persuadere queant illis, ut se subducant pluviam, tectaque subeant: gnari nihil profuturos sese, si exeant, quam ut una compluantur, semet intra tecta continent, habentes satis, quando alienæ stultitiæ non possunt mederi, si ipsi saltem sint in tuto. Quamquam profecto, mi More, (ut ea vere dicam, quæ meus animus fert) mihi videtur, ubicunque privatæ sunt possessiones, ubi omnes omnia pecuniis metiuntur, ibi vix unquam posse fieri, ut cum republica aut juste agatur, aut prospere, nisi vel ibi sentias agi juste, ubi optima quæque perveniunt ad pessimos, vel ibi feliciter, ubi omnia dividuntur in paucissimos, nec illos habitos undecunque commode, cæteris vero plane miseris. Quamobrem quum apud animum meum reputo prudentissima atque sanctissima instituta Utopiensium, apud quos tam paucis legibus, tam com-

mode res administrantur, ut & virtutis pretium sit, & tamen æquatis rebus omnia abundant omnibus; tum ubi his eorum moribus ex adverso comparo tot nationes alias, semper ordinantes, nec ullam satis ordinatam unquam earum omnium; in quibus quod quisque nactus fuerit, suum vocat privatum, quorum tam multæ in dies conditæ leges non sufficiunt, vel ut consequatur quisquam, vel ut tueatur, vel ut satis internoscatur ab alieno, illud quod suum invicem quisque privatum nominat, id quod facile indicant infinita illa tam assidue nascentia, quam nunquam finienda litigia: hæc, inquam, dum apud me considero, æquior Platoni fio, minusque demiror, dedignatum illis leges ferre ullas, qui recusabant eas, quibus ex æquo omnes omnia partirentur commoda. Siquidem facile prævidit homo prudentissimus, unam atque unicam illam esse viam ad salutem publicam, si rerum indicatur æqualitas, quæ nescio an unquam possit observari, ubi sua sunt singulorum propria. Nam quum certis titulis quisque quantum potest ad se convertit, quantacunque fuerit rerum copia, eam omnem pauci inter se partiti, reliquis relinquunt inopiam, fereque accidit, ut alteri sint alterorum sorte dignissimi, quum illi sint rapaces, improbi, atque

inutiles, contra ii modesti viri, ac simplices, & quotidiana industria in publicum, quam in semet benigniores. Adeo mihi certe persuadeo, res æquabili ac iusta aliqua ratione distribui, aut feliciter agi cum rebus mortalium, nisi sublata prorsus proprietate non posse; sed manente illa, mansuram semper apud multo maximam, multoque optimam hominum partem, egestatis & ærumnarum anxiam atque inevitabilem sarcinam: quam, ut fateor levare aliquantulum posse, sic tolli plane contendo non posse. Nempe si statuatur ne quis supra certum agri modum possideat, & uti sit legitimus cuique census pecuniæ; si fuerit legibus quibusdam cautum, ut neque sit princeps nimium potens, neque populus nimis insolens; tum magistratus ne ambientur, neu dentur venum, aut sumptus in illis fieri sit necesse: alioquin & occasio datur per fraudem ac rapinas sarcinendæ pecuniæ, & fit necessitas eis muneribus præficiendi divites, quæ potius fuerant administranda prudentibus. Talibus, inquam, legibus, quemadmodum ægra assiduis solent fomentis fulciri corpora deploratæ valetudinis, ita hæc quoque mala leniri queant, ac mitigari; ut sanentur vero atque in bonum redeant habitum, nulla omnino spes est, dum sua

cuique sint propria. Quin dum unius partis curæ studes, aliarum vulnus exasperaveris; ita mutuo nascitur ex alterius medela, alterius morbus, quando nihil sic adjici cuiquam potest, ut non idem adimatur alii. « AT mihi inquam, contra videtur, ibi nunquam commode vivi posse, ubi omnia sint communia. Nam quo pacto suppetat copia rerum unoquoque ab labore subducente se? utpote quem neque sui quæstus urget ratio, & alienæ industriæ fiducia reddit segnem; at quum & stimulentur inopia, neque quod quisquam fuerit nactus, id pro suo tueri ulla possit lege, an non necesse est perpetua cæde ac seditione laboretur? sublata præsertim auctoritate ac reverentia magistratum, cui quis esse locus possit, apud homines tales, quos inter nullum discrimen est, ne comminisci quidem queo ». « NON miror, inquit, sic videri tibi, quippe cui ejus imago rei aut nulla succurrit, aut falsa. Verum si in Utopia fuisses mecum, moresque eorum atque instituta vidisses præsens, ut ego feci, qui plus annis quinque ibi vixi, neque unquam voluissem inde discedere, nisi ut novum illum orbem proderem, tum plane fatere, populum recte institutum nusquam alibi te vidisse quam illic ». « ATQUI pro-

fecto , inquit Petrus Ægidius , ægre persuadeas mihi , melius institutum populum in novo illo , quam in hoc noto nobis orbe , reperiri , ut in quo neque deteriora ingenia , & vetustiores opinor esse , quam in illo , respublicas , & in quibus plurima ad vitam commoda longus invenit usus ; ut ne adjiciam , apud nos casu reperta quædam , quibus excogitandis nullum potuisset ingenium sufficere ». « QUOD ad vetustatem , inquit ille , rerum attinet publicarum , tum pronunciare posses rectius , si historias illius orbis perlegisses , quibus si fides haberi debet , prius apud eos erant urbes , quam homines apud nos. Jam vero quicquid hætenus vel ingenium invenit , vel casus reperit , hoc utrobique potuit extitisse. Cæterum ego certe puto , ut illis præstemus ingenio , studio tamen atque industria longe a tergo relinquimur. Nam , ut ipsorum habent annales , ante appulsum illuc nostrum , de rebus nostris (quos illi vocant ultraæquinoctiales) nihil unquam quicquam audierant , nisi quod olim annis ab hinc ducentis supra mille , navis quædam apud insulam Utopiam naufragio periit , quam tempestas eo detulerat. Ejecti sunt in littus Romani quidam atque Ægyptii , qui postea nunquam inde discessere. Hanc unam occasionem vide

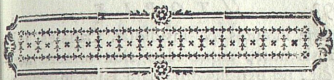
quam commodam illis sua fecit industria. Nihil artis erat intra Romanum imperium, unde possit aliquis esse usus, quod non illi aut ab expositis hospitiibus didicerint, aut acceptis quærendi feminibus adinvenierint: tanto bono fuit illis aliquos hinc semel illuc esse delatos. At si qua similis fortuna quempiam antehac illinc huc perpulerit, tam penitus hoc oblitteratum est, quam istud quoque forsan excidet posteris, me aliquando illic fuisse. Et ut illi uno statim congressu quicquid a nobis commode inventum est, fecerunt suum, sic diu futurum puto, priusquam nos accipiamus quicquam. quod apud illos melius, quam a nobis est institutum. Quod unum maxime esse reor in causa, cur quum neque ingenio, neque opibus inferiores simus eis, ipsorum tamen res quam nostra prudentius administraretur, & felicius efflorescat ».

« ERGO, mi Raphael, inquam, quæso te atque obsecro, describe nobis Insulam. Nec velis esse brevis, sed explices ordine Agros, Fluvios, Urbes, Homines, Mores, Instituta, Leges, ac denique omnia, quæ nos putes velle cognoscere, putabis autem velle quicquid adhuc nescimus ».

« NIHIL, inquit, faciam libentius, nam hæc in promptu habeo; sed res otium

poscit ». « EAMUS ergo, inquam, intro
pransum, mox tempus nostro arbitrata
sumemus ». Fiat, inquit; ita ingressi pran-
demus. Pransi, in eundem reversi locum,
in eodem sedili confedimus, ac jussis mi-
nistris, ne quis interpellaret, ego ac Pe-
trus Ægidius hortamur Raphaelem, ut præf-
tet quod erat pollicitus. Is ergo, ubi nos
videt intentos atque avidos audiendi, quum
paulisper tacitus & cogitabundus assedis-
set, hunc in modum exorsus est.

DE LEGIBUS ET INSTITUTIS
UTOPIÆ INSULÆ,
SERMO POMERIDIANUS
sive *LIBER SECUNDUS.*

UTOPIENSIUM Insula in media sui parte (nam hâc latissima est) millia passuum ducenta porrigitur , magnumque per insulæ spatium non multo angustior , fines versus paulatim utrinque tenuatur. Hi velut circumducti circino quingentorum ambitu millium , insulam totam in lunæ speciem renascentis effigiant : cujus cornua fretum interfluens , millibus passuum , plus minus , undecim dirimit , ac per ingens inane diffusum , circumjectu undique terræ prohibitis ventis , vasti in morem lacûs stagnans magis quam sæviens , omnem prope ejus terræ alvum pro portu facit , magnoque hominum usu naves quaquaversus transmittit. Fauces hinc vadis , inde saxis formidolosæ. In medio ferme interstitio , una rupes eminent , eaque innoxia , cui inædificatam turrim præsidio tenent ; cæ-

teræ latentes & insidiosæ. Canales foliis ipsis noti, atque ideo non temere accidit, uti exterus quisquam hunc in sinum, nisi Utopiano duce, penetret; ut in quem vix ipsis tutus ingressus est, nisi signis quibusdam e littore viam regentibus. His in diversa translatis loca, hostium quamlibet numerosam classem facile in perniciem traherent. Ab altera parte non infrequentes portus; at ubique descensus in terram ita natura munitus, aut arte, ut ingentes copiæ paucis inde queant propugnatoribus arceri. Cæterum, uti fertur, utique ipsa loci facies præ se fert, ea tellus olim non ambiiebatur mari; sed Utopus, cujus utpote victoris nomen refert insula (nam ante id temporis *Abraxa* dicebatur), quique rudem atque agrestem turbam ad id, quo nunc cæteros prope mortales antecellit, cultus humanitatisque perduxit, primo protinus appulsu victoria potitus, passuum millia quindecim, qua parte tellus continenti adhæsit, excindendum curavit, ac mare circum terram duxit. Quumque ad id operis non incolas modo coegisset (ne contumeliæ loco laborem ducerent), sed suos præterea milites omnes adjungeret, in tantam hominum multitudinem opere distributo, incredibili celeritate res perfecta, finitimos

(qui initio vanitatem incepti riserant,) admiratione successûs ac terrore perculerit. Insula civitates habet quatuor & quinquaginta, spatiosas omnes ac magnificas, lingua, moribus, institutis, legibus prorsus iisdem. Idem situs omnium; eadem ubique, quatenus per locum licet, rerum facies. Harum quæ proximæ intersunt, millia quatuor ac viginti separant. Nulla rursus est tam deserta, e qua non ad aliam urbem pedibus queat unius itinere diei perveniri. Cives quaque ex urbe terni, senes ac rerum periti, tractatum de rebus insulæ communibus, quotannis conveniunt Amaurotum (1): nam ea urbs, quod, tanquam in umbilico terræ sita, maxime jacet omnium partium legatis opportuna, prima princepsque habetur. Agri ita commode civitatibus assignati sunt, ut ab nulla parte minus soli quam xx. passuum millia una quævis habeat; ab aliqua multo etiam amplius, videlicet qua parte longius urbes inter se disjunguntur. Nulli urbi cupido promovendorum finium; quippe quos habent, agricolas magis eorum se, quam dominos putant. Habent ruri per omnes agros commode dispositas domos, rusti-

(1) Locum obscurum & incognitum, sonat: Vox ficta a verbo Græco ἀμαυρός, obscurus &c. Amaurotorum meminit Rabelesius, *Pentagruelis Lib. II. Cap. 23.*

cis instrumentis instructas ; hæ habitantur civibus per vices eo commigrantibus. Nulla familia rustica in viris mulieribusque pauciores habet , quam quadraginta , præter duos ascriptitios servos , quibus pater materque familias graves ac maturi præficiuntur , & singulis tricenis familiis phylarchus (1) unus. E quaque familia viginti quotannis in urbem remigrant , hi qui biennium ruri complevere ; in horum locum totidem recentes ex urbe subrogantur , ut ab his qui annum ibi fuere , atque ideo rusticarum peritiores rerum , instituantur , alios anno sequente docturi : ne si pariter omnes ibi novi , agricolationisque rudes essent , aliquid in annonâ per imperitiam peccaretur. Is innovandorum agricolarum mos ; etsi solemnis sit , ne quisquam invitus asperiores vitam cogatur continuare diutius , multi tamen , quos rusticæ rei studium naturâ delectat , plures sibi annos impetrant. Agricolæ terram colunt , nutriunt animalia , ligna comparant , atque in urbem , quâ commodum est , terra marive convehunt. Pullorum infinitam educant multitudinem , mirabili artificio ; neque enim incubant ova gallinæ , sed magnum eorum numerum calore quodam æqua-

(1) Dux , Præfectus.

bili foventes animant educantque. Hi simul atque e testa prodire, homines, vice matrum, comitantur & agnoscunt. Equos alunt perquam paucos, nec nisi ferocientes, neque alium in usum, quam exercendæ rebus equestribus juventuti. Nam omnem, seu colendi, seu vehendi laborem boves obeunt, quos ut fatentur equis impetu cedere, sic patientia vincere, nec tot obnoxios morbis putant; ad hæc minore impendio & operæ & sumptûs ali; ac denique laboribus emeritos, in cibum tandem usui esse. Semente in solum panem utuntur; nam aut uvarum vinum bibunt, aut pomorum, pyrorumve, aut denique aquam nonnunquam meram, sæpe etiam qua mel aut glycyrizam (1) incôxerint, cujus haud exiguam habent copiam. Quum exploratum habeant (habent enim certissimum) quantum annonæ consumat urbs, & circumjectus urbi conventus, tamen multo amplius & sementis faciunt & pecudum educant, quam quod in suos usus sufficiat: reliquum imparturi finitimis. Quibuscunque rebus opus est, quæ res ruri non habentur, eam suppellectilem omnem ab urbe petunt, & sine ulla rerum commutatione, a magistratibus urbanis nullo

(1) *De la Reglisse.*

negotio consequuntur ; nam illò singulo quoque mense plerique ad festum diem conveniunt. Quum frumentandi dies infat, magistratibus urbanis agricolarum phylarchi denunciant, quantum civium numerum ad se mitti conveniat, quæ multitudo frumentatorum, quum ad ipsum diem opportune adsit, uno prope sereno die, tota frumentatione defunguntur.

D E U R B I B U S,

AC NOMINATIM DE AMAUROTO.

URBIUM qui unam norit, omnes noverit : ita sunt inter se, quatenus loci natura non obstat, omnino similes. Depingam igitur unam quampiam, neque enim admodum refert quam, sed quam potius, quam Amaurotum : qua nec ulla dignior est, quippe cui senatûs gratia reliquæ deferunt, nec ulla mihi notior, ut in qua annos quinque perpetuo vixerim. Situm est igitur Amaurotum in leni dejectu montis, figura fere quadrata ; nam latitudo ejus paulo infra collis incepta verticem, millibus passuum duobus ad flumen Anydrum pertinet, secundum ripam aliquanto longior. Oritur Anydrus (1) millibus octoginta supra

(1) *Sine aquâ.*

Amaurotum,

Amaurotum, modico fonte, sed aliorum
 accursu fluminum, atque in his duorum
 etiam mediocrium auctus, ante urbem ip-
 sam quingentos in latum passus extenditur;
 mox adhuc amplior, sexaginta millia pro-
 lapsus, excipitur oceano. Hoc toto spa-
 tio, quod urbem ac mare interjacet, ac
 supra urbem quoque aliquot millia, sex
 horas perpetuas influens, æstus ac refluus
 alternat celeri flumine. Quum sese pela-
 gus infert, triginta in longum millia, to-
 tum Anydri alveum suis occupat undis,
 profligato retrorsum fluvio. Tum aliquan-
 to ultra liquorem ejus falsugine corrup-
 pit, dehinc paulatim dulcescens amnis,
 sincerus urbem perlabitur, ac refugien-
 tem, vicissim purus & incorruptus, ad
 ipsas prope fauces insequitur. Urbs adversæ
 fluminis ripæ, non pilis aut sublicibus (1)
 ligneis, sed ex opere lapideo egregie ar-
 cuato ponte, commissa est, ab ea parte,
 quæ longissime distat a mari: quo naves
 totum id latus urbis possint inoffensæ
 prætervehi. Habent alium præterea flu-
 vium, haud magnum quidem illum, sed
 perquam placidum ac jucundum; nam ex
 eodem scaturiens monte, in quo civitas
 collocatur, mediam illam per devexa per-

(1) *Pilæ*.

fluens, Anydro miscetur. Ejus fluvii caput fontemque, quod paulo extra urbem nascitur, munimentis amplexi Amaurotani junxerunt oppido, ne, si qua vis hostium ingruat, intercipi atque averti aqua, neve corrumpi queat. Inde canalibus coctilibus, diversim ad inferiores urbis partes aqua derivatur; id sicubi locus fieri vetat, cisternis capacibus, collecta pluvia tantumdem usûs adfert. Murus altus ac latus oppidum cingit, turribus ac propugnaculis frequens. Arida fossa, sed alta, lataque ac veprium sepibus impedita, tribus ab lateribus circumdat mœnia; quarto flumen ipsum pro fossa est. Plateæ cum ad vecturam, tum adversus ventos descriptæ commode. Ædificia neutiquam sordida, quorum longa & totum per vicum perpetua series, adversa domorum fronte conspicitur: has vicorum frontes via distinguit pedes viginti lata. Posterioribus ædium partibus, quanta est vici longitudo, hortus adjacet latus, & vicorum tergis undique circumseptus. Nulla domus est, quæ non, ut ostium in plateam, ita posticum in hortum habeat. Quin bifores quoque facili tractu manûs apertiles, ac dein sua sponte coeuntes, quemvis intromittunt. Ita nihil usquam privati est: nam domos ipsas unoquoque decennio sorte commutant. Hos hortos magni-

faciunt: in his vineas, fructus, herbas, flores habent tanto nitore, cultuque, ut nihil fructuosius usquam viderim, nihil elegantius. Qua in re studium eorum, non ipsa voluptas modo, sed vicorum quoque invicem de suo cujusque horti cultu certamen accendit. Et certe non aliud quicquam temere urbe tota reperias, sive ad usum civium, sive ad voluptatem commodius; eoque nullius rei, quam hujusmodi hortorum, majorem habuisse curam videtur is, qui condidit. Nam totam hanc urbis figuram, jam inde ab initio descriptam ab ipso Utopo ferunt; sed ornatum cæterumque cultum, quibus unius ætatem hominis haud suffecturam vidit, posteris adjiciendum reliquit. Itaque scriptum in annalibus habent, (quos, ab capta usque insula, mille septingentorum ac sexaginta annorum complectentes historiam, diligenter & religiose perscriptos adservant), ædes initio humiles, ac veluti casas & tuguria, fuisse e quolibet ligno temere factas, parietes luto obductos, culmina in aciem fastigiata stramentis operuerant. At nunc omnis domus visenda forma tabulatorum trium, parietum facies aut silice, aut cements, aut latere coctili constructæ, in alvum introrsus congesto rudere. Tecta in planum subducta, quæ intritis quibusdam

E 2

infertunt, nullius impendii, sed ea temperatura, quæ nec igni obnoxia sit, & tolerandis tempestatum injuriis plumbum superet. Ventos e fenestris vitro (nam ejus ibi creberrimus usus est) expellunt; interim etiam lino tenui, quod perlucido oleo aut succino perlinunt, gemino nimirum commodo: siquidem ad eum modum fit, ut & plus lucis transmittat, & ventorum minus admittat.

DE MAGISTRATIBUS.

TRIGINTA quæque familiæ magistratum sibi quotannis eligunt, quem sua prisca lingua *Syphograntum* vocant, recentiore *Phylarchum*. Syphograntis decem cum suis familiis *Traniborus* olim, nunc *Protophylarchus* dictus præficitur (1). Demum Syphogranti omnes, qui sunt ducenti, jurati lecturos sese quem maxime censent utilem, suffragiis occultis renunciant Principem, unum videlicet ex quatuor, quos eis populus nominavit; nam a quaque urbis quarta parte, selectus unus commen-

(1) Syphogranti nomen deductum, ut videtur, a Verbo *Syphos* (quod idem omnino Græcè ac Latine *Scyphus*), & Macaronicè desinens in barbarum hocce *grantus*, pro Latina voce *grandis*, vel Anglicâ *great*, fictum, largioribus poculis utentem fortasse sonat. *Traniborus*, Græco propior, si traxeris a Verbo *τρανώς*, aperte, manifestè, & *βόρος*, *Vorax*, *edax*, palam edentem aut manifestè voracem indicat. *Phylarchus*, ut jam dictum, *Præfektus* seu *Præpositus*. *Protophylarchus*, primus Ducum vel Præfectorum.

datur Senatui. Principis magistratus perpetuus est in omnem illius vitam, nisi tyrannidis affectatæ suspicio impediatur. Traniboros quotannis eligunt, cæterum haud temere commutant; reliqui magistratus omnes annui. Tranibori tertio quoque die, interdum, si res postulat, sæpius, in consilium cum Principe veniunt; de republica consultant; controversias privatorum (si quæ sunt), quæ perquam paucae sunt, mature dirimunt. Syphograntos semper in Senatum duos adsciscunt, atque omni die diversos; cautumque ut ne quid ratum sit quod ad rempublicam pertineat, de quo non tribus in senatu diebus ante agitatum, quam decretum sit. Extra Senatum aut comitia publica, de rebus communibus inire consilia, capitale habetur. Hæc eo ferunt instituta, ne proclive esset, conjuratione Principis ac Tranibororum, oppresso per tyrannidem populo, statum reipublicæ mutare. Atque ideo quicquid magni momenti judicatur, ad Syphograntorum comitia defertur, qui cum suis familiis communicata re, post inter se consultant, ac suum consilium renunciant Senatui. Interdum ad totius insulæ consilium res defertur. Quin id quoque moris habet Senatus, ut nihil quo die primum proponitur, eodem disputetur, sed in sequentem

Senatum differatur : ne quis , ubi quod in buccam primum venerit , temere efflu- tierit , ea potius excogitet postea , quibus decreta tueatur sua , quam quæ ex reipu- blicæ usu sint , malitque salutis publicæ , quam opinionis de se jacturam facere , per- verso quodam ac præpostero pudore , nè initio parum prospexisse videatur , cui prof- picendum initio fuit , ut consulto potius , quam cito loqueretur.

DE ARTIFICIIS.

ARS una est omnibus , viris mulieri- busque , promiscua Agricultura , cujus ne- mo est expers. Hac a pueritia erudiuntur omnes , partim in schola traditis præcep- tis , partim in agros viciniore urbi , quasi per ludum educti , non intuentes modo , sed per exercitandi corporis occasionem tractantes etiam. Præter agriculturam , (quæ est omnibus , ut dixi , communis) quili- bet unam quampiam , tanquam suam , do- cetur. Ea est fere aut lanificium , aut ope- randi lini studium , aut cementariorum , aut fabri , seu ferrarii , seu materiarii arti- ficium ; neque enim aliud est opificium ullum , quod numerum aliquem dictu dignum occupet illic. Nam vestes , quarum (nisi quod habitu sexus discernitur , & coelibat- us a conjugio) una per totam insulam

forma est eademque per omne ævum perpetua, nec ad oculum indecora, & ad corporis motum habilis, tum ad frigoris æstusque rationem apposita, eas, inquam, quæque sibi familia conficit; sed ex aliis illis artibus unusquisque aliquam discit, nec viri modo, sed mulieres etiam. Cæterum hæ, velut imbecilliores, leviora tractant, lanam fere linumque operantur; viris artes reliquæ magis laboriosæ mandantur. Maxima ex parte quisque in patriis artibus educatur, nam eo plerique natura feruntur. Quod si quem animus alio trahat in ejus opificii, cujus capitur studio, familiam quampiam adoptione traducitur, cura non à patre modo ejus sed à magistratibus etiam præstita, ut gravi atque honesto patrifamilias mancipetur. Quin si quis unam perdoctus artem, aliam præterea cupiverit, eodem modo permittitur; utramque nactus, utram velit exercet, nisi alterutra civitas magis egeat. Syphograntorum præcipuum ac prope unicum negotium est, curare ac prospicere, ne quisquam desideat otiosus, sed uti suæ quisque arti sedulo incumbat; nec ab summo mane tamen ad multam usque noctem perpetuo labore, velut jumenta, fatigatus. Nam ea plusquam servilis ærumna est, quæ tamen ubique fere opificum vita est,

E 4

exceptis Utopiensibus. Qui cum in horas viginti quatuor æquales diem connumerata nocte dividant, sex duntaxat operi deputant, tres ante meridiem, a quibus prandium ineunt, atque a prandio duas post-meridianas horas quum interquieverint, tres deinde rursus labori datas cœna claudunt. Quum primam horam ab meridie numerent, sub octavam cubitum eunt: horas octo somnus vendicat. Quicquid inter operis horas ac somni cibique medium esset, id suo cujusque arbitrio permittitur, non quo per luxum aut segnitiam abutatur, sed quod ab opificio suo liberum, ex animi sententia in aliud quippiam studii bene collocet. Has intercapedines plerique impendunt literis. Solemne est enim publicas quotidie lectiones haberi antelucanis horis, quibus ut intersint, ii duntaxat adiguntur, qui ad literas nominatim selecti sunt. Cæterum ex omni ordine, mares simul ac fœminæ, multitudo maxima ad audiendas lectiones, alii alias, prout cujusque fert natura, confluit. Hoc ipsum tempus, tamen si quis arti suæ malit insumere, quod multis usu venit (quorum animus in illius contemplatione disciplinæ consurgit), haud prohibetur; quin laudatur quoque ut utilis reipublicæ. Super cœnam tum unam horam ludendo producant,

æstate in hortis, hyeme in aulis illis communibus, in quibus comedunt. Ibi aut musicen exercent, aut se sermone recreant: aleam atque id genus ineptos ac perniciosos ludos ne cognoscunt quidem. Cæterum duos habent in usu ludos, latruncolorum ludo non dissimiles, alterum numerorum pugnam in qua numerus numerum prædatur, alterum in quo collata acie cum virtutibus vitia confligunt: quo in ludo perquam scite ostenditur & vitiorum inter se dissidium, & adversus virtutes concordia; item quæ vitia quibus se virtutibus opponant, quibus viribus aperte oppugnent, quibus machinamentis ab obliquo adorian- tur, quo præsidio virtutes vitiorum vires infringant, quibus artibus eorum conatus eludant, quibus denique modis alterutra pars victoriæ compos fiat. Sed hoc loco ne quid erretis, quiddam pressius intuendum est. Etenim quod sex duntaxat horas in opere sunt, fieri fortasse potest, ut inopiam aliquam putes necessariorum rerum sequi: quod tam longe abest ut accidat, ut id temporis ad omnium rerum copiam, quæ quidem ad vitæ vel necessitatem requirantur, vel commoditatem, non sufficiat modo, sed supersit etiam; id quod vos quoque intelligetis, si vobiscum reputetis, apud alias gentes quam magna populi

E 5

pars iners degit ! Primum mulieres fere omnes totius summæ dimidium ; aut si cubi mulieres negotiosæ sunt , ibi ut plurimum earum vice viri stertunt. Ad hæc Sacerdotum ac Religiosorum , quos vocant , quanta , quamque otiosa turba ! Adjice divites omnes , maxime prædiorum dominos , quos vulgo generosos appellant , ac nobiles ; his adnumera ipsorum famulitium , totam videlicet illam cetratorum (1) nebulonum colluviem ; robustos denique ac valentes mendicos adjunge , morbum quempiam prætexentes inertiae : multo certe pauciores esse , quam putaras , invenies eos quorum labore constant hæc omnia , quibus mortales utuntur. Expende nunc tecum , ex his ipsis quam pauci in necessariis opificiis versantur : siquidem ubi omnia pecuniis metimur , multas artes necesse est exerceri inanes prorsus ac superfluas , luxûs tantum ac libidinis ministras. Nam hæc ipsa multitudo quæ nunc operatur , si partiretur in tam paucas artes , quam paucas commodus naturæ usus postulat , in tanta rerum abundantia , quantum tunc esse necesse fit , pretia nimirum viliora forent , quam ut artifices inde vitam tueri suam possent. At si isti omnes , quos nunc inertes artes distringunt , ac

(1) Militum.

tota insuper otio ac desidia languescens turba, quorum unus quivis earum rerum, quæ aliorum laboribus suppeditantur, quantum duo earumdem operatores, consumit, in opera universi atque eadem utilia collocarentur, facile animadvertis, quantum temporis, ad suppeditanda omnia, quæ vel necessitatis ratio, vel commoditatis efflagitet (adde voluptatis etiam, quæ quidem vera sit ac naturalis), abunde satis superque foret; atque id ipsum in Utopia res ipsa perspicuum facit. Nam illic in tota urbe, cum adjacente vicinia, vix hominibus quingentis ex omni virorum ac mulierum numero quorum ætas ac robur operi sufficit, vacatio permittitur. In his Syphogranti, quanquam leges eos labore solverunt, ipsi tamen sese non eximunt, quo facilius exemplo suo reliquos ad labores invitent. Eadem immunitate gaudent hi, quibus commendatione Sacerdotum persuasus populus, occultis Syphograntorum suffragiis, ad perdiscendas disciplinas perpetuam vacationem indulget: quorum si quis conceptam de se spem fefellerit ad opifices retruditur, contraque non rarerit usu venit, ut mechanicus quispiam subcisivas illas horas tam gnaviter impendat literis, tantum diligentia proficiat, ut opificio suo exemptus, in

literatorum classem provehatur. Ex hoc Literatorum ordine Legati, Sacerdotes, Tranibori, ac ipse denique deligitur Princeps, quem illi prisca ipsorum lingua *Barzanem*, recentiore *Ademum* (1) appellant. Reliqua fere multitudo omnis, quum neque otiosa sit, nec inutilibus opificiis occupata, proclivis æstimatio est, quam paucæ horæ, quantum boni operis pariant. Ad ea quæ commemoravi, hoc præterea facilitatis accedit, quod in necessariis plerisque artibus minore opera quam aliæ gentes opus habent. Nam primum ædificiorum aut structura aut resectio ideo tam multorum assiduam ubique requirit operam, quod quæ pater ædificavit, heres parum frugi paulatim dilabi finit; ita quod minimo tueri potuit, successor ejus de integro impendio magno cogitur instaurare. Quin frequenter etiam quæ domus alii ingenti sumptu stetit, hanc alius delicato animo contemnit, eaque neglecta ideoque brevi collapsa, aliam alibi impensis non minoribus exstruit. At apud Utopienses, compositis rebus omnibus, & constituta republica, rarissime accidit uti nova collocandis ædibus area deligatur; & non modo remedium celeriter præsentibus vitiiis adhibetur, sed etiam imminentibus

(1) *Sine populo,*

occurritur. Ita fit ut minimo labore diu-
tissime perdurent ædificia, & id genus
opifices vix habeant interdum quod agant,
nisi quod materiam dolare domi, & lapi-
des interim quadrare atque aptare jubentur,
quo, si quod opus incidat, maturius
posset exsurgere. Jam in vestibibus, vide,
quam paucis operis egeant. Primùm, dum
in opere sunt, corio neglectim aut pelli-
bus amiciantur, quæ in septennium du-
rent: quum procedunt in publicum, su-
perinduunt chlamydem vestem, quæ ru-
diores illas vestes contegat. Ejus per to-
tam insulam unus color est, atque is na-
tivus; itaque lanei panni non modo mul-
to minus quam usquam alibi sufficit, ve-
rum is ipse quoque multo minoris impen-
dii est. At lini minor est labor eoque usus
crebrior; sed in lineo solus candor, in
laneo sola mundicies conspicitur: nullum
tenuioris filii pretium est. Itaque fit, ut
quum alibi nusquam uni homini quatuor
aut quinque togæ laneæ diversis colori-
bus, ac totidem sericiæ tunicæ sufficiant,
delicioribus paulo ne decem quidem,
ibi una quisque contentus est, plerumque
in biennium; quippe nec causa est ulla cur
plures affectet, quas consecutus, neque
adversus frigus esset munitior, neque ves-
titu videretur vel pilo cultior. Quam-

obrem quum & omnes utilibus sese artibus exercent, & ipsarum etiam opera pauciora sufficiant, fit nimirum, ut abundante rerum omnium copia, interdum in reficiendas (si quæ detritæ sunt) vias publicas immensam multitudinem educant; persæpe etiam, quum nec talis cujuscumque operis usus occurrat, pauciores horas operandi publice denuncient. Neque enim supervacaneo labore cives invitos exercent magistratus; quandoquidem ejus rei publicæ institutio hunc unum scopum in primis respicit, ut, quoad per publicas necessitates licet, quam plurimum temporis ab servitio corporis ad animi libertatem cultumque civibus universis afferatur: in eo enim sitam vitæ felicitatem putant.

DE COMMERCIIIS MUTUIS.

SED jam quo pacto sese mutuo cives utantur, quæ populi inter se commercia, quæque sit distribuendarum rerum forma, videtur explicandum. Quum igitur ex familiis constet civitas, familias ac plurimum cognationes efficiunt. Nam fœminæ, ubi maturuerint, collocatæ maritis, in ipsorum domicilia concedunt; at masculi filii, ac deinceps nepotes, in familia permanent, & parentum antiquissimo parent,

nisi præ senectâ mente parum valuerit : tunc enim ætate proximus ei sufficitur. Verum ne civitas aut fieri infrequentior, aut ultra modum possit increfcere, caveatur ne ulla familia (quarum millia sex quæque civitas, excepto conventu, complectitur) pauciores quam decem, pluresve quam sexdecim puberes habeat ; impuberum enim nullus præfiniri numerus potest. Hic modus facile servatur, transcriptis his in rariores familias, qui in plenioribus excrescunt. At si quando in totum plus justo abundaverit, aliarum urbium suarum infrequentiam sarciant. Quod si forte per totam insulam plus æquo moles intumuerit, tum ex qualibet urbe descriptis civibus, in continente proximo, ubicunque indigenis agri multum superest & cultu vacat, coloniam suis ipsorum legibus propagant, ascitis una terræ indigenis, si convivere secum velint. Cum volentibus conjuncti, in idem vitæ institutum eosdemque mores facile coalescunt, idque utriusque populi bono. Efficiunt enim suis institutis, ut ea terra utrisque abunda sit, quæ alteris ante parca ac maligna videbatur. Renuentes ipsorum legibus vivere, propellunt his finibus quos sibi ipsi describunt : adversus repugnantes bello confligunt. Nam eam justissimam belli cau-

fam ducunt, quum populus quispiam ejus soli, quo non ipse utitur, sed velut inane ac vacuum possidet, aliis tamen qui ex naturæ præscripto inde nutriri debeant, usum ac possessionem interdicat. Si quando ullas ex suis urbibus aliquis casus eo usque imminuerit, ut ex aliis insulæ partibus, servato suo cujusque urbis modo, refarciri non possint, (quod bis duntaxat ab omni ævo, pestis grassante sævitia, fertur contigisse), remigrantibus e colonia civibus replentur: perire enim colonias potius patiuntur, quam ullam ex insularis urbibus imminui. Sed ad convictum civium revertor: antiquissimus (ut dixi) præest familiæ. Ministri sunt uxores maritis, & liberi parentibus, atque in summa minores natu majoribus. Civitas omnis in quatuor æquales partes dividitur; in medio cujusque partis forum est omnium rerum. Eo in certas domos opera cujusque familiæ convehuntur, atque in horrea singulæ seorsim species distributæ sunt. Ab his quilibet pater familias, quibus ipse sui que opus habent, petit, ac sine pecunia, sine omni prorsus hostimento (1), quicquid petierit, aufert. Quare enim negetur quicquam? quum & omnium rerum abunde satis sit,

(1) *Retaliandi necessitate.*

nec timor ullus subsit, ne quisquam plus quam sit opus, flagitare velit? Nam cur supervacua petiturus putetur is, qui certum habeat nihil sibi unquam defuturum? Nempe avidum ac rapacem, aut timor carendi facit in omni animantium genere, aut in homine sola reddit superbia, quæ gloriæ sibi ducit, superflua rerum ostentatione cæteros antecellere: quod vitii genus in Utopiensium institutis nullum omnino locum habet. Adjuncta sunt foris (quæ commemoravi) fora cibaria, in quæ non olera modo, arborumque fructus & panes comportantur, sed pisces præterea, quadrupedumque & avium quicquid esculentum est, extra urbem locis appositis, ubi fluento tabes ac sordes eluantur. Hinc deportant pecudes occisas depuratasque manibus famulorum; nam neque suos cives patiuntur assuescere laniatui animalium, cujus usu clementiam, humanissimum naturæ nostræ affectum, paulatim deperire putant, neque sordidum quicquam atque immundum (cujus putredine corruptus aer morbum posset invehere) perferri in urbem sinunt. Habet præterea quilibet vicus aulas quasdam capaces, æquali ab sese invicem intervallo distantes, nomine quamque suo cognitatas. Has colunt Syphogranti, quarum unicuique triginta familiæ,

videlicet ab utroque latere quindecim, sunt adscriptæ, cibum ibi sumpturæ. Obsonatores cujusque aulæ certa hora conveniunt in forum, ac relato suorum numero cibum petunt; sed prima ratio ægrotorum habetur, qui in publicis hospitiiis curantur. Nam quatuor habent in ambitu civitatis hospitia paulo extra muros, tam capacia ut totidem oppidulis æquari possint: tum ut neque ægrotorum numerus quamlibet magnus anguste collocaretur, & per hoc incommode, tum quo hi qui tali morbo tenerentur, cujus contagio solet ad alium serpere, longius ab aliorum cœtu summoveari possint. Hæc hospitia ita sunt instructa, atque omnibus rebus quæ ad salutem conferunt referta; tum tam tenera ac sedula cura adhibetur, tam assidua medicorum peritissimorum præsentia, ut quum illuc nemo mittatur invitus, nemo tamen fere in tota urbe sit, qui adversa valetudine laborans, non ibi decumbere, quam domi suæ præferat. Quum ægrotorum obsonator cibos ex medicorum præscripto receperit, deinceps optima quæque inter aulas æquabiliter pro suo cujusque numero distribuuntur, nisi quod Principis, Pontificis, & Tranibororum respectus habetur, ac Legatorum etiam, & exterorum omnium, si qui sunt, qui pauci ac

raro sunt : sed his quoque cum adsunt, domicilia certa atque instructa parantur. Ad has aulas prandii cœnæque statis horis tota Syphograntia convenit, æneæ tubæ clangore commonefacta, nisi qui aut in hospitiiis, aut domi decumbunt : quanquam nemo prohibetur, postquam aulis est satisfactum, e foro domum cibum petere ; sciunt enim neminem id temere facere. Nam etsi domi prandere nulli vetitum sit, nemo tamen hoc libenter facit, cum neque honestum habeatur, & stultum sit deterioris parandî sumere laborem cum lautum atque opiparum præsto apud aulam tam propinquum sit. In hac aula ministeria omnia, in quibus paulo plus fordîs aut laboris est, obeunt servi. Cæterum coquendi parandique cibi officium & totius denique instruendi convivii solæ mulieres exercent, cujusque videlicet familiæ per vices. Tribus pluribusve mensis pro numero convivarum discumbitur. Viri ad parietem, fœminæ exterius collocantur, ut, si quid his subiti oboriatur mali (quod uterum gerentibus interdum solet accidere,) imperturbatis ordinibus exsurgant, atque inde ad nutrices abeant. Sedent illæ quidem seorsum cum lactentibus in cœnaculo quodam ad id destinato, nunquam sine foco atque aqua munda, nec absque

cunis interim, ut & declinare liceat infantulos, & ad ignem cum velint exemptos fasciis liberare, ac ludo reficere. Suae quæque soboli nutrix est, nisi aut mors aut morbus impediat: id cum accidit, uxores Syphograntorum propere nutricem quærunt, nec id difficile est. Nam quæ id præstare possunt, nulli officio sese offerunt libentius, quoniam & omnes eam misericordiam laude prosequuntur, & qui educatur nutricem parentis agnoscit loco. In atrio nutricum considunt pueri omnes, qui primum lustrum non explevere: cæteri impuberes, quo in numero ducunt quicumque sexus alterius utrius intra nubiles annos sunt, aut ministrant discumbentibus; aut qui per ætatem nondum valent, adsunt tamen, atque id summo cum silentio: utrique, quod a sedentibus porrigitur, vescuntur, nec aliud discretum prandendi tempus habent. In medio primæ mensæ, qui summus locus est, & cui (nam ea mensa suprema in parte cœnaculi transversa est) totus conventus conspicitur, Syphograntus cum uxore considet. His adjunguntur duo ex natu maximis: sedent enim per omnes mensas quaterni. At, si templum in ea Syphograntia situm est, sacerdos ejusque uxor cum Syphogranto sedent, ut præsideant. Ab utraque parte

collocantur juniores, post senes rursus, atque hoc pacto per totam domum & æquales inter se junguntur, & dissimilibus tamen immiscentur: quod ideo ferunt institutum, ut senum gravitas ac reverentia (quum nihil ita in mensa fieri dicive potest ut eos ab omni parte vicinos effugiat) juniores ab improba verborum gestuumque licentia cohibeat. Ciborum fercula non a primo loco deinceps apponuntur, sed senioribus primum omnibus (quorum insignes loci sunt) optimus quisque cibus inferitur, deinde reliquis æquabiliter ministratur; at senes lautitias suas (quarum non tanta erat copia, ut posset totam per domum affatim distribui) pro suo arbitratu circumfidentibus impartiuntur. Sic & majoribus natu suis servatur honos, & comodi tantundem tamen ad omnes pervenit. Omne prandium cœnamque ab aliqua lectione auspiciuntur, quæ ad mores faciat, sed brevi tamen, ne fastidio sit; ab hac seniores honestos sermones, sed neque tristes ac infacetos, ingerunt. At nec longis logis totum occupant prandium, quin audiunt libenter juvenes quoque, atque adeo de industria provocant, quo & indolis cujusque & ingenii, per convivii libertatem prodentis sese, capiant experimentum. Prandia breviuscula sunt, cœnæ

largiores, quod labor illa, has somnus & nocturna quies excipit, quam illi ad salubrem concoctionem magis efficacem putant. Nulla cœna sine musica transigitur, nec ullis caret secunda mensa bellariis. Odores incendunt & unguenta spargunt, nihilque non faciunt, quod exhilarare convivæ possit: sunt enim hanc in partem aliquanto procliviores, ut nullum voluptatis genus (ex quo nihil sequatur incommodi) censeant interdictum. Hoc pacto igitur in urbe convivunt. At ruri qui longius ab sese dissiti sunt, omnes domi quisque suæ comedunt; nulli enim familiæ quicquam ad victum deest, quippe a quibus id totum venit, quo vescantur urbici.

DE PEREGRINATIONE UTOPIENSIVM.

AT si quos aut amicorum alia in urbe commorantium, aut ipsius etiam videndi loci desiderium ceperit, a Syphograntis ac Traniboris suis veniam facile impetrant, nisi si quis usus impediatur. Mittitur ergo simul numerus aliquis cum epistola principis, quæ & datam peregrinandi copiam testatur, & reditus diem præscribit. Vehiculum datur cum servo publico qui agat boves & curet: cæterum, nisi mulieres in cœtu habeant, vehiculum velut onus

& impedimentum remittitur. Toto itinere cum nihil secum efferant, nihil deficit tamen: ubique enim domi sunt. Si quo in loco diutius uno die commorentur, suam ibi quisque artem exercet, atque ab artis ejusdem opificibus humanissime tractantur. Si semet autore quisquam extra suos fines vagetur, deprehensus sine principis diplomate, contumeliose habitus, pro fugitivo reducitur, castigatus acriter; idem ausus denuo, servitute plectitur. Quod si quem libido incessat per suæ civitatis agros palandi, venia patris & consentiente conjuge, non prohibetur; sed in quodcumque rus pervenerit, nullus ante cibus datur, quam ante meridianum operis pensum, aut quantum ante cœnam ibi laborari solet, absolverit. Hac lege quovis intra suæ urbis fines ire licet; erit enim non minus utilis urbi, quam si in urbe esset. Jam videtis quam nulla sit usquam otiandi licentia, nullus inertiae prætextus, nulla taberna vinaria, nulla cervisaria, nusquam lupanar, nulla corruptelæ occasio, nullæ latebræ, conciliabulum nullum; sed omnium præsentis oculi necessitatem aut consueti laboris, aut otii non inhonesti faciunt. Quem populi morem necesse est omnium rerum copiam sequi, atque ea quum æquabiliter ad omnes per-

supida

veniat, fit nimirum ut inops esse nemo aut mendicus possit. In senatu Amaurico (quem, uti dixi, terni quotannis omni ex urbe frequentant) ubi primum constiterit, quæ res quoque loco abundet, rursus cujus alicubi malignior proventus fuerit, alterius inopiam alterius protinus ubertas explet; atque id gratuito faciunt, nihil vicissim ab his recipientes quibus donant: sed quæ de suis rebus unicuique urbi dederint, nihil ab ea repente, ab alia, cui nihil impenderunt, quibus egent accipiunt. Ita tota Insula velut una familia est. At postquam satis provisum ipsis est, quod non antea factum censent, quam in biennium, propter anni sequentis eventum, prospexerint, tum ex his quæ supersunt, magnam vim frumenti, mellis, lanæ, lini, ligni, cocci, & conchyliorum, vellerum, ceræ, sevi, corii, ad hæc animalium quoque in alias regiones exportant, quarum rerum omnium septimam partem inopibus ejus regionis dono dant, reliquam pretio mediocri venditant. Quo ex commercio non eas modo merces quibus domi egent (nam id fere nihil est præter ferrum), sed argenti atque auri præterea magnam vim in patriam reportant: cujus rei diutina consuetudine, supra quam credi possit, ubique

ubique jam earum rerum copia abundant. Itaque nunc parum pensi habent, præsentem pecunia an in diem vendant, multoque maximam partem habeant in nominibus; in quibus tamen faciendis non privatorum unquam, sed confectis ex more instrumentis, publicam urbis fidem sequuntur. Civitas, ubi solutionis dies advenerit, a privatis debitoribus exigit creditum, atque in ærarium redigit, ejusque pecuniæ, quoad ab Utopiensibus repetatur, usura fruitur. Illi maximam partem nunquam repetunt: nam quæ res apud se nullum habet usum, eam ab his auferre quibus usui est, haud æquum censent. Cæterum, si res ita poscat, ut ejus aliquam partem alii populo mutuam daturi sint, tum demum poscunt; aut quum bellum gerendum est, quam in rem unam totum illum thesaurum, quem habent, domi servant, uti aut extremis in periculis, aut in subitis præsidio sit: potissimum quo milites externos (quos libentius quam suos cives objiciunt discrimini) immodico stipendio conducant, gnari multitudine pecuniæ hostes ipsos plerumque mercabiles, & vel proditione vel infestis etiam signis inter se committi. Hanc ob causam inæstimabilem thesaurum servant, at non ut thesaurum tamen; sed ita habent, quomodo me narrare profecto

F

deterret pudor, metuentem ne finem oratio non sit habitura. Quod eo justius vereor, quo magis mihi sum conscius, nisi vidissem præfens, quam ægre potuissem ipse perduci ut alteri idem recensenti crederem. Neesse est enim fere, quam quicquid est ab eorum qui audiunt moribus alienum, tam idem procul illis abesse a fide: quanquam prudens rerum æstimator minus fortasse mirabitur, quum reliqua eorum instituta tam longe ab nostris differant; si argenti quoque atque auri usus ad ipsorum potius, quam ad nostri moris rationem accommodetur. Nempe quum pecunia non utantur ipsi, sed in eum fervent eventum, qui ut potest usu venire, ita fieri potest ut nunquam incidat, interim aurum argentumque, unde ea fit, sic apud se habent, ut ab nullo pluris æstimetur, quam rerum ipsarum natura meretur; quâ quis non videt quam longe infra ferrum sunt? ut sine quo non hercule magis, quam absque igni atque aqua, vivere mortales queant; quum interim auro argentoque nullum usum, quo non facile careamus, natura tribuerit, nisi hominum stultitia pretium raritati fecisset. Quin contra, velut parens indulgentissima, optima quæque in propatulo posuerit, ut aerem, aquam, ac tellurem ipsam; longissime vero

vana ac nihil profutura semoverit. Ergo hæc metalla si apud eos in turrim aliquam abstruderentur, princeps ac senatus in suspicionem venire posset (ut est vulgi stulta follertia) ne deluso per technam populo, ipsi aliquo inde commodo fruerentur. Porro si phyalas inde, aliaque id genus opera fabre excusa conficerent, si quando incidisset occasio, ut conflanda sint rursus, atque in militum eroganda stipendium, vident nimirum fore, ut ægre patiantur avelli, quæ semel in deliciis habere cepissent. His rebus uti occurrant, excogitare quamdam rationem, ut reliquis ipsorum institutis consentaneam, ita ab nostris (apud quos aurum tanti fit, ac tam diligenter conditur) longissime abhorrentem, eoque nisi peritis non credibilem. Nam quum in fictilibus e terra vitroque, elegantissimis quidem illis, sed vilibus tamen, edant bibantque, ex auro atque argento, non in communibus aulis modo, sed in privatis etiam domibus, matellas passim ac sordidissima quæque vasa conficiunt. Ad hæc catenas & crassas compedes, quibus coercent servos, iisdem ex metallis operantur. Postremo quoscunque aliquod crimen infames facit, ab horum auribus anuli dependent aurei, digitos aurum cingit, aurea torques ambit col-

lum, & caput denique auro vincitur. Ita omnibus curant modis, uti apud se aurum argentumque in ignominia sint; atque hoc pacto fit, ut hæc metalla, quæ cæteræ gentes non minus fere dolenter ac viscera sua distrahi patiuntur, apud Utopienses, si semel omnia res postularet efferri, nemo sibi jacturam unius fecisse assis videretur. Margaritas præterea legunt in littoribus, quin in rupibus quibusdam adamantes ac pyropos quoque; neque tamen quarunt, sed oblatos casu perpoliant. His ornant infantulos, qui, ut primis pueritiæ annis talibus ornamentis gloriantur ac superbiunt, sic ubi plusculum accrevit ætatis, cum animadvertunt ejusmodi nugis non nisi pueros uti, nullo parentum monitu, sed suomet ipsorum pudore deponunt, non aliter ac nostri pueri, quum grandescunt, nuces, bullas, & pupas abjiciunt. Itaque hæc tam diversa ab reliquis gentibus instituta, quam diversas itidem animorum affectiones pariat, nunquam æque mihi atque in Anemoliorum (1) legatis inclaruit. Venerunt hi Amaurotum, dum ego aderam, & quoniam magnis de rebus tractatum veniebant, adventum eorum terni illi cives ex qualibet urbe prævene-

(1) *Anemolii*, gens ventosa, vana,

fant. Sed omnes finitimarum gentium legati, qui eo ante appulerant, quibus Utopiensium perspecti mores erant, apud quos sumptuoso vestitui nihil honoris haberi intelligebant, fericum contemptui esse, aurum etiam infame sciebant, cultu quam poterant modestissimo venire consueverant. At Anemolii, quod longius aberant, ac minus cum illis commercii habuerant, quum accepissent eodem omnes eoque rudi corporis cultu esse: persuasi non habere eos, quo non utebantur, ipsi etiam superbi magis, quam sapientes, decreverunt apparatus elegantia deos quosdam repræsentare, & miserorum oculos Utopiensium ornatûs sui splendore præstringere. Itaque ingressi sunt legati tres cum comitibus centum, omnes vestitu versicolori, plerique serico; legati ipsi (nam domi nobiles erant) amictu aureo, magnis torquibus & inauribus aureis, ad hæc anulis aureis in manibus, monilibus insuper appensis in pileo, quæ margaritis ac gemmis affulgebant, omnibus postremo rebus ornati, quæ apud Utopienses aut servorum supplicia, aut infamium dedecora, aut puerorum nugamenta fuere. Itaque operæ pretium erat videre, quo pacto cristas erexerint, ubi suum ornatum cum Utopiensium vestitu (nam in plateis

sese populus effuderat) contulere; contraque non minus erat voluptatis, considerare quam longe sua eos spes exspectatioque fefellerat, quamque longe ab ea existimatione aberant quam se consecuturos putaverant. Nempe Utopiensium oculis omnium, exceptis perquam paucis, qui alias gentes aliqua idonea de causa inviserant, totus ille splendor apparatus pendendus videbatur; & infimum quemque pro dominis reverenter salutantes, legatos ipsos ex aurearum usu catenarum pro servis habitos, sine ullo prorsus honore prætermiserunt. Quin pueros quoque vidisses, qui gemmas ac margaritas abjecerant, ubi in legatorum pileis affixas conspexerunt, compellere matrem ac latus fodere: « EN mater, quam magnus nebulo margaritis adhuc & gemmulis utitur, ac si esset parvulus »? At parens, serio etiam illa, « Tace, inquit, fili: est, opinor, quispiam e morionibus legatorum ». Alii catenas illas aureas reprehendere, utpote nullius usus, quippe tam graciles, ut eas facile servus infringere, tam laxas rursus, uti quum fuerit libitum possit excutere, & solutus ac liber quovis aufugere. Verum legati postquam ibi unum atque alterum diem versati, tantam auri vim in tanta vilitate conspexerunt, nec in minore contumelia,

quam apud se honore habitam vidissent, ad hæc in unius fugitivi servi catenas compedesque plus auri atque argenti congestum, quam totus ipsorum trium apparatus constiterat, subsidentibus pennis, omnem illum cultum, quo sese tam arroganter extulerant, pudefacti seposuerunt: maxime vero, postquam familiarius cum Utopiensibus collocuti, mores eorum atque opiniones didicere. Mirantur illi siquidem quemquam esse mortalium, quem exiguæ gemulæ aut lapilli dubius oblectet fulgor, cui quidem stellam aliquam, atque ipsum denique solem liceat intueri; aut quemquam tam insanum esse, ut nobilior ipse sibi ob tenuioris lanæ filum videatur, siquidem hanc ipsam (quantumvis tenui filo sit) ovis olim gestavit, nec aliud tamen interim quam ovis fuit. Mirantur item aurum suapte natura tam inutile, nunc ubique gentium æstimari tanti, ut homo ipse, per quem atque adeo in cuius usum id pretii obtinuit, minoris multo quam aurum ipsum æstimetur: usque adeo, ut plumbeus quispiam, & cui non plus ingenii sit quam stipiti, nec minus etiam improbus quam stultus, multos tamen & sapientes & bonos viros in servitute habeat, ob id duntaxat, quod ei magnus contigit aureorum numismatum cumulus, quem si

F 4

qua fortuna, aut aliqua legum strophæ (1) (quæ nihil minus ac fortuna ipsa summisima permiscet) ab hero illo ad abjectissimum totius familiæ suæ nebulonem transfulerit, sit nimirum paulo post, ut in famuli sui famulitium concedat, velut appendix additamentumque numismatum. Cæterum multo magis eorum mirantur ac detestantur insaniam, qui divitibus illis, quibus neque debent quicquam, neque sunt obnoxii, nullo alio respectu, quam quod divites sunt, honores tantum non divinos impendunt; idque cum eos tam fordidos atque avaros cognoscant, ut habeant certo certius ex tanto nummorum cumulo, viventibus illis, ne unum quidem nummulum unquam ad se venturum. Has atque hujusmodi opiniones partim ex educatione conceperunt, in ea educti republica cujus instituta longissime ab his stultitiæ generibus absunt, partim ex doctrina & literis. Nam etsi haud multi cujusque urbis sunt, qui cæteris exonerati laboribus soli disciplinæ deputantur, hi videlicet in quibus a pueritia egregiam indolem, eximium ingenium, atque animum ad bonas artes propensum deprehendere, tamen omnes pueri literis imbuuntur; & populi bona pars, viri foeminæque, per

(1) Fraus, dolus.

totam vitam, horas illas, quas ab operibus liberas esse diximus, in literis collocant. Disciplinas ipsorum lingua perdiscunt: est enim neque verborum inops, nec insuavis auditu, nec ulla fidelior animi interpretres est; eadem fere (nisi quod ubique corruptior, alibi aliter) magnam ejus orbis plagam pervagatur. Ex omnibus his philosophis, quorum nomina sunt in hoc noto nobis orbe celebria, ante nostrum adventum ne fama quidem cujusquam eo pervenerat; & tamen in musica dialecticæ ac numerandi & metiendi scientia, eadem fere, quæ nostri illi veteres, invenerunt. Cæterum ut antiquos omnibus prope rebus exæquant, ita nuperorum inventis dialecticorum longe sunt impares: nam ne ullam quidem regulam invenerunt earum, quas de *restrictionibus*, *amplificationibus*, ac *suppositionibus* acutissime excogitatis, in parvis *logicalibus* passim hic ediscunt pueri. Porro *secundas intentiones* tam longe abest ut investigare suffecerint, ut nec hominem ipsum in communi, quem vocant, quanquam (ut scitis) plane collosseum & quovis gigante majorem, tum a nobis præterea digito demonstratum, nemo tamen eorum videre potuerit. At sunt in astrorum cursu, & cœlestium orbium motu peritissimi. Quin inf-

trumenta quoque diversis figuris solerter excogitarunt, quibus solis ac lunæ & cæterorum item astrorum, quæ in ipsorum horifonte visuntur, motiones ac situs exactissime comprehensos habent. Cæterum amicitias atque errantium dissidia siderum, ac totam denique illam ex astris divinandi imposturam, ne somniant quidem. Imbres, ventos, ac cæteras tempestatum vicissitudines signis quibusdam longo perspectis usu præsentiant. Sed de causis earum rerum omnium, & de fluxu maris ejusque falsitate, & in summa de cœli mundique origine ac natura, partim eadem, quæ veteres philosophi nostri, differunt; partim ut illi inter se dissident, ita hi quoque, dum novas rerum rationes afferunt, ab omnibus illis dissentiant, nec inter se tamen usquequaque conveniunt. In ea philosophiæ parte, qua de moribus agitur, eadem illis disputantur, quæ nobis: de bonis animi quærunt & corporis & externis, tum utrum boni nomen omnibus his, an solis animi dotibus conveniat. De virtute differunt, ac voluptate; sed omnium prima est ac princeps controversia, quam in re, una pluribusve, sitam hominis felicitatem putent. At hac in re propensiores æquo videntur in factionem voluptatis assertricem, ut qua vel totam, vel

potissimam felicitatis humanæ partem definiant. Et quo magis mireris, ab religione quoque (quæ gravis & severa est, fereque tristes & rigida) petunt tamen sententiæ tam delicatæ patrociniū. Neque enim de felicitate disceptant unquam, quin principia quædam ex religione deprompta, cum philosophia, quæ rationibus utitur, jungant, sine quibus ad veræ felicitatis investigationem, mancam atque imbecillam per se rationem putant. Ea principia sunt hujusmodi: animam esse immortalem, ac Dei beneficentia ad felicitatem natam, virtutibus ac benefactis nostris præmia post hanc vitam, flagitiis destinata supplicia. Hæc tametsi religionis sint, ratione tamen censent ad ea credenda & concedenda perducī, quibus e medio sublatis, sine ulla cunctatione pronunciant, neminem esse tam stupidum, qui non sentiat petendam sibi per fas ac nefas voluptatem: hoc tantum caveret, ne minor voluptas obstet majori, aut eam persequatur, quam invicem retaliet dolor. Nam virtutem asperam ac difficilem sequi, ac non abigere modo suavitatem vitæ, sed dolorem etiam sponte perpeti, cujus nullum exspectes fructum (quis enim potest esse fructus, si post mortem nihil assequeris, quum hanc vitam totam insua-

viter, hoc est misere, traduxeris?) id vero dementissimum ferunt. Nunc vero non in omni voluptate felicitatem, sed in bona atque honesta sitam putant; ad eam enim, velut ad summum bonum, naturam nostram ab ipsa virtute pertrahi, sola adversa factio felicitatem tribuit. Nempe virtutem definiunt secundum naturam vivere, ad id siquidem a Deo institutos esse nos; eum vero naturæ ductum sequi, quisquis in appetendis fugiendisque rebus obtemperat rationi. Rationem porro mortales primum omnium in amorem ac venerationem divinæ majestatis incendere, cui debemus & quod sumus, & quod compotes esse felicitatis possumus; secundum id commonet atque excitat nos, ut vitam licet minime anxiam ac maxime lætam ducamus ipsi, cæterisque omnibus ad idem obtinendum adjutores nos, pro naturæ societate, præbeamus. Neque enim quisquam unquam fuit tam tristis ac rigidus assecla virtutis & osor voluptatis, qui ita labores, vigiliis, & squalores indicat tibi, ut non idem aliorum inopiam atque incommoda levare te pro tua virili jubeat, & id laudandum humanitatis nomine censeat, hominem homini saluti ac solatio esse. Si humanum est maxime (qua virtute nulla est homini ma-

gis propria) aliorum mitigare molestiam, & sublata tristitia, vitæ jucunditati, hoc est, voluptati, reddere, quidni natura quemque instiget, ut sibimet idem præstet? Nam aut mala est vita jucunda, id est, voluptaria, quod si est, non solum neminem ad eam debes adjutare, sed omnibus, utpote noxiam ac mortiferam, quantum potes, adimere; aut si conciliare aliis eam, ut bonam, non licet modo, sed etiam debes, cur non tibi in primis ipsi, cui non minus propitium esse te, quam aliis decet? Neque enim, quum te natura moneat uti in alios bonus sis, eadem te rursus jubet, in temet sævum atque inclementem esse. Vitam ergo jucundam, inquit, id est, voluptatem, tanquam operationum omnium finem, ipsa nobis natura præscribit: ex cujus præscripto vivere, virtutem definiunt. At quum natura mortales invitet ad hilarioris vitæ mutuum subsidium (quod sane merito facit, neque enim tam supra generis humani fortem quisquam est, ut solus naturæ curæ sit, quæ universos ex æquo fovet, quos ejusdem formæ communionem complectitur), eadem te nimirum jubet etiam atque etiam observare, ne sic tuis commodis obsecundes, ut aliorum procures incommoda. Servanda igitur censent non inita solum inter privatos pacta, sed publicas etiam leges,

quas aut bonus princeps jūste promulga-
vit, aut populus, nec oppressus tyranni-
de, nec dolo circumscriptus, de partien-
dis vitæ commodis, hoc est, materia vo-
luptatis communi consensu sanxit. His inof-
fensis legibus tuum curare commodum,
prudentiæ est: publicum præterea, pie-
tatis. Sed alienam voluptatem præreptum
ire, dum consequare tuam, ea vero inju-
ria est: contra tibi aliquid ipsi demere quod
addas aliis, id demum est humanitatis ac
benignitatis officium, quod ipsum nun-
quam tantum aufert commodi, quantum
refert. Nam & beneficiorum vicissitudine
pensatur, & ipsa benefacti conscientia,
ac recordatio charitatis eorum & benevo-
lentiæ, quibus benefeceris, plus voluptatis
affert animo, quam fuisset illa corporis,
quæ abstinuisti. Postremo (quod facile per-
suadet animo libenter assentienti religio)
brevis & exiguæ voluptatis vicem ingenti
ac nunquam interituro gaudio rependit
Deus. Itaque hoc pacto censent, & ex-
cussa sedulo & perpensa re, omnes actio-
nes nostras, atque in his virtutes etiam
ipsas, voluptatem tandem, velut finem,
felicitatemque respicere. Voluptatem ap-
pellant omnem corporis animive motum
statumque, in quo versari natura duce de-
lectet. Appetitionem naturæ non temere
addunt: nam ut quicquid natura jucundum

est, ad quod neque per injuriam tenditur, nec jucundius aliud amittitur, nec labor succedit, non sensus modo, sed recta quoque ratio persequitur. Ita quæ præter naturam dulcia sibi mortales vanissima conspiratione confingunt (tanquam in ipsis esset, perinde res ac vocabula commutare), ea omnia statuunt adeo nihil ad felicitatem facere, ut plurimum officiant etiam, vel eo quod quibus semel insederunt, ne veris ac genuinis oblectamentis usquam vacet locus, totum prorsus animum falsa voluptatis opinione præoccupant. Sunt enim perquam multa, quæ quum suapte natura nihil contineant suavitatis, imo bona pars amaritudinis etiam plurimum, perversa tum improbarum cupiditatum illecebra, non pro summis tantum voluptatibus habeantur, verum etiam inter præcipuas vitæ causas numerentur. In hoc adulterinæ voluptatis genere eos collocant, quos ante memoravi, qui quo meliorem togam habent, eo sibi meliores ipsi videntur; qua una in re bis errant: neque enim minus falsi sunt, quo meliorem putant togam suam, quam quod se. Cur enim si vestis usum spectes, tenuioris filii lana præstat crassiori? At illi tamen tanquam natura, non errore præcellerent, attollunt cristas, & sibimet quoque præ-

tii credunt inde nonnihil accedere; eoque honorem, quem vilis vestiti sperare non essent ausi, elegantiori togæ velut suo jure exigunt, & prætermitti negligentius indignantur. At hoc ipsum quoque vanis & nihil profuturis honoribus affici, an non ejusdem inscitie est? nam quid naturalis & veræ voluptatis affert nudatus alterius vertex, aut curvati poplites? hoc cinea tuorum poplitum dolori medebitur, aut tui capitis phrenesim levabit? In hac fucatae voluptatis imagine, mirum quam suaviter insaniunt ii qui nobilitatis opinione sibi blandiuntur ac plaudunt, quod ejusmodi majoribus nasci contigerit, quorum longa series dives (neque enim nunc aliud est nobilitas) habita sit, præsertim in prædiis, nec pilo quidem minus sibi nobiles videntur, etiam si majores nihil inde reliquerint, aut relictum ipsi obliquierint. His adnumerant eos qui gemmis ac lapillis, ut dixi, capiuntur, ac dii quodammodo sibi videntur facti, si quando eximium aliquem consequantur, ejus præsertim generis, quod sua tempestate maximo apud suos æstimetur. Neque enim apud omnes, neque omni tempore eadem genera sunt in pretio; sed nec nisi exemplum auro, ac nudum comparant. Imo nec sic quidem, nisi adjurato venditore, &

præstante cautionem, veram gemmam ac lapidem verum esse, tam solliciti sunt, ne oculis eorum, veri loco, adulterinus imponat. At spectaturo tibi cur minus præbeat oblectamenti factitius, quem tuus oculus non discernit a vero? uterque ex æquo valere debet tibi, non minus hercle quam cæco. Quid hi, qui superfluas opes adservant, nullo acervi usu, sed sola contemplatione delectentur, num veram percipiunt, an falsa potius voluptate luduntur? aut hi, qui diverso vitio aurum, quo nunquam sint usuri, fortasse nec visuri amplius, abscondunt, & solliciti ne perdant, perdunt? Quid enim aliud est, usibus demptum tuis, & omnium fortasse mortalium, telluri reddere? Et tu tamen abstruso thesauro, velut animi jam securus, lætitia gestis: quem si quis furto sustulerit, cujus tu ignarus furti, decem post annis obieris, toto illo decennio, quo subtractæ pecuniæ superfuisti, quid tua retulit, surreptum an salvum fuisse? Utroque certe modo tantundem usus ad te pervenit. Ad has tam ineptas læticias, Aleatores (quorum insaniam auditu, non usu cognovere), Venatores præterea, atque Aucupes adjungunt. Nam quid habet, inquiunt, voluptatis, talos in alyeum projicere, quod toties fecisti, ut si quid voluptatis inesset, oriri

tamen potuisset ex frequenti usu satietas? Aut quæ suavitas esse potest, ac non fastidium potius, in audiendò latratu atque ululatu canum? Aut qui major voluptatis sensus est, cum leporem canis insequitur, quam quum canis canem? Nempe idem utrobique agitur: accurritur enim, si te cursus oblectet; at si te cædis spes, & laniatûs expectatio sub oculis peragendi retinet, misericordiam potius movere debet spectare lepusculum a cane, imbecillum a validiore, fugacem ac timidum a feroce, innoxium denique a crudeli discerptum. Itaque Utopienses totum hoc venandi exercitium, ut rem liberis indignam, in lanios (quam artem per servos obire eos supra diximus) rejecerunt, infimam enim ejus partem esse venationem statuunt, reliquas ejus partes & utiliores & honestiores, ut quæ & multo magis conferant, & animalia necessitatis duntaxat gratia perimant, quum venator ab miseri animalculi cæde ac laniatu, nihil nisi voluptatem petat. Quam spectandæ necis libidinem in ipsis etiam bestiis aut ab animi crudelis affectu censent exoriri, aut in crudelitatem denique, assiduo tam efferæ voluptatis usu, defluere. Hæc igitur, & quicquid est ejusmodi (sunt enim innumera) quam pro voluptatibus mortalium vulgus

habeat, illi tamen quum natura nihil insit suave, plane statuunt, cum vera voluptate nihil habere commercii. Nam quod vulgo sensum jucunditate perfundunt (quod voluptatis opus videtur), nihil de sententia decedunt: non enim ipsius rei natura, sed ipsorum perversa consuetudo in causa est, cujus vitio fit, ut amara pro dulcibus amplectantur; non aliter ac mulieres gravidæ picem ac sebum, corrupto gustu, melle mellitius arbitrantur. Nec cujusquam tamen aut morbo, aut consuetudine depravatam naturam, ut non aliarum rerum, ita nec voluptatis, potest. Voluptatum, quas veras fatentur, species diversas faciunt; siquidem alias animo, corpori alias tribuunt. Animo dant intellectum, eamque dulcedinem, quam veri contemplatio pepererit. Ad hæc suavis additur bene actæ vitæ memoria, & spes non dubia futuri boni. Corporis voluptatem in duas partiuntur formas, quarum prima sit ea, quæ sensum perspicua suavitate perfundit, quod aliàs earum instauratione partium fit, quas insitus nobis calor exhauferit, nam hæc cibo potuque redduntur; aliàs dum egeruntur illa, quorum copia corpus exuberat: hæc suggeritur, dum excrementis intestina purgamus, aut opera liberis datur, aut ullius prurigo partis fric-

tu scalptuve lenitur. Interdum vero voluptas oritur, nec redditura quicquam quod membra nostra desiderent, nec ademptura quo laborent; cæterum quæ sensus nostros tamen vi quadam occulta, sed illustri motu, titillet afficiatque, & in se convertat, qualis ex musica nascitur. Alteram corporeæ voluptatis formam eam volunt esse, quæ in quieto atque æquabili corporis statu consistat, id est, nimirum suæ cuiusque nullo interpellata malo fanitas. Hæc siquidem, si nihil eam doloris oppugnet, per seipsa delectat, etiam si nulla extrinsecus adhibita voluptate moveatur. Quanquam enim sese minus effert, minusque offert sensui, quam tumida illa edendi bibendique libido, nihilo tamen fecius multi eam statuunt voluptatum maximam; omnes fere Utopienses magnam & velut fundamentum omnium ac basim fatentur, ut quæ vel sola placidam & optabilem vitæ conditionem reddat, & qua sublata, nullus usquam reliquus sit cuiquam voluptati locus: nam dolore prorsus vacare, nisi adsit fanitas, stuporem certe, non voluptatem vocant. Jamdudum explosum est apud eos decretum illorum, qui stabilem & tranquillam fanitatem (nam hæc quoque quæstio gnaviter apud eos agitata est) ideo non habendam pro vo-

luptate censebant, quod præsentem non posse dicerent, nisi motu quopiam extrarior sentiri. Verum contra nunc in hoc prope universi conspirant, sanitatem vel in primis voluptati esse. Etenim quum in morbo, inquiunt, dolor sit, qui voluptati implacabilis hostis est, non aliter ac sanitati morbus, quidni vicissim insit sanitatis tranquillitati voluptas? Nihil enim ad hanc rem referre putant seu morbus dolor esse, seu morbo dolor inesse dicitur; tantundem enim utroque modo effici. Quippe si sanitas aut voluptas ipsa sit, aut necessario voluptatem pariat, velut calor igni gignitur: nimirum utrobique efficitur, ut quibus immota sanitas adest, his voluptas abesse non possit. Præterea dum vescimur, inquiunt, quid aliud quam sanitas, quæ labefactari cœperat, adversus esuriam, cibo commilitone, depugnat, in qua dum paulatim invalescit, ille ipse profectus ad solitum vigorem, suggerit illam, qua sic reficimur, voluptatem. Sanitas ergo quæ in conflictu lætatur, eadem non gaudebit adepta victoriam; sed pristinum robur, quod solum toto conflictu petiverat, tandem feliciter affecuta, protinus obstupescet, nec bona sua cognoscet, atque amplexabitur? Nam quod non sentiri sanitas dicta est, id vero per-

quam procul a vero putant. Quis enim vigilans, inquiunt, sanum esse se non sentit, nisi qui non est? Quemne tantus aut stupor, aut lethargus adstringit, ut sanitatem non jucundam sibi fateatur, ac delectabilem? At delectatio quid aliud quam alio nomine voluptas est? Amplectuntur ergo imprimis animi voluptates (eas enim primas omnium principesque ducunt), quarum potissimam partem censent ab exercitio virtutum bonæque vitæ conscientia proficisci. Earum voluptatum quas corpus suggerit, palmam sanitati deferunt: nam edendi bibendique suavitatem, & quicquid eandem oblectamenti rationem habet, appetenda quidem, sed non nisi sanitatis gratia, statuunt; neque enim per se jucunda esse talia, sed quatenus adversæ valetudini clanculum surrepentis resistunt: ideoque sapienti sicuti magis deprecandos morbos, quam optandam medicinam, & dolores profligandos potius, quam adsciscenda solatia, ita hoc quoque voluptatis genere non egere, quam deliniri præstiterit. Quo voluptatis genere si quisquam se beatum putet, is necesse est fateatur se tum demum fore felicissimum, si ea vita contigerit, quæ in perpetua fame, siti, pruritu, esu, potatione, scalptu, frictuque traducatur: quæ quam non fœda

solum, sed misera etiam sit, quis non videt? Infimæ profecto omnium hæ voluptates sunt, ut minime sinceræ; neque enim unquam subeunt, nisi contrariis conjunctæ doloribus. Nempe cum edendi voluptate copulatur esuries, idque non satis æqua lege; nam ut vehementior, ita longior quoque dolor est, quippe & ante voluptatem nascitur, & nisi voluptate una commoriente non extinguitur. Hujusmodi ergo voluptates, nisi quatenus expetit necessitas, haud magni habendas putant. Gaudent tamen etiam his, gratique agnoscunt naturæ parentis indulgentiam, quæ fœtus suos ad id quod necessitatis causa tam assidue faciendum erat, etiam blandissima suavitate pelliciat. Quanto enim in tædio vivendum erat, si ut cæteræ ægritudines, quæ nos infestant rarius, ita hi quoque quotidiani famis ac sitis morbi, venenis ac pharmacis amarissimis essent abigendi? At formam, vires, agilitatem, hæc ut propria jucundaque naturæ dona libenter fovent. Quin eas quoque voluptates, quæ per aures, oculos, ac nares admittuntur, quas natura proprias ac peculiare esse homini voluit (neque enim aliud animantium genus, aut mundi formam pulchritudinemque suspicit, aut odorum, nisi ad cibi discrimen, ulla com-

movetur gratia, neque consonas inter se,
 discordesque sonorum distantias internoscit), & has, inquam, ut jucunda quædam
 vitæ condimenta persequuntur. In omni-
 bus autem hunc habent modum, ne ma-
 jorem minor impediatur, neu dolorem ali-
 quando voluptas pariat; quod necessario
 sequi censent, si inhonesta sit. At certe
 formæ decus contemnere, vires deterere,
 agilitatem in pigritiam vertere, corpus
 exhaurire jejuniis, sanitati injuriam facere,
 & cætera naturæ blandimenta respuere,
 nisi quis hæc sua commoda negligat, dum
 aliorum publicamve ardentius procurat,
 cujus laboris vice majorem a Deo volupta-
 tatem expectet, alioquin ob inanem vir-
 tutis umbram, nullius bono semet afflige-
 re, vel quo adversa ferre minus moleste
 possit, nunquam fortasse ventura, hoc ve-
 ro putant esse dementissimum, animique
 & in se crudelis & erga naturam ingra-
 tissimi, cui tanquam debere quicquam de-
 dignetur, omnibus ejus beneficiis renun-
 ciat. Hæc est eorum de virtute ac vo-
 luptate sententia, qua nisi sanctius aliquid
 inspiret homini cœlitus immissa religio,
 nullam investigari credunt humana ratione
 veriore: qua in re rectene an secus senti-
 ant, excutere nos neque tempus pati-
 tur, neque necesse est, quippe qui nar-
 randa

landa eorum instituta, non etiam tuenda suscepimus. Cæterum hoc mihi certe persuadeo, ut ut sese habeant hæc decreta, nusquam neque præstantiorem populum, neque feliciorem esse rempublicam. Corpore sunt agili vegetoque, virium amplius quam statura promittat, nec ea tamen improcera. Et quum neque solo sint usquequaque fertili, nec admodum salubri cœlo, adversus aerem ita sese temperantia victus muniunt, terræ sic medentur industria, ut nusquam gentium sit frugis pecorisque proventus uberius, aut hominum vivaciora corpora, paucioribusque morbis obnoxia. Itaque non ea modo, quæ vulgo faciunt agricolæ, diligenter ibi administrata conspicias, ut terram natura maligniorem arte atque opera juvent, sed populi manibus alibi radicitus evulsam sylvam, alibi consitam videas; qua in re habita est non ubertatis, sed vecturæ ratio, ut essent ligna aut mari, aut fluviis, aut urbibus ipsis viciniore: minore enim cum labore terrestri itinere fruges, quam ligna longius afferuntur. Gens facilis ac faceta, solers, otio gaudens, corporis laborum (quum est usus) satis patiens; cæterum alias haudquaquam sane appetens, animi studiis infatigata. Qui quum a nobis accepissent de literis & disciplina Græ-

G

corum (nam in Latinis , præter historias ac poetas , nihil erat quod videbantur magnopere probaturi) , mirum quanto studio contenderunt , ut eas liceret ipsis nostra interpretatione perdiscere. Cœpimus ergo legere , magis adeo primum ne recusare laborem videremur , quam quod fructum ejus aliquem speraremus ; at ubi paulum processimus , ipsorum diligentia fecit , ut nostram haud frustra impendendam animo statim præciperemus. Siquidem literarum formas tam facile imitari , verba tam expedite pronunciare , tam celeriter mandare memoriæ , & tanta cum fide reddere cœperunt , ut nobis miraculi esset loco , nisi quod pleraque pars eorum , qui non sua solum sponte accensi , verum senatus quoque decreto jussi , ista sibi discenda sumpserunt. E numero scholasticorum selectissimis ingeniis , & matura ætate fuerunt. Itaque minus quam triennio nihil erat in lingua , quod requirerent ; bonos autores , nisi obstant libri menda , inoffense perlegerent. Eas literas , ut equidem conjicio , ob id quoque facilius arripuerunt , quod non nihil illis essent cognatæ. Suspicio enim eam gentem a Græcis originem duxisse , propterea quod sermo illorum , cætera fere Persicus , nonnulla Græci sermonis vestigia servet in urbium ac ma-

gistratum vocabulis. Habent ex me (nam librorum sarcinam mediocrem, loco mercium, quartò navigaturus in navem conjeci, quod mecum plane decreveram nunquam potius redire quam cito) Platonis opera pleraque, Aristotelis plura, Theophrastum item de plantis, sed pluribus, quod doleo, in locis mutilum: in librum enim, dum navigabamus, negligentius habitum, Cercopithecus inciderat, qui lasciviens ac ludibundus, paginas aliquot hinc atque inde evulsas laceravit. Ex his qui scripsere grammaticam, Lascarem habent tantum; Theodorum enim non advexi mecum, nec dictionarium aliquem præter Hesychium ac Dioscoridem. Plutarchi libellos habent carissimos, & Luciani quoque facetiis ac lepore capiuntur. Ex poetis habent Aristophanem, Homerum, atque Euripidem, tum Sophoclem minusculis Aldi formulis; ex historicis Thucydidem atque Herodotum, necnon Herodianum. Quin in re medica quoque sodalis meus, Tricius Apinatus, advexerat secum parva quædam Hippocratis opuscula, ac Microtechnen (1) Galeni, quos libros magno in pretio habent. Siquidem etsi omnium fere gentium re medica minime egent,

(1) *Parvam Artem.*

nusquam tamen in majore honore est, vel eo ipso quod ejus cognitionem numerant inter pulcherrimas atque utilissimas partes philosophiæ, cujus ope philosophiæ dum naturæ secreta scrutantur, videntur sibi non solum admirabilem inde voluptatem percipere, sed apud autorem quoque ejus atque opificem summam inire gratiam: quem, cæterorum more artificum, arbitrantur mundi hujus visendam machinam homini (quem solum tantæ rei capacem fecit) exposuisse spectandam, eoque chariorem habere curiosum ac sollicitum inspectatorem, operisque sui admiratorem, quam eum, qui velut animal expertus mentis, tantum ac tam mirabile spectaculum stupidus immotusque neglexerit. Utopiensium itaque exercitata literis ingenia mire valent ad inventiones artium, quæ faciunt aliquid ad commodæ vitæ compendia. Sed duas tamen debent nobis, Chalcographorum & faciendæ chartæ; nec solis tamen nobis, sed sibi quoque bonam ejus partem. Nam quum ostenderemus eis libris chartaceis impressas ab Aldo literas & de chartæ faciendæ materia, ac literas imprimendi facultate loqueremur aliquid magis, quam explicarem (neque enim quisquam erat nostrum qui alterutram calleret), ipsi statim acu-

tissime conjecerunt rem, & quum ante pellibus, corticibus, ac papyro tantum scriberent, jam chartam illico facere, & literas imprimere tentarunt. Quæ quum primo non satis procederent, eadem sæpius experiendo, brevi sunt utrumque consecuti; tantumque effecerunt, ut si essent Græcorum exemplaria librorum, codices deesse non possent. At nunc nihil habent amplius quam a me commemoratum est; id vero quod habent, impressis jam libris, in multa exemplariorum millia propagavere. Quisquis eo spectandi gratia venerit, quem insignis aliqua dos ingenii, aut longa peregrinatione usum multarum cognitio terrarum commendet (quo nomine gratus fuit noster appulsus), pronis animis excipitur: quippe libenter audiunt, quid ubique terrarum geratur. Cæterum mercandi gratia non admodum frequenter appellitur: quid enim ferrent, nisi aut ferrum, aut quod quisque referre mallet, aurum argentumve? Tum quæ ex ipsis exportanda sint, eo consultius putant ab se efferri quam ab aliis illinc peti, quo & exteris undique gentes exploratiores habeant, neque maritimarum rerum usum ac peritiam oblitum eant.

D E S E R V I S.

PRO servis neque bello captos habent, nisi ab ipsis gesto, neque fervorum filios, neque denique quemquam, quem apud alias gentes fervientem possent comparare; sed aut si cuius apud se flagitium in servitium vertitur, aut quos apud exteras urbes (quod genus multo frequentius est) admissum facinus destinavit supplicio: eorum enim multos, interdum æstimatos vili, sæpius etiam gratis impetratos, auferunt. Hæc fervorum genera non in opere solum perpetuo, verum etiam in vinculis habent; sed suos durius, quos eo deploratiores ac deteriora meritis exemplacensent, quod tam præclara educatione ad virtutem egregie instructi, contineri tamen ab scelere non potuerint. Aliud fervorum genus est, quum alterius populi mediastinus quispiam laboriosus ac pauper elegerit apud eos sua sponte servire. Hos honeste tractant, ac nisi quod laboris, utpote consuetis, imponitur plusculum, non multo minus clementer ac cives habent; volentem discedere (quod non sæpe fit) neque retinent invitum, neque inanem dimittunt. Ægrotantes, ut dixi, magno cum adfectu curant, nihilque pro-

sus omittunt, quo sanitati eos, vel medicinæ, vel victus observatione, restituant. Quin insanabili morbo laborantes assidendo, colloquendo, adhibendo demum quæ possunt levamenta, solantur. Cæterum si non immedicabilis modo morbus sit, verum etiam perpetuo vexet atque discruciet, tum sacerdotes ac magistratus hortantur hominem, quandoquidem omnibus vitæ muniis impar, aliis molestus ac sibi gravis morti jam suæ supervivat, ne secum statuatur pestem diutius ac luem alere, neve quum tormentum ei vita sit, mori dubitet, quin bona spe fretus, acerba illa vita, velut carcere atque aculeo, vel ipse semet eximat, vel ab aliis eripi se sua voluntate patiat; hoc illum, quum non commoda, sed supplicium abrupturus morte sit, prudenter facturum; quoniam vero sacerdotum in ea re consiliis, id est, interpretum Dei, sit obsecuturus, etiam pie sancteque facturum. Hæc quibus persuaserint, aut inedia sponte vitam finiunt, aut sopiti sine mortis sensu solvuntur: invitum vero neminem tollunt, nec officii erga eum quicquam imminuunt, persuasos hoc pacto defungi honorificum. Alioqui, qui mortem sibi consciverit, causa non probata sacerdotibus & senatui, hunc neque terra neque igne dignantur, sed

in paludem aliquem turpiter insepultus abjicitur. Fœmina non ante annum duodevicesimum nubit; mas non nisi expletis quatuor etiam amplius. Ante conjugium mas aut fœmina si convincatur furtivæ libidinis, graviter in eum eamve animadvertitur, conjugioque illis in totum interdicitur, nisi venia principis noxam remiserit; sed & pater & mater-familias, cujus in domo admissum flagitium est, tanquam suas partes parum diligenter tutati, magnæ objacent infamiæ. Id facinus ideo tam severe vindicant, quod futurum prospiciunt, ut rari in conjugalem amorem coalescerent, in quo ætatem omnem cum uno videant exigendam, & perferendas insuper, quas ea res affert, molestias, nisi a vago concubitu diligenter arceantur. Porro in deligendis conjugibus, ineptissimum ritum (uti nobis visum est) adprimeque ridiculum illi serio ac severe observant. Mulierem enim, seu virgo seu vidua sit, gravis & honesta matrona proco nudam exhibet, ac probus aliquis vir vicissim nudum puellæ procum sistit. Hunc morem quum velut ineptum ridentes improbaremus; illi contra, cæterarum omnium gentium insignem demirari stultitiam, qui quum in equuleo (1) comparando,

(1) Equo parvo, seu manno.

ubi de paucis agitur nummis, tam cauti sint, ut quamvis fere nudum nisi detracta fella tamen, omnibusque revulsis ephippiis, recusent emere, ne sub illis operculis ulcus aliquod delitesceret, in deligenda conjugē, qua ex re aut voluptas aut nausea sit totam per vitam comitatura, tam negligenter agant, ut reliquo corpore vestibus obvoluto, totam mulierem vix ab unius palmæ spatio (nihil enim præter vultum visitur) æstiment, adjungantque sibi, non absque magno (si quid offendat postea) male cohærendi periculo. Nam neque omnes tam sapientes sunt, ut solos mores respiciant, & in ipsorum quoque sapientum conjugis, ad animi virtutes nonnihil additamenti corporis etiam dotes adjiciunt. Certe tam fœda deformitas latere sub illis potest involucris, ut alienare prorsus animum ab uxore queat, quum corpore jam sejungi non liceat. Qualis deformitas, si quo casu contingat post contractas nuptias, suam quisque sortem necesse ferat: ante vero, ne quis capiatur insidiis, legibus caveri debet, idque tanto majore studio fuit curandum, quod & soli illarum orbis plagarum singulis sunt contenti conjugibus, & matrimonium ibi haud sæpe aliter quam morte solvitur, nisi adulterium in causa fuerit, aut morum

G 5

non ferenda molestia. Nempe alterutro sic offenso, facta ab senatu conjugis mutandi venia, alter infamem simul ac cœlibem perpetuo vitam ducit. Alioquin invitam conjugem, ejus nulla sit noxa, repudiare, quod corporis obtigerit calamitas; id vero nullo pacto ferunt: nam & crudele judicant, tum quemquam deserere, cum maxime eget solatio, & senectuti, quum & morbos afferat, & morbus ipsa sit, incertam atque infirmam fidem fore. Cæterum accidit interdum, ut quum non satis inter se conjugum conveniant mores, repertis utrique aliis, quibuscum sperent se suavius esse victuros, amborum sponte separati, nova matrimonia contrahant, haud absque senatus autoritate tamen, qui nisi causa per se atque uxores suas diligenter cognita, divortia non admittit. Imo ne sic quidem facile, quod rem minime utilem sciunt firmandæ conjugum charitati, facilem novarum nuptiarum spem esse propositam. Temeratores conjugii gravissima servitute plectuntur; & si neuter erat cœlebs, injuriam passi (velint modo), repudiatis adulteris, conjugio inter se ipsi junguntur; alioquin, quibus videbitur. At si læsorum alteruter erga tam malemerentem conjugem in amore persistat, tamen uti conjugii lege non prohibetur, si

velit in opera damnatum sequi ; acciditque interdum ut alterius pœnitentia , alterius officiosa fedulitas miserationem commovens principi , libertatem rursus impetret : cæterum ad scelus jam relapso nex infligitur. Cæteris facinoribus nullam certam pœnam lex ulla præstituit , sed ut quodque atrox , aut contra visum est , ita supplicium senatus decernit. Uxores mariti castigant , & parentes liberos ; nisi quid tam ingens admiserint , ut id publice puniri morum intersit. Sed fere gravissima quæque scelera servitutis incommodo puniuntur , id siquidem & sceleratis non minus triste , & reipublicæ magis commodum arbitrantur , quam si mactare noxios & protinus amoliri festinent : nam & labore quam nece magis profunt , & exemplo diutius alios ab simili flagitio deterrent. Quod si sic habiti rebellent atque recalcitent , tum demum velut indomitæ belluæ , quos coercere carcer & catena non potest , trucidantur. At patientibus non adimitur omnis omnino spes , quippe longis domiti malis , si eam pœnitentiam præ se ferant , quæ peccatum testetur magis eis displicere , quam pœnam , principis interdum prærogativa , interdum suffragiis populi , aut mitigatur servitus , aut remittitur. Sollicitasse ad stuprum , nihilo minus ,

quam stuprasse, periculi est. In omni siquidem flagitio certum destinatumque conatum æquant facto; neque enim id quod defuit ei, putant prodesse debere, per quem non stetit, quo minus nihil defuerit. Moriones in deliciis habentur, quos ut affecisse contumelia magno in probro est, ita voluptatem ab stultitia capere non vetant; siquidem id morionibus ipsis maximo esse bono censent, cujus qui tam severus ac tristis est, ut nullum neque factum neque dictum rideat, ei tutandum non credunt, veriti ne non satis indulgenter curetur ab eo, cui non modo nulli usui, sed ne oblectamento quidem (qua sola dote valent) futurus esset. Irridere deformem aut mutilum, turpe ac deforme non ei, qui ridetur, habetur, sed irrifori, qui cuiquam quod in ejus potestate non erat ut fugeret, id vitii loco stulte exprobret. Ut enim formam naturalem non tueri segnis atque inertis ducunt, sic adjumentum ab fucis quærere, infamis apud illos insolentia est. Usu enim ipso sentiunt, quam non ullum formæ decus uxores, æque ac morum probitas & reverentia, commendet maritis: nam ut forma nonnulli sola capiuntur, ita nemo nisi virtute atque obsequio retinetur. Non pœnis tantum deterrent a flagitiis, sed pro-

positis quoque honoribus ad virtutes invitant, ideoque statuas viris insignibus, & de republica præclare meritis in foro collocant, in rerum bene gestarum memoriam; simul ut ipsorum posteris, majorum suorum gloria calcar & incitamentum ad virtutem sit. Qui magistratum ullum ambierit, ex spes omnium redditur. Convivunt amabiliter, quippe nec magistratus ullus insolens, aut terribilis est. Patres appellantur, & exhibent: iisdem defertur, ut debet, ab volentibus honor, non ab invitatis exigitur. Ne principem quidem ipsum vestis aut diadema, sed gestatus frumenti manipulus discernit, ut pontificis insigne est prælatus cereus. Leges habent perquam paucas; sufficiunt enim sic institutis paucissimæ. Quin hoc in primis apud alios improbant populos, quod legum interpretumque volumina non, infinita, sufficiunt (1). Ipsi vero censent iniquissimum, ullos homines his obligari legibus, quæ aut numerosiores sint quam ut perlegi queant, aut obscuriores, quam ut a quovis possint intelligi. Porro causidicos, qui causas tractent callide, ac leges vafre disputent, prorsus omnes excludunt; censent

(1) Sic vetustiores Editiones: unde liquet hinc particulam negativam cadere in verbum *sufficiunt*, non in attributum *infinita*.

enim ex usu esse, ut suam quisque causam agat, eademque referat judici, quæ narraturus patrono fuerat: sic & minus ambagum fore, & facilius elici veritatem, dum eo dicente, quem nullus patronus fucum docuit, iudex solerter expendit singula, & contra versutorum calumnias, simplicioribus ingeniis opitulatur. Hæc apud alias gentes in tanto perplexissimarum acervo legum difficile est observari. Cæterum apud eos unusquisque est legis peritus; nam & sunt (ut dixi) paucissimæ, & interpretationum præterea, ut quæque est maxime crassa, ita maxime æquam censent. Nempe quum omnes leges (inquiunt) ea tantum causa promulgentur, ut ab his quisque sui commonefiat officii, subtilior interpretatio paucissimos admonet (pauci enim sunt qui assequantur), quum interim simplicior ac magis obvius legum sensus omnibus in aperto sit. Alioquin quod ad vulgus attinet, cuius & maximus est numerus, & maxime eget admonitu, quid referat utrum legem omnino non condas, an conditam in talem interpreteris sententiam, quam nisi magno ingenio & longa disputatione nemo possit eruere; ad quam investigandam, neque crassum vulgi iudicium queat attingere, neque vita in comparando victu occupata sufficere? His eo-

rum virtutibus incitati finitimi, qui quidem liberi sunt, & suæ spontis (multos enim ipsi jam olim tyrannide liberaverunt) magistratus sibi ab illis, alii quotannis, alii in lustrum impetrant, quos defunctos imperio cum honore ac laude reducunt, novosque secum rursus in patriam revehunt (1). Atque hi quidem populi optime profecto ac saluberrime reipublicæ suæ consulunt, cujus & salus & perniciēs quum ab moribus magistratuum pendeat, quosnam potuissent elegisse prudentius, quam qui neque ullo pretio queant ab honesto deduci (utpote quod brevi sit remigraturis inutile), ignoti civibus, aut pravo cujusquam studio aut simultate flecti: quæ duo mala, affectus atque avaritiæ, sicubi incubuere judiciis, illico justitiam omnem, fortissimum reipublicæ nervum, dissolvunt. Hos Utopiani populos, quibus qui impellent, ab ipsis petuntur, appellant socios; cæteros quos beneficiis auxerunt, amicos vocant. Fœdera, quæ reliquæ inter se gentes toties ineunt, frangunt ac renovant, ipsi nulla cum gente feriunt. Quorsum enim fœdus, inquiunt, quasi non hominem homini satis natura conciliet: quam qui contempserit, hunc verba scilicet putes curaturum? In hanc sententiam eo vel

(1) Idem ferè Genuensium usus est.

maxime trahuntur, quod in illis terrarum plagis, fœdera pactaque principum solent parum bona fide servari. Etenim in Europa, idque his potissimum partibus, quas Christi fides & religio possidet, sancta est & inviolabilis ubique majestas fœderum, partim ipsa justitia & bonitate principum, partim summorum reverentia metuque pontificum, qui ut nihil in se recipiunt ipsi, quod non religiosissime præstant, ita cæteros omnes principes jubent, ut pollicitis omnibus modis immorentur; tergiversantes vero pastorali censura & severitate compellunt. Merito sane censent turpissimam rem videri, si illorum fœderibus absit fides, qui peculiari nomine fideles appellantur. At in illo novo orbe terrarum, quem circulus æquator vix tam longe ab hoc nostro orbe semovet, quam vita moresque dissident, fœderum nulla fiducia est; quorum ut quodque plurimis ac sanctissimis ceremoniis innodatum fuerit, ita citissime solvitur, inventa facile in verbis calumnia, quæ sic interim de industria dictant callide, ut nunquam tam firmis adstringi vinculis queant, quin elabantur aliqua, fœdusque & fidem pariter eludant. Quam varficiem, imo quam fraudem dolumque, si privatorum deprehenderent intervenisse

contractui, magno supercilio rem sacrilegam & furca dignam clamitarent, hi nimirum ipsi, qui ejus consilii principibus dati semet gloriantur autores. Quo fit ut justitia tota videatur, aut non nisi plebea virtus & humilis, quæque longo intervallo subsidat infra regale fastigium, aut uti saltem duæ sint: quarum altera vulgus deceat, pedestris & humirepa, neve usquam septa transilire queat, multis undique restricta vinculis; altera principum virtus, quæ sicuti sit quam popularis augustior, sic est etiam longo intervallo liberior, ut cui nihil non liceat, nisi quod non libeat. Hos mores, ut dixi, principum, illic fœdera tam male servantium, puto in causa esse, ne ulla feriant Utopienses, mutaturi fortasse sententiam, si hîc viverent. Quamquam illis videtur, ut optime ferventur, male tamen inolevisse fœderis omnino sancienti consuetudinem, qua fit, ut (perinde ac si populum populo, quos exiguo spatio collis tantum aut rivus discriminat, nulla naturæ societas copularet) hostes atque inimicos invicem sese natos putent, meritoque in mutuam grassari perniciem, nisi fœdera prohibeant: quin his ipsis quoque initis, non amicitiam coalescere, sed manere prædandi licentiam quatenus per imprudentiam dictandi fœderis, nihil quod

prohibeat, satis caute, comprehensum in pactis est. At illi contra censent, neminem pro inimico habendum, a quo nihil injuriæ profectum est; naturæ consortium, foederis vice esse, & satius valentiusque homines invicem benevolentia quam pactis, animo quam verbis, connecti.

DE RE MILITARI.

BELLUM, utpote rem plane belluinam, nec ulli tamen belluarum formæ in tam assiduo, atque homini est, usu, summo opere abominantur; contraque morem gentium fere omnium, nihil æque ducunt inglorium, atque petitam e bello gloriam. Eoque licet assidue militari sese disciplina exercent, neque id viri modo, sed foeminæ quoque, statis diebus, ne ad bellum sint, quum exigat usus, inhabiles, non temere capessunt tamen, nisi quo aut suos fines tueantur, aut amicorum terris infusos hostes propulsent, aut populum quempiam tyrannide pressum miserati (quod humanitatis gratia faciunt) suis viribus tyranni jugo & servitute liberent. Quanquam auxilium gratificantur amicis, non semper quidem quo se defendant, sed interdum quoque illatas retaliant atque ulciscantur injurias. Verum id ita demum faciunt, si re adhuc integra consulantur ipsi, & pro-

bata causa, repetitis ac non redditis rebus, belli autores inferendi sint: quod non tunc solum decernunt, quoties hostili incurfu abacta est præda, verum tum quoque multo infestius, quum eorum negotiatores usquam gentium, vel iniquarum prætextu legum, vel sinistra derivatione bonarum, injustam subeunt, justitiæ colore, calumniam. Nec alia fuit ejus origo belli, quod pro Nephelogetis (1) adversus Alaopolitas, (2) paulo ante nostram memoriam, Utopienses gessere, quam apud Alaopolitas Nephelogetarum mercatoribus illata prætextu juris (ut visum est ipsis) injuria. Certe, sive illud jus, sive ea injuria fuit, bello tam atroci est vindicata, quum ad proprias utriusque partis vires odiaque, circumjectarum etiam gentium studia atque opes adjungerentur, ut florentissimis populorum aliis concussis, aliis vehementer afflictis, orientia ex malis mala, Alaopolitarum servitus demum ac deditio finierit, qua in Nephelogetarum (neque enim sibi certabant Utopienses) potestatem concessere, gentis, florentibus Alaopolitarum rebus, haudquaquam cum illis conferendæ. Tam acriter Utopienses amicorum, etiam in pecu-

(1) *Nephelogetæ*, viles, obscuro.

(2) *Aloopolita*, vagi, nullius loci Cives.

niis, injuriam persequuntur, suas ipsorum non item; qui sicubi circumscripti bonis excidant, modo corporibus absit vis, hæcenus irascuntur, uti, quoad satisfactio fiat, ejus commercio gentis abstineant. Non quod minoris sibi curæ cives, quam focii sint; sed horum tamen pecuniam intercipi, ægrius quam suam ferunt, propterea quod amicorum negotiatores, quoniam de suo perdunt privato, grave vulnus ex jactura sentiunt. At ipsorum civibus nihil nisi de publico perit, præterea quod abundabat domi, ac veluti supererat, alioqui non emittendum foras: quo fit, uti intertrimentum citra cujusquam sensum accidat. Quocirca nimis crudele censent id damnum multorum ulcisci mortibus, cujus damni incommodum nemo ipsorum, aut vita, aut victu persentiscat. Cæterum si quis suorum usquam per injuriam debilitetur aut occidat, sive id publico factum consilio, sive privato sit, per legatos re comperta, nisi deditis noxiis placari non possunt, quin illico bellum denuntient. Noxæ deditos, aut morte, aut servitio puniunt. Cruentæ victoriæ non piget modo eos sed pudet quoque, reputantes inscitiam esse quamlibet preciosas merces nimio emisse. Arte doloque victos & oppressos hostes

impendio gloriantur, triumphumque ob eam rem publicitus agunt, & velut restrenue gesta trophæum erigunt: tum enim demum viriliter sese jactant, & cum virtute rem gessisse, quoties ita vicerint, quomodo nullum animal, præter hominem, potuit, id est, ingenii viribus. Nam corporis, inquiunt, ursi, leones, apri, lupi, canes, cæteræque belluæ dimicant, quarum ut pleræque nos robore ac ferocia vincunt, ita cunctæ ingenio & ratione superantur. Hoc unum illi in bello spectant, uti id obtineant, quod si fuissent ante consecuti, bellum non fuerant illaturi; aut si id res vetet, tam severam ab his vindictam expetunt, quibus factum imputant, ut idem aufuros in posterum terror absterreat. Hos propositi sui scopos destinant, quos mature petunt; at ita tamen, uti prior vitandi periculi cura, quam laudis aut famæ consequendæ sit. Itaque protinus indicto bello, schedulas ipsorum publico signo roboratas, locis maxime conspicuis hosticæ terræ, clam uno tempore multas appendi procurant, quibus ingentia pollicentur præmia, si quis principem adversarium sustulerit; deinde minora, quanquam illa quoque egregia, decernunt pro singulis eorum capitibus, quorum nomina in iisdem literis proscribunt: hi sunt, quos

secundum principem ipsum, autores in-
adversus se consilii ducunt. Quicquid per-
cussori præfinit, hoc geminant ei, qui
vivum e proscriptis aliquem ad se perdu-
xerit: quin ipsos quoque proscriptos, præ-
miis iisdem, addita etiam impunitate, con-
tra socios invitant. Itaque fit celeriter, ut
& cæteros mortales suspectos habeant, &
sibi invicem ipsi neque fidentes satis, ne-
que fidi sint, maximoque in metu & non
minore periculo versentur. Nam sæpenu-
mero constat evenisse, uti bona pars eo-
rum, & princeps in primis ipse, ab his pro-
derentur, in quibus maximam spem reposue-
runt; tam facile quodvis in facinus impel-
lunt munera, quibus illi nullum exhibent
modum. Sed memores in quantum discrimen
hortantur, operam dant, uti periculi
magnitudo beneficiorum mole compense-
tur: eoque non immensam modo auri vim,
sed prædia quoque magni redditus in locis
apud amicos tutissimis propria ac perpe-
tua pollicitantur, & summa cum fide præ-
stant. Hunc licitandi mercandique hostis
morem, apud alios improbatum, velut
animi degeneris crudele facinus, illi mag-
næ sibi laudi ducunt, tanquam pruden-
tes, qui maximis hoc pacto bellis, sine
ullo prorsus prælio, defungantur, huma-
nique ac misericordes etiam, qui pauco-

rum nece noxiorum, numerosas innocentium vitas redimant, qui pugnando fuerint occubaturi, partim e suis, partim ex hostibus, quorum turbam vulgusque non minus ferme quam suos miserantur, gnari non sua sponte eos bellum capeffere, sed principum ad id furis agi. Si res hoc pacto non procedat, dissidiorum femina jaciunt aluntque, fratre principis, aut aliquo e nobilibus, in spem potiundi regni perducunt. Si factiones internæ languerint, finitimas hostibus gentes excitant, committuntque, eruto vetusto quopiam titulo, quales nunquam regibus desunt; suas ad bellum opes polliciti, pecuniam affluenter suggerunt, cives parcissime, quos tam unice habent charos; tantique sese mutuo faciunt, ut neminem sint e suis cum adverso principe libenter commutaturi. At aurum argentumque, quoniam unum hunc in usum omne servant, haud gravatim erogant; utpote non minus commode victuri, etiamsi universum impenderent. Quin, præter domesticas divitias, est illis foris quoque infinitus thesaurus, quo plurimæ gentes, uti ante dixi, in ipsorum ære sunt: ita milites undique conductos ad bellum mittunt, præsertim ex Zapoletis (1).

(1) Qui vitæ suæ quamdam auctioræm faciunt

Hic populus quingentis passuum millibus ab Utopia distat, orientem solem versus, horridus, agrestis, ferox, sylvas montesque asperos, quibus sunt innutriti, præferunt. Dura gens æstus, frigoris & laboris patiens, deliciarum expers omnium, neque agriculturæ studens, & cum ædificiorum, tum vestitûs indiligens, pecorum duntaxat curam habent. Magna ex parte venatu & raptu vivunt, ad solum bellum nati, cujus gerendi facultatem studiose quærunt, repertam cupide amplectuntur, & magno numero egressi, cuivis requirenti milites vili semet offerunt (1). Hanc unam vitæ artem noverunt, qua mors quæritur. Sub quibus merent, acriter pro his & incorrupta fide dimicant: verum in nullum certum diem sese obstringunt, sed ea lege in partes veniunt, ut posteriore die vel ab hostibus, oblato majore stipendio, sint statuti, iidem perendie rursus invitati plusculo remigrant. Rarum oritur bellum in quo non bona pars illorum in utroque sint exercitu: itaque accidit quotidie, ut sanguinis necessitudine conjuncti, & qui iisdem in partibus conducti, familiarissime semet invicem utebantur, paulo post in contrarias

(1) Sic Helvetii.

distracti copias, hostiliter concurrant, & infestis animis, obliti generis, immemores amicitiae, mutuo sese confodiant, nulla alia causa in mutuum incitati perniciem, quam quod a diversis principibus exigua pecuniola conducti: cujus tam exactam habent rationem, ut ad diurnum stipendium, unius accessione assis, facile ad commutandas partes impellantur. Ita celeriter imbibent avaritiam, quae tamen nulli est eis usui; nam quae sanguine quaerunt, protinus per luxum, & eum tamen miserum, consumunt. Hic populus Utopiensibus adversus quosvis mortales militat, quod tanti ab his eorum conducatur opera, quantum nusquam alibi. Utopienses siquidem ut bonos quaerunt, quibus utantur, ita hos quoque homines pessimos, quibus abutantur: quos, quum usus postulat, magnis impulsos pollicitationibus, maximis obiciunt periculis, unde plerumque magna pars nunquam ad exigenda promissa revertitur. Superstitibus, quae sunt polliciti, bona fide persolvunt, quo ad similes ausus incendantur; neque enim pensi quicquam habent, quam multos ex eis perdunt, rati de genere humano maximam merituros gratiam se, si tota illa colluvie populi tam tetri ac nefarii orbem terrarum purgare possent. Secundum hos, eo-

H

rum copiis utuntur, pro quibus arma capiunt; deinde auxiliaribus cæterorum amicorum turmis, postremo suos cives adjungunt, & quibus aliquem virtutis probatæ virum totius exercitus summæ præficiunt. Huic duos ita substituunt, uti eo incolumi, ambo privati sint, capto aut interempto, alter e duobus velut hereditate succedat, eique ex eventu tertius; ne, ut sunt bellorum sortes variæ, periclitante duce totus perturbetur exercitus. E quaque civitate delectus exercetur ex his qui sponte nomen profitentur; neque enim invitus quispiam foras in militiam truditur, quod persuasum habeant, si quis sit natura timidior, non ipsum modo nihil facturum strenue, sed metum etiam comitibus incussurum. Cæterum si quod bellum ingruat in patriam, ignavos hujusmodi, modo valeant corpore, in naves mixtos melioribus collocant, aut in mœnibus sparsim disponunt, unde non sit refugiendi locus: ita suorum pudor, hostis in manibus, atque adempta fugæ spes, timorem obruunt, & sæpe extrema necessitas in virtutem vertitur. At sicuti ad extremum bellum ex ipsis nemo protrahitur nolens, ita fœminas volentes in militiam comitari maritos, adeo non prohibent, ut exhortentur etiam & laudibus

incitent. Profectas cum suo quamque viro pariter in acie constituunt; tum sui quemque liberi, affines, cognati circumstant, ut hi de proximo sint mutuo sibi subsidio, quos maxime ad ferendas invicem suppetias natura stimulat. In maximo probro est conjunx absque conjugè redux, aut amisso parente reversus filius: quo fit, uti, si ad ipsorum manus ventum sit, modo persistant hostes, longo & lugubri prælio ad internecionem usque decernatur. Nempe, ut omnibus curant modis ne ipsis dimicare necesse sit, modo bello possint vicaria conductitorum manu defungi, ita quum vitari non potest quin ipsi ineant pugnam, tam intrepide capeffunt, quam, quoad licuit, prudenter detrectabant; nec tam primo ferociunt impetu, quam mora sensim & duratione invalescunt, tam obfirmatis animis, ut interimi citius quam averti queant. Quippe victûs illa securitas, quæ cuique domi est, ademptaque de posteris anxia cogitandi cura, (nam hæc sollicitudo generosos ubique spiritus frangit) sublimem & vinci dedignantem facit; ad hæc militaris disciplinæ peritia fiduciam præbet; postremo rectæ opiniones (quibus & doctrina & bonis reipublicæ institutis imbuti a pueris sunt) virtutem addunt, qua neque tam vilem habent vitam,

H 2

ut temere prodigant, neque tam improbe
 charam, ut, quum honestas ponendam
 suadeat, avare turpiterque retineant. Dum
 ubique pugna maxime fervet, lectissimi
 juvenes conjurati devotique, ducem sibi
 deponunt adversum. Hunc aperte inva-
 dunt, hunc ex insidiis adoriuntur, idem
 eminus, idem cominus petitur; longoque
 ac perpetuo cuneo, summissis assidue in
 fatigantium locum recentibus, oppugna-
 tur: raroque accidit (ni sibi fugam profi-
 ciat) ut non intereat, aut vivus in hos-
 tium potestatem veniat. Si ab ipsis victo-
 ria sit, haudquaquam cæde grassantur, fu-
 gatos enim comprehendunt, quam occi-
 dunt libentius; neque unquam ita perse-
 quuntur fugientes, ut non unam interim
 sub signis instructam aciem retineant, adeo
 ut, nisi, cæteris superati partibus, postre-
 ma acie sua victoriam adepti sint, elabi
 potius hostes universos sinant, quam in-
 sequi fugientes, perturbatis suorum ordi-
 nibus, insuescant: memores sibimet haud
 semel usu venisse, ut mole totius exerci-
 tus victa profligataque, quum hostes vic-
 toria gestientes, hac atque illac abeuntes,
 persequerentur, pauci ipsorum in subsi-
 diis collocati, ad occasiones intenti, dis-
 persos ac palantes illos, & præsumpta
 securitate negligentes, derepente adorti,

totius eventum prælii mutaverint, extor-
taque e manibus tam certa & indubitata
victoria, victi victores invicem vicerint.
Haud facile dictu est, astutiores in stru-
endis insidiis, an cautiores ad vitandas
sient. Fugam parare credas, quum nihil
minus in animo habent: contra quum id
consilii capiunt, nihil minus cogitare pu-
tes. Nam si nimium sese sentiunt aut nu-
mero, aut loco premi, tunc aut noctu,
agmine silente, castra movent, aut aliquo
stratagemate eludunt; aut interdiu ita sen-
sim sese referunt, tali servato ordine, ut
non minus periculi sit cedentes quam ins-
tantes adoriri. Castra diligentissime com-
muniunt fossa præalta lataque, terra quæ
egeritur introrsum rejecta; nec in eam rem
opera mediastinorum utuntur, ipsorum
manibus militum res agitur, totusque exer-
citus in opere est, exceptis qui pro vallo
in armis ad subitos casus excubant: itaque
tam multis adnitentibus, magna multum-
que amplexa loci munimenta omni fide
citius perficiunt. Armis utuntur ad exci-
piendos ictus firmis, nec ad motum ges-
tumve quemlibet ineptis, adeo ut ne na-
tando quidem molesta sentiant; nam ar-
mati natate inter militaris disciplinæ rudi-
menta consuescunt. Tela sunt eminus sa-
gittæ, quas acerrime simul & certissime

H 3

jaculantur, non pedites modo, sed ex equis etiam: cominus vero non gladii, sed secures, vel acie letales, vel pondere, seu cæsım, seu punctım feriant. Machinas excogitant solertissime, factas accuratissime celant, ne ante proditæ quam res postulet, ludibrio magis quam usui sint; in quibus fabricandis hoc in primis respiciunt, uti vectu faciles & habiles circumactu sint. Initas cum hostibus inducias tam sancte observant, ut ne lacessiti quidem violent. Hostilem terram non depopulantur, neque segetes exurunt: imo ne hominum equorumve pedibus conterantur, quantum fieri potest, provident, rati in ipsorum usus crescere. Inermem neminem lædunt, nisi idem speculator sit. Deditas urbes tuentur, at nec expugnatas diripiunt, sed per quos deditio est impedita, eos enecant, cæteris defensoribus in servitutem addictis; imbellem turbam omnem relinquunt intactam. Si quos deditionem suasisse compererint, his e damnatorum bonis aliquam partem impartiant, reliqua sectione auxiliares donant; nam ipsorum nemo quicquam de præda capit. Cæterum confecto bello, non amicis impensas in quos insumpsere, sed victis imputant, exiguntque eo nominæ partim pecuniam quam in similes bel-

lorum usus reservant, partim prædia, quæ sint ipsis apud eos perpetua non exigui census. Hujusmodi redditus nunc apud multas gentes habent, qui variis ex causis paulatim nati, supra septingenta ducatorum millia in singulos annos excrevere: in quos e suis civibus aliquos emittunt, Quæstorum nomine, qui magnifice vivant, personamque magnatum illic præ se ferant. At multum tamen superest, quod inferatur ærario, nisi malint eidem genti credere, quod sæpe tantisper faciunt, quoad uti necesse sit; vixque accidit unquam, ut totam reposcant. Ex his prædiis partem assignant illis, qui ipsorum hortatu tale discrimen adeunt, quale ante monstravi. Si quis Princeps, armis adversus eos sumptis, eorum ditionem paret invadere, magnis illico viribus extra suos fines occurrunt; nam neque temere in suis terris bellum gerunt, neque ulla necessitas tanta est, ut eos cogat aliena auxilia in insulam suam admittere.

DE RELIGIONIBUS
UTOPIENSIVM.

RELIGIONES sunt non per insulam modo, verum singulas etiam urbes, variæ: aliis solem, lunam aliis, aliis aliud errant.

H 4

tium syderum Dei vice venerantibus. Sunt quibus homo quispiam, cujus olim aut virtus aut gloria enituit, non pro Deo tantum, sed pro summo etiam Deo, suspicitur. At multo maxima pars, eademque longe prudentior, nihil horum, sed unum quoddam numen putant, incognitum, æternum, immensum, inexplicabile, quod supra mentis humanæ captum sit, per mundum hunc universum, virtute, non mole diffusum: hunc parentem vocant, originem, auctus, progressus, vices, finesque rerum omnium huic acceptos uni referunt, nec divinos honores alii præterea ulli applicant. Quin cæteris quoque omnibus, quanquam diversa credentibus, hoc tamen cum istis convenit, quod esse quidem unum censent summum, cui & universitatis opificium & providentia debeatur, eumque communiter omnes patria lingua *Mythram* (1) appellant. Sed eo differunt, quod idem alius apud alios habetur, autumante quoque, quicquid id sit quod ipse summum ducit, eandem illam prorsus esse naturam, cujus unius numini ac majestati, rerum omnium summa, omnium consensu gentium, tribuitur. Cæterum paulatim omnes ab ea superstitionum varie-

(1) Solis nomen apud Persas.

tate desciscunt, atque in unam illam coalescunt religionem, quæ reliquas ratione videtur antecellere; neque dubium est, quin cæteræ jampridem evanuissent, nisi quicquid improsperum cuiquam inter mutandæ religionis consilia fors objecisset, non id accidisse casu, sed cœlitus immissum interpretaretur timor, tanquam numine, cujus relinquebatur cultus, impium contra se propositum vindicante. At posteaquam acceperunt a nobis Christi nomen, doctrinam, mores, miracula, nec minus mirandam tot martyrum constantiam, quorum sponte fusus sanguis tam numerosas gentes in suam sectam longe lateque traduxit, non credas quam pronis in eam affectibus etiam ipsi concesserint; sive hoc secretius inspirante Deo; sive quod eadem ei visa est hæresi proxima, quæ est apud ipsos potissima: quanquam hoc quoque fuisse non paulum momenti crediderim, quod Christo communem suorum victum audierant placuisse, & apud germanissimos Christianorum conventus adhuc in usu esse. Certe quoquo id momento accidit, haud pauci nostram in religionem coierunt, lymphaque sacra sunt abluti. Verum quoniam in nobis quatuor (totidem enim duntaxat supereramus, nam duo fati concesserant) nemo, id quod doleo, sacerdos erat, cæ-

teris initiati, ea tamen adhuc sacramenta desiderant, quæ apud nos non nisi sacerdotes conferunt: intelligunt tamen, optantque ita ut nihil vehementius. Quin hoc quoque sedulo jam inter se disputant, an sine Christiani Pontificis missu quisquam e suo numero delectus sacerdotii consequatur characterem; & electuri sane videbantur, verum quum ego discederem, nondum elegerant. Quin hi quoque religioni Christianæ qui non assentiunt, neminem tamen absterrent, nullum oppugnant imbutum: nisi quod unus e nostro cœtu me præsentate coercitus est. Is quum recens ablutus, nobis contra suadentibus, de Christi cultu publice, majore studio, quam prudentia, differeret, usque adeo cœpit incallescere, ut jam non nostra modo sacra cæteris anteferet, sed reliqua protinus universa damnaret, profana ipsa, cultores impios ac sacrilegos, æterno plectendos igni vociferaretur. Talia diu concionantem comprehendunt, ac reum non spretæ religionis, sed excitati in populo tumultus, agunt peraguntque, damnatum exilio mulctant: siquidem hoc inter antiquissima instituta numerant, ne sua cuiquam religio fraudi sit. Utopus enim jam inde ab initio, quum accepisset incolas ante suum adventum de religionibus inter

se assidue dimicasse, atque animadvertisset eam rem, quod in commune dissidentes, singulæ pro patria sectæ pugnant, occasionem præstitisse sibi vincendarum omnium, adeptus victoriam, in primis sanxit, uti, quam cuique religionem libeat, sequi liceat; ut vero alios quoque in suam traducat, hætenus nitipossit, uti placide ac modeste suam rationibus astruat, non ut acerbe cæteras destruat; si suadendo non persuadeat, neque vim ullam adhibeat, & conviciis temperet: petulantius hac de re contententem exilio aut servitute mulctant. Hæc Utopus instituit, non respectu pacis modo, quam assiduo certamine atque inexpiabili odio funditus vidit everti, sed quod arbitratus est, uti sic decerneretur, ipsius etiam religionis interesse, de qua nihil est ausus temere definire, velut incertum habens, an varium ac multiplicem expetens cultum Deus, aliud inspiret alii. Certe vi ac minis exigere, ut, quod tu verum credis, idem omnibus videatur, hoc vero & insolens & ineptum censuit: tum si maxime una vera sit, cæteræ omnes vanæ, facile tamen prævidit (modo cum ratione ac modestia res agatur) futurum denique ut ipsa per se veri vis emergat aliquando atque emineat; sin armis & tu-

multu certetur, ut sunt pessimi quique maxime pervicaces, optimam ac sanctissimam religionem ob vanissimas inter se superstitiones, ut segetes inter spinas ac frutices, obrutum iri. Itaque hanc totam rem in medio posuit, & quid credendum putaret, liberum cuique reliquit: nisi quod sancte aut severe vetuit, ne quis usque adeo ab humanæ naturæ dignitate degeneret, ut animas quoque interire cum corpore, aut mundum temere ferri, sublata providentia, putet. Atque ideo post hanc vitam supplicia vitiis decreta, virtuti præmia constituta credunt; contra sentientem, ne in hominum quidem ducunt numero, ut qui sublimem animæ suæ naturam ad pecuini corpusculi vilitatem dejecerit, tantum abest ut inter cives ponant, quorum instituta moresque (si per metum liceat) omnes floccifaturus sit. Cui enim dubium esse potest, quin is publicas patriæ leges, aut arte clam eludere, aut vi nitatur infringere, dum suæ privatim cupiditati serviat, cui nullus ultra leges metus, nihil ultra corpus spei superest amplius? Quamobrem sic animato nullus communicatur honos, nullus magistratus committitur, nulli publico muneri præficitur: ita passim velut inertis ac jacentis naturæ despicitur. Cæ-

terum nullo afficiunt supplicio, quod persuasum habeant, nulli hoc in manu esse, ut quicquid libet sentiat; sed nec minis adigunt ullis animum ut dissimulet suum, nec fucos admittunt & mendacia quæ velut proxima fraudi, mirum quam habent invisa. Verum, ne pro sua disputet sententia, prohibent, atque id duntaxat apud vulgus. Nam alioquin apud sacerdotes gravesque viros seorsum, non sinunt modo, sed hortantur quoque, confisi fore, ut ea tandem vesania rationi cedat. Sunt & alii, nec hi sane pauci, nempe improhibiti, veluti neque ratione penitus pro se carentes, neque mali, qui vitio longe diverso, brutorum quoque æternas esse animas opinantur; at nostris tamen neque dignitate comparandas, neque ad æquam natas felicitatem. Hominum enim cuncti fere, tam immensam fore beatitudinem, pro certo atque explorato habent, ut morbum lamententur omnium, mortem vero nullius, nisi quem vident anxie e vita invitumque divelli. Nempe hoc pro pessimo habent augurio, tanquam anima exspes ac male conscia, occulto quopiam imminentis pœnæ præfagio, reformidet exitum. Ad hoc, haudquaquam gratum Deo ejus putant adventum fore, qui quum sit accersitus, non accurrit libens, sed invitus ac detrec-

tans pertrahitur. Hoc igitur mortis genus qui intuentur, horrent. Itaque defunctos mœsti ac silentes efferunt, precatique propitium manibus Deum, uti eorum clementer infirmitatibus ignoscat, terra cadaver obruunt. Contra quicumque alacriter ac pleni bona spe decesserint, hos nemo luget, sed cantu prosequuti funus, animas Deo magno commendantes affectu, corpora tandem reverenter magis quam dolenter concremant, columnamque loco insculptis defuncti titulis erigunt; domum reversi, mores actaque ejus recensent, nec ulla vitæ pars aut sæpius aut libentius, quam lætus tractatur interitus. Hanc probitatis memoriæ & vivis efficacissima rentur incitamenta virtutum, & gratissimum defunctis cultum putant, quos interesse quoque de se sermonibus opinantur, quanquam (ut est hebes mortaliū acies) invisibiles. Nam neque felicium forti conveniat, libertate carere migrandi quo velint, & ingratorum fuerit prorsus abjecisse desiderium amicos invisendi suos, quibus eos dum viverent, mutuus amor charitatisque devinxerat: quam bonis viris, ut cætera bona, auctam post fata potius, quam imminutam conjectant. Mortuos ergo verari inter viventes credunt, dictorum factorumque spectatores, eoque res agendas

fidentius aggrediuntur, talibus velut freti præsidibus, & ab inhonesto secreto deterret eos credita majorum præsentia. Auguria, cæterasque superstitionis vanæ divinationes, quarum apud alias gentes magna est observatio, negligunt prorsus atque irrident. Miracula vero, quæ nullo naturæ proveniunt adminiculo, velut præsentis opera testesque numinis venerantur: qualia & ibi frequenter extare ferunt, & magnis interdum ac dubiis in rebus publica supplicatione, certa cum fiducia, procurant, impetrantque. Gratum Deo cultum putant naturæ contemplationem, laudemque ab ea. Sunt tamen, hique haud sane pauci, qui religione ducti, literas negligunt, nulli rerum cognitioni student, neque otio prorsus ulli vacant, negotiis tantum, bonisque cæteris officiis, statuunt futuram post fata felicitatem promereri. Itaque alii ægrotis inserviunt, alii vias reficiunt, purgant fossas, pontes reparant, cespites, arenam, lapides effodiunt, arbores demoliuntur ac dissecant, bigisque ligna, fruges, item alia in urbes important; nec in publicum modo, sed privatim quoque ministros ac plus quam servos agunt. Nam quicquid usquam operis est asperum, difficile, fordidum, a quo plerisque labor, fastidium, desperatio deterreat,

hoc illi sibi totum libentes hilaresque defumunt, cæteris otium procurant, ipsi perpetuo in opere ac labore versantur; nec imputant tamen, nec aliorum fugilant vitam, nec suam efferunt. Hi quo magis sese servos exhibent, eo majore apud omnes in honore sunt. Eorum tamen hæreses duæ sunt: altera cœlibum, qui non venere modo in totum abstinent, sed carni-um esu quoque; quidam animalium etiam omnium, rejectisque penitus tanquam noxiis vitæ præsentis voluptatibus, futuræ duntaxat per vigiliis ac sudores inhiant, ejus propediem obtinendæ spe alacres interim vegetique: altera laboris haud minus appetens, conjugium præfert, ut cujus nec aspernantur solatium, & opus naturæ debere se & patriæ liberos putant. Nullam voluptatem refugiunt, quæ nihil eos ab labore demoretur. Carnes quadrupedum vel eo nomine diligunt, quod tali cibo se validiores ad opus quodque censeant. Hos Utopiani prudentiores, at illos sanctiores reputant. Quos quod cœlibatum anteferunt matrimonio, asperamque vitam placidæ anteponunt, si rationibus niterentur, irriderent; nunc vero quum se fateantur religione duci, suspiciunt ac reverentur. Nihil enim sollicitius observant, quam ne temere quicquam ulla de religione pro-

nuncient. Hujusmodi ergo sunt, quos illi peculiari nomine, sua lingua *Buthrescas* vocant, quod verbum latine *religiosos* licet interpretari. Sacerdotes habent eximia sanctitate, eoque admodum paucos; neque enim plus quam tredecim in singulis habent urbibus, pari templorum numero, nisi quum itur ad bellum. Tunc enim septem ex illis cum exercitu profectis, totidem sufficiuntur interim; sed illi reversi, suum quisque locum recuperat, qui supersunt. Hi, quoad decedentibus illis ordine succedant, comites interea sunt Pontificis; nam unus reliquis præficitur. Eliguntur a populo, idque cæterorum ritu magistratum, occultis, ad studia vitanda, suffragiis: electi a suo collegio consecrantur. Hi rebus divinis præsent, religiones curant, ac morum veluti censores sunt, magnoque pudori ducitur, ab his quemquam tanquam vitæ parum probatæ accersi, compellarive. Cæterum, ut hortari atque admonere illorum est, ita coercere atque in facinorosos animadvertere, principis atque aliorum est Magistratum, nisi quod sacris interdicit, quos improbe malos comperiunt; nec ullum fere supplicium est quod horreant magis. Nam & summa percelluntur infamia, & occulto religionis metu lacerantur, ne corporibus quidem

diu futuris in tuto : quippe ni properam pœnitentiam sacerdotibus approbent, comprehensi impietatis pœnam Senatui persolvunt. Pueritia juvenusque ab illis eruditur, nec prior literarum cura, quam morum ac virtutis habetur; namque summam adhibent industriam, ut bonas protinus opiniones, & conservandæ ipsorum reipublicæ utiles, teneris adhuc & sequacibus puerorum animis instillent: quæ ubi pueris penitus infederint, viros per totam vitam comitantur, magnamque ad tuendum publicæ rei statum (qui non nisi vitii dilabitur, quæ ex perversis nascuntur opinionibus) afferunt utilitatem. Sacerdotibus, ni fœminæ sint (nam neque ille sexus excluditur, sed rarius, & non nisi vidua natuque grandis eligitur), uxores sunt popularium selectissimæ; neque enim ulli apud Utopienses magistratui major habetur honos, usque adeo ut si quid etiam flagitii admiserint, nulli publico iudicio subsint, Deo tantum ac sibi relinquuntur. Neque enim fas putant, illum, quantumvis scelestum, mortali manu contingere, qui Deo tam singulari modo velut anathema dedicatus est: qui mos illis eo facilius est observatu, quod sacerdotes & tam pauci, & tanta cum cura deliguntur. Nam neque temere accidit, ut qui ex bo-

nis optimus ad tantam dignitatem, solius respectu virtutis, evehitur, in corruptellam & vitium degeneret; & si jam maxime contingeret, ut & mortalium natura mutabilis, tamen qua sunt paucitate, nec ulla præter honorem potestate præditi, ad publicam certe perniciem nihil magni ab his momenti pertimescendum sit. Quos ideo tam raros atque infrequentes habent, ne dignitas ordinis, quem nunc tanta veneratione prosequuntur, communicato cum multis honore, vilesceret, præsertim quum difficile putent frequentes invenire tam bonos, ut ei sint dignitati pares, ad quam gerendam non sufficit mediocribus esse virtutibus. Nec eorum æstimatio apud suos magis, quam apud exteras etiam gentes habetur; quod inde facile patet unde etiam natum puto. Nempe decernentibus prælio copiis, seorsum illi non admodum procul considunt in genibus sacras induiti vestes, tentis ad cælum palmis, primum omnium pacem, proxime suis victoriam, sed neutri cruentam parti, comprecantur. Vincentibus suis decurrunt in aciem, sævientisque in profligatos inhibent: vidisse tantum atque appellasse præsentem ad vitam fati, disfluentium contactus vestium, reliquas quoque fortunas ab omni bellorum injuria defendit. Qua ex re apud omnes undique:

gentes, tanta illis veneratio, tantum veræ majestatis accessit, ut sæpe ab hostibus non minus salutis ad cives reportarint, quam ab ipsis ad hostes attulissent. Siquidem aliquando constat, inclinata suorum acie, desperatis rebus, quum ipsi in fugam verterentur, hostes in cædem ac prædam ruerent, interventu sacerdotum interpellatam stragem, ac diremptis invicem copiis, pacem æquis conditionibus esse compositam atque constitutam. Neque enim unquam fuit ulla gens tam fera, crudelis, ac barbara, apud quos ipsorum corpus non sacrosanctum atque inviolabile sit habitum. Festos celebrant, initialem atque ultimum cujusque mensis diem, & anni item, quem in menses partiuntur, circuitu lunæ finitos, ut solis ambitus annum circinat (1). Primos quoque dies *Cynemernos*, postremos ipsorum lingua *Trapemernos* appellant: quæ vocabula perinde sonant, ac si *primifesti* & *finifesti* vocentur. Delubra visuntur egregia, utpote non operosa modo, sed quod erat in tanta ipsorum paucitate necessarium, immensi etiam populi capacia. Sunt tamen omnia subobscura, nec id ædificandi inciticia factum, sed consilio sacerdotum fe-

(1) In orbem circumducit.

runt, quod immodicam lucem cogitationes dispergere, parcioꝛe ac velut dubia colligi animos, & intendi religionem putant. Quæ quoniam non est ibi apud omnes eadem, & univẽsæ tamen ejus formæ, quanquam variæ ac multiplices, in divinæ naturæ cultum, velut in unum finem diversa via commigrant, idcirco nihil in templis visitur auditurve, quod non quadrare ad cunctas in commune videatur. Si quod proprium sit cujusquam sectæ sacrum, id intra domesticos quisque parietes curat. Publica tali peragunt ordine, qui nulli prorsus ex privatis deroget. Itaque nulla deorum effigies in templo conspicitur, quo liberum cuique sit, qua forma Deum velit, e sua religione concipere: nullum peculiare Dei nomen invocant, sed Mythræ duntaxat, quo vocabulo cuncti in unam divinæ majestatis naturam, quæcunque sit illa, conspirant: nullæ concipiuntur preces, quas non pronunciare quisvis inoffensa sua secta possit. Ad templum ergo in finifestis diebus vespere conveniunt, adhuc jejuni, acturi Deo de anno menseve, cujus id festum postremus dies est, prospere acto, gratias: postero die, (nam is primifestus est) mane ad templa confluitur, ut insequentis anni mensive, quem ab illo auspicatorum festo sint,

faustum felicemque successum comprecantur. At in finifestis, antea quam templum petunt, uxores domi ad virorum pedes, liberi ad parentum provoluti, peccasse fatentur sese, aut admissio aliquo, aut officio indiligenter obito, veniamque errati precantur: ita si qua se nubecula domesticae similitudinis offuderat, tali satisfactione discutitur, uti animo puro ac sereno sacrificiis intersint. Nam interesse turbido, religio est: eoque odii iræve in quenquam sibi conscii, nisi reconciliati ac defecatis affectibus, ad sacrificia non ingerunt sese, vindictæ sceleris, magnæque metu. Eo quum veniunt, viri in dextram delubri partem, foeminae seorsum in sinistram comitant: tum ita se collocant, ut cuiusque domus masculi ante patrem familias consideant, foeminarum materfamilias agmen claudat. Ita prospicitur, uti omnes omnium gestus foris ab his observentur, quorum autoritate domi ac disciplina reguntur: quin hoc quoque sedulo cavent, uti junior ibi passim cum seniore copuletur, ne pueri, pueris crediti, id temporis puerilibus transigant ineptiis, in quo deberent maxime religiosum erga superos metum, maximum ac prope unicum virtutibus incitamentum, concipere. Nullum animal in sacrificiis mactant, nec sanguine

rentur ac cædibus divinam gaudere clementiam, qui vitam animantibus ideo est elargitus, ut viverent. Thus incendunt, & alia item odoramenta; ad hæc cereos numerosos præferunt, non quod hæc nesciant nihil ad divinam conferre naturam, quippe ut nec ipsas hominum preces, sed & innoxium colendi genus placet, & his odoribus luminibusque, ac cæteris etiam ceremoniis, nescio quomodo sese sentiunt homines erigi, atque in Dei cultum animo alacriore consurgere. Candidis in templo vestibus amicitur populus, sacerdos versicolores induitur, & opere & forma mirabiles, materia non perinde pretiosa: neque enim auro intextæ, aut raris coagmentatæ lapidibus, sed diversis avium plumis tam scite, tantoque artificio laboratæ sunt, ut operis pretium nullius æstimationo materiæ fuerit æquatura. Ad hoc in illis volucrum pennis plumisque, & certis earum ordinibus, quibus in sacerdotis veste discriminantur, arcana quædam dicunt contineri mysteria, quorum interpretatione cognita, (quæ per sacrificos diligenter traditur) divinorum in se beneficiorum, suæque vicissim pietatis in Deum, ac mutui quoque inter se officii admonentur. Quum primum sacerdos ita ornatus ex adyto sese offert, cuncti proti-

nus in terram venerabundi procumbunt, tam alto ab omni parte silentio, ut ipsa rei facies terrorem quemdam velut præsentis cuiuspiam numinis incutiat. Tellure paulum morati, dato ab sacerdote signo, erigunt sese: tum laudes Deo canunt, quas musicis instrumentis interstingunt, aliis magna ex parte formis, quam quæ nostro visuntur orbe. Ex illis pleraque, sicuti quæ nobis in usu sunt multum suavitate vincunt, ita quædam nostris ne conferenda quidem sint. Verum una in re haud dubie longo nos intervallo præcellunt, quod omnis eorum musica, sive quæ personatur organis, sive quam voce modulantur humana, ita naturales affectus imitatur & exprimit, ita sonus accommodatur ad rem, seu deprecantis oratio sit, seu læta, placabilis, turbida, lugubris, irata; ita rei sensum quemdam melodiæ forma repræsentat, ut animos auditorum mirum in modum afficiat, penetret, incendat. Solemnes ad ultimum conceptis verbis preces, sacerdos populusque percensent, ita compositas, ut quæ simul cuncti recitant, privatim quisque ad semet referat. * IN his Deum & creationis, & gubernationis, & cæterorum præterea bo-

* *Digna notari Preccatio,*

norum,

norum omnium, quilibet recognoscit auctorem, tot ob recepta beneficia gratias agit: nominatim vero quod Deo propitio in eam rempublicam inciderit, quæ sit felicissima, eam religionem sortitus sit, quam speret esse verissimam. Qua in re si quid erret, aut si quid alterutra melius, & quod Deus magis approbet, orare se, ejus bonitas efficiat, hoc ut ipse cognoscat: paratum enim sequi se quaquaversus ab eo ducatur. Sin & hæc reipublicæ forma sit optima, & sua religio rectissima, tum uti & ipsi constantiam tribuat, & cæteros mortales omnes ad eadem instituta vivendi, eandem de Deo opinionem perducatur, nisi inscrutabilem ejus voluntatem, etiam sit quod in hac religionum varietate delectet. Denique precatur, ut facili defunctum exitu ad se recipiat, quam cito serove, præfinire quidem non audere se; quanquam, quod inoffensa ejus majestate fiat, multo magis ipsi futurum cordi sit, difficillima morte obita, ad Deum pervadere, quam ab eo diutius prosperrimo vitæ cursu distineri.

Hac prece dicta, rursus in terram proni, pauloque post erecti, discedunt pransum, & quod superest diei, ludis & exercitio militaris disciplinæ percurrunt.

DESCRIPSI vobis quam potui veris-

sime ejus formam Reipublicæ quam ego certe non optimam tantum, sed solam etiam censeo quæ sibi suo jure possit reipublicæ vindicare vocabulum. Siquidem alibi, de publico loquentes ubique commodo, privatum curant: hic, ubi nihil privati est, serio publicum negotium agunt, certe utrobique merito. Nam alibi, quotus quisque est, qui nesciat, nisi quid seorsum prospiciat sibi, quantumvis florente republica, semet tamen fame periturum? eoque necessitas urget, ut sui potius quam populi, id est, aliorum habendam sibi rationem censeat. Contra hic, ubi omnia omnium sunt, nemo dubitat (curetur modo, ut plena sint horrea publica) nihil quicquam privato cuiquam defuturum. Neque enim maligna rerum distributio est, neque inops, neque mendicus ibi quisquam; & quum nemo quicquam habeat, omnes tamen divites sunt. Nam quid ditius esse potest, quam adempta prorsus omni solitudine, læto ac tranquillo animo vivere? non de suo victu trepidum, non uxoris querula flagitatione vexatum, non paupertatem filio metuentem, non de filiæ dote anxium, sed de suo, suorumque omnium, uxoris, filiorum, nepotum, pronepotum, abnepotum, & quam longam posterorum seriem suorum, generosi præ-

sumunt, victu esse, ac felicitate securum? Quid quod nihilo minus his prospicitur, qui nunc impotes olim laboraverunt, quam his qui nunc laborant. Hic aliquis velim cum hac æquitate audeat aliarum justitiam gentium comparare, apud quas dispeream, si ullum prorsus comperio justitiæ æquitatisque vestigium. Nam quæ hæc justitia est, ut nobilis quispiam aut aurifex, aut fœnerator, aut denique alius quisquam eorum, qui aut omnino nihil agunt, aut id quod agunt, ejus generis est, ut non sit reipublicæ magno-
pere necessarium, lautam ac splendidam vitam, vel ex otio, vel supervacuo negotio consequatur, quum interim mediastinus, auriga, faber, agricola, tanto tamque assiduo labore, quem vix jumenta sustineant, tam necessario, ut sine eo ne unum quidem annum possit ulla durare respublica, victum tamen adeo malignum parant, vitam adeo miseram ducunt, ut longe potior videri possit conditio jumentorum, quibus nec tam perpetuus labor, nec victus multo deterior est, & ipsis etiam suavior, nec ullus interim de futuro timor? At hos & labor sterilis atque infructuosus in præsentis stimulat, & inopis recordatio senectutis occidit: quippe quibus parcius est diurna merces, quam

ut eidem possit diei sufficere, tantum abest
 ut excrescat & supersit aliquid, quod quo-
 tidie queat in senectutis usum reponi. An
 non hæc iniqua est & ingrata respublica,
 quæ generosis, ut vocant, & aurificibus,
 & id genus reliquis, aut otiosis, aut tan-
 tum adulatoribus, & inanium voluptatum
 artificibus, tanta munera prodigit; agri-
 colis contra, carbonariis, mediastinis, au-
 rigis & fabris, sine quibus nulla omnino
 respublica esset, nihil benigne prospicit?
 Sed eorum florentis ætatis abusa laboribus,
 annis tandem ac morbo graves, omnium
 rerum indigos, tot vigiliarum immemor,
 tot ac tantorum oblita beneficiorum, mi-
 ferrima morte repensat ingratissima. Quid
 quod ex diurno pauperum demenso, di-
 vites quotidie aliquid, non modo privata
 fraude, sed publicis etiam legibus abra-
 dunt; ita quod ante videbatur injustum,
 optime de republica meritis pessimam re-
 ferre gratiam, hoc isti depravatum etiam
 fecerunt, tum provulgata lege justitiam.
 Itaque omnes has, quæ hodie usquam
 florent, respublicas animo intuenti ac
 versanti mihi, nihil, sic me amet Deus,
 occurrit aliud, quam quædam conspi-
 ratio divitum, de suis commodis rei-
 publicæ nomine tituloque tractantium:
 comminiscunturque & excogitant omnes

modos atque artes, quibus, quæ malis artibus ipsi congefferunt, ea primum ut absque perdendi metu retineant, post hoc ut pauperum omnium opera ac laboribus quam minimo sibi redimant, eisque pro jumentis abutantur. Hæc machinamenta ubi semel divites, publico nomine, hoc est, etiam pauperum, decreverunt observari, jam leges fiunt. At homines deterimi quum inexplebili cupiditate, quæ fuerant omnibus suffectura, ea omnia inter se partiverint, quam longe tamen ab Utopiensium reipublicæ felicitate absunt? è qua cum ipso usu sublata penitus omni aviditate pecuniæ, quanta moles molestiarum recisa, quanta scelerum seges radicitus evulsa est! Quis enim nescit fraudes, furta, rapinas, rixas, tumultus, jurgia, seditiones, cædes, præditiones, veneficia, quotidianis vindicata potius, quam refrenata suppliciis, interempta pecunia commori? Ad hæc metum, solitudinem, curas, labores, vigilias, eodem momento quo pecunia perituras; quin paupertas ipsa, quæ sola pecuniis visa est indigere, pecunia prorsus undique sublata, protinus etiam ipsa decresceret. Id quo fiat illustrius, revolve in animo tecum annum aliquem sterilem atque infœcundum, in quo multa hominum millia fames abstu-

lerit, contendo plane in fine illius penuria, excussis divitum horreis, tantum frugum potuisse reperiri, quantum si fuisset inter eos distributum, quos macies ac tabes absorpsit. Illam cœli solique parcitatem nemo omnino sensisset: tam facile victus parari posset nisi beata illa pecunia, quæ præclare scilicet inventa est, ut aditus ad victum per eam patesceret, sola nobis ad victum viam intercluderet. Sentiant ista, non dubito, etiam divites, nec ignorant quanto potior esset illa conditio nulla re necessaria carere, quam multis abundare superfluis; tam numerosis eripimalis, quam magnis obsideri divitiis. Neque mihi quidem dubitare subit, quin vel sui cujusque commodi ratio, vel Christi Servatoris autoritas (qui neque pro tanta sapientia potuit ignorare quid optimum esset, neque, qua erat bonitate, id consulere, quod non optimum sciret) totum orbem facile in hujus reipublicæ leges jamdudum traxisset, nisi una tantum bellua, omnium princeps parenisque pestium, Superbia, reluctaretur. Hæc non suis commodis prosperitatem, sed ex alienis, metitur incommodis: hæc ne Dea quidem fieri vellet, nullis relictis miseris, quibus imperare atque insultare possit; quorum miseriis præfulgeat ipsius comparata fe-

licitas ; quorum , suis explicatis opibus ,
 angat atque incendat inopiam. Hæc Averni
 serpens mortalium pererrans pectora , ne
 meliorem vitæ capeffant viam , velut re-
 mora retrahit ac remoratur : quæ quoniam
 pressius hominibus infixæ est , quam ut
 facile possit evelli , hanc Reipublicæ for-
 mam , quam omnibus libenter optarim ,
 Utopiensibus saltem contigisse gaudeo , qui
 ea vitæ sunt instituta sequuti , quibus rei-
 publicæ fundamenta jecerunt , non modo
 felicissima , verum etiam , quantum hu-
 mana præfagiri conjectura contigit , æter-
 num duratura. Extirpatis enim domi , cum
 cæteris vitiis , ambitionis & factionum ra-
 dicibus , nihil impendet periculi , ne do-
 mestico dissidio laboretur , quæ res una
 multarum urbium egregie munitas opes
 pessumdedit. At salva domi concordia ,
 & salubribus institutis , non omnium fini-
 timorum invidia principum (quæ sæpius
 id jam olim semper reverberata tentavit)
 concutere illud imperium , aut commo-
 vere queat.

HÆC ubi Raphael recensuit , quanquam
 haud pauca mihi succurrebant , quæ in
 ejus populi moribus legibusque perquam
 absurde videbantur instituta , non solum
 de belli gerendi ratione , & rebus divi-
 nis ac religione , aliisque insuper eorum

institutis, sed in eo quoque ipso maxime, quod maximum totius institutionis fundamentum est, vita scilicet, victuque communi, sine ullo pecuniæ commercio, qua una re funditus evertitur omnis nobilitas, magnificentia, splendor, majestas, vera, ut publica est opinio, decora atque ornamenta reipublicæ; tamen quoniam defesum narrando sciebam, neque mihi satis exploratum erat, posset ne ferre, ut contra suam sententiam sentiretur, præsertim quod recordabar eo nomine quosdam ab illo reprehensos, quasi vererentur, ne non satis putarentur sapere, nisi aliquid invenirent, in quo vellicare aliorum inventa possent: idcirco & illorum institutione, & ipsius oratione laudata, manu apprehendens, intro cœnatum duco, præfatus tamen, aliud nobis tempus iisdem de rebus altius cogitandi atque uberius cum eo conferendi fore, quod utinam aliquando contingeret. Interea, quemadmodum haud possum omnibus assentiri quæ dicta sunt, alioqui ab homine citra controversiam eruditissimo, simul & rerum humanarum peritissimo; ita facile confiteor per multa esse in Utopiensium Republica, quæ in nostris civitatibus optarim verius quam sperarim.

F I N I S.

INDICULUS

AD UTOPIAM.

<i>P</i> RÆLOQUIUM EDITORIS ,	pag. v
Parerga ad Utopiam — <i>Epistola G. Budæi</i> <i>ad Lupsetum</i> ,	1
— <i>P. Ægidii Buslidio</i> ,	10
— <i>J. Paludani Ægidio</i> ,	14
— <i>H. Buslidii, Thomæ Moro</i> ,	17
— <i>D. Erasmi Frobenio</i> ,	22
— <i>Th. Mor. Ægidio</i> ,	24
— <i>Ejusdem iterum Ægidio</i> ,	30
<i>Hexasticon in Utopiam.</i>	34

UTOPIÆ LIBER PRIMUS.

<i>Utopiæ Insulæ inventum & repertor</i> ,	37, 38
<i>Raphaelis Hythlodæi Utopiæ repertoris con-</i> <i>gressus in Anglia, apud Card. Morton</i> ,	47
<i>Disputatio de pœnis furto addictis</i> ,	48
<i>De Latrocinii causis</i> ,	49
<i>Polyleritæ, gens Persidis, quid de furto sta-</i> <i>tuant</i> ,	60, 61

202 INDICULUS AD UTOPIAM.

<i>Prosopopæia politica temporibus Francisci primi accommodata,</i>	71
<i>Achoriorum decreta,</i>	73
<i>Lex Macarensum.</i>	79

LIBER SECUNDUS.

<i>Utopiæ Insulæ descriptio, Instituta politica, &c.</i>	91
<i>De Urbibus, ac nominatim de Amauroto,</i>	96
<i>De Magistratibus,</i>	100
<i>De Artificiis,</i>	102
<i>De Commerciis mutuis,</i>	110
<i>De Peregrinatione Utopiensium,</i>	118
<i>Anemoliorum Gens,</i>	124
<i>De Servis,</i>	150
<i>De Re Militari,</i>	162
<i>De Religionibus Utopiensium.</i>	178

FINIS.

RESTITUENDA, ADDENDA.

P RIMUM in *Præloquio*, quidquid vel contra rerum fidem, vel peritiorum sensus, aut parum Latinè dictum videbitur.

Mox *ibid.* p. 12. l. 11. post hæc: *quæ literalis imbutos non longùm sane morantur*, hanc adde Notam: "LEGITUR in Utopiæ con-
" textu, lib. 1. pag. 73. Achoriorum populi
" Utopiensium insulæ ad *Euronoton* (au Sud-
" Est) oppositi." Sic expressit Nic. Gueude-
" ville": *C'est une Nation située sur le fleuve*
Euronoton, vis-à-vis l'Isle d'Utopie, p. 63.
Edit. d'Amsterdam 1730.

Ibid. pag. 21. l. 13. post hæc: *tum recentius ac decentius*, subjunge: *Nicolai Klimii Iter Subterraneum novam telluris theoriam, ac historiam quintæ Monarchiæ adhuc nobis incognitæ exhibens.* Hafniæ 1741. Opus Cl. U. Baronis d'Holberg, Gallicè quàm pessimè versum, & alio dignum interprete.

IN Parergis, Pag. 10. Notæ, lin. 1. post hæc *Metaphrastes Gallicus*, adde, *Nicolaus Gueudeville.*

Ibid. p. 39. lin. 16. ad hæc: *undique ad superos tantumdem esse viæ*, supple Notulam hanc: "DICTUM Anaxagoræ Clazomenii e
" Sectâ Philosophorum Jonicâ".

IN Utopiæ Libro primo, pag. 46. hæc, non multo post eam *cladem quâ Anglorum Occidentali-um civile adversus Regem bellum, miserandâ eorum strage compressum est*, pertinent ad

tumultus civiles ob tributa motos in Cornubia seu Cornuwallia (*Cornouaille*), sub Henrico VII.

Ibid. p. 73. Ad Notam *Achorii vel Acorii*, &c. adde » Si per χ *chi*, non per κ *cappa*, scriptum » legas, gens est sine regione ».

UVA.BHSC

UVA.BHSC

UVA.BHSC

Библиотека
3

УВА.ВНС

UTOPIA

MORI

BU

Biblioteca de Santa C

323